

Jātaka-aṭṭhakathā-4 : 1 - 5113

Kimchando (5.0001) **kimadhippāyoti** idaṃ satthā jetavane viharanto uposathakammaṃ ārabha kathesi. Ekadivasañhi satthā bahū upāsake ca upāsikāyo ca uposathike dhammassavanatthāya āgantvā dhammasabhāyaṃ nisinne “uposathikāṭṭha upāsakā”ti pucchitvā “āma, bhante”ti vutte “sādhu vo kataṃ uposathaṃ karontehi, porāṇakā upaḍḍhūposathakamma nissandena mahantaṃ yasaṃ paṭilabhiṃsū”ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatto dhammena rajjaṃ kārento saddho ahosi dāna-sīla-uposathakammesu appamatto. So sesepi amaccādayo dānādīsu samādapesi. Purohito panassa parapiṭṭhimaṃsiko lañjakhādako kūṭavinicchayiko ahosi. Rājā uposathadivase amaccādayo pakkosāpetvā “uposathikā hothā”ti āha. Purohito uposathaṃ na samādiyi. Atha naṃ divā lañjaṃ gahetvā kūṭaḍḍaṃ katvā upaṭṭhānaṃ āgataṃ rājā “tumhe uposathikā”ti amacce pucchanto “tvampi ācariya uposathiko”ti pucchi. So “āmā”ti musāvādaṃ (5.0002) katvā pāsādā otari. Atha naṃ eko amacco “nanu tumhe na uposathikā”ti codesi. So āha- “ahaṃ velāyameva bhuñjiṃ, gehaṃ pana gantvā mukhaṃ vikkhāletvā uposathaṃ adhiṭṭhāya sāyaṃ na bhuñjissāmi, rattiṃ sīlaṃ rakkhissāmi, evaṃ me upaḍḍhūposathakammaṃ bhavissati”ti? “Sādhu, ācariyā”ti. So gehaṃ gantvā tathā akāsi. Punekadivasaṃ tasmīṃ vinicchaye nisinne aññatarā sīlavatī itthi aḍḍaṃ karonti gharaṃ gantuṃ alabhamānā “uposathakammaṃ nātikkamissāmi”ti upakaṭṭhe kāle mukhaṃ vikkhāletuṃ ārabhi. Tasmīṃ khaṇe brāhmaṇassa supakkānaṃ ambaphalānaṃ ambapiṇḍi āhariyittha. So tassā uposathikabhāvaṃ ñatvā “imāni khādītva uposathikā hohi”ti adāsi. Sā tathā akāsi. Ettakaṃ brāhmaṇassa kammaṃ.

So aparabhāge kālaṃ katvā himavantapadese kosikigaṅgāya tīre tiyojanike ambavane ramaṇīye bhūmibhāge sobhaggappatte kanakavimāne alaṅkatasirisayane suttappabuddho viya nibbatti alaṅkatapaṭiyatto uttamarūpadharo soḷasasahasadevakaññāparivāro. So rattiññeva taṃ sirisampattiṃ anubhoti. Vemānikapeta bhāvena hissa kamma sarikkhako vipāko ahosi, tasmā aruṇe uggacchante ambavanaṃ pavisati, pavitṭhakkhaṇeyevassa dibbatabhāvo antaradhāyati, asītihatthātālakkhandhappamāṇo attabhāvo nibbattati, sakalasarīraṃ jhāyati, supupphitaṃ sukko viya hoti. Dvīsu hatthesu ekekāva aṅguli, tattha mahākuddālappamāṇā nakhā honti. Tehi nakhehi attano piṭṭhimaṃsaṃ phāletvā uppāṭetvā khādanto vedanāppatto mahāravaṃ ravanto dukkhaṃ anubhoti. Sūriye atthaṅgate taṃ sarīraṃ antaradhāyati, dibbasarīraṃ nibbattati, alaṅkatapaṭiyattā dibbanāṭakitthiyo nānātūriyāni gahetvā parivārenti. So mahāsampattiṃ anubhavanto ramaṇīye ambavane dibbapāsādaṃ abhiruhati. Iti so uposathikāya itthiyā ambaphaladānassa nissandena tiyojanikaṃ ambavanaṃ paṭilabhati, lañjaṃ gahetvā kūṭaḍḍakaraṇanissandena pana piṭṭhimaṃsaṃ uppāṭetvā khādati, upaḍḍhūposathassa nissandena rattiṃ sampattiṃ anubhoti, soḷasasahassanāṭakitthihi parivuto paricāresi.

Tasmīṃ (5.0003) kāle bārāṇasirājā kāmesu dosaṃ disvā isipabbajjaṃ pabbajitvā adhogaṅgāya ramaṇīye bhūmipadese paṇṇasālaṃ kāretvā uñchācariyāya

yāpento vihāsi. Athekadivasam tamhā ambavanā mahāghaṭappamāṇam ambapakkam gaṅgāya pativā sotena vuyhamānam tassa tāpasassa paribhogatitthābhimukham agamāsi. So mukham dhovanto tam majjhe nadiyā āgacchantam disvā udakam taranto gantvā ādāya assamapadam āharitvā agyāgāre ṭhapetvā satthakena phāletvā yāpanamattam khāditvā sesam kadalipaṇṇehi paṭicchādetvā punappunam divase divase yāva parikkhayā khādi. Tasmim pana khīṇe aññam phalāphalam khāditum nāsakkhi, rasataṇhāya bajjhitvā “tameva ambapakkam khādissāmī”ti naditiram gantvā nadim olokeno “ambam alabhitvā na utthahissāmī”ti sannitthānam katvā nisīdi. So tattha nirāhāro ekampi divasam, dvepi, tīṇi, catu, pañca, cha divasāni vātātapena parisussanto ambam olokeno nisīdi. Atha sattame divase nadīdevatā āvajjamānā tam kāraṇam ñatvā “ayam tāpaso taṇhāvāsiko hutvā sattāham nirāhāro gaṅgam olokeno nisīdi, imassa ambapakkam adātum na yuttam, alabhanto marissati, dassāmi tassā”ti āgantvā gaṅgāya upari ākāse ṭhatvā tena saddhim sallapantī paṭhamam gāthamāha-

1. “Kiṃchando kimadhippāyo, eko sammasi ghammani;
kiṃpatthayāno kiṃ esam, kena atthena brāhmaṇā”ti.

Tattha **chandoti** ajjhāsayo. **Adhippāyoti** cittaṃ. **Sammāsīti** acchasi. **Ghammanīti** gimhe. **Esanti** esanto. **Brāhmaṇāti** pabbajitattā tāpasam ālapati. Idam vuttam hoti-brāhmaṇa, tvam kiṃ adhippāyo kiṃ cintento kiṃ patthento kiṃ gavesanto kena-tthena imasmim gaṅgātīre gaṅgam olokeno nisinnoti.

Tam sutvā tāpaso nava gāthā abhāsi-

2. “Yathā mahā vāridharo, kumbho supariṇāhavā;
tathūpamaṃ ambapakkam, vaṇṇagandharasuttamaṃ.
3. “Tam (5.0004) vuyhamānam sotena, disvānāmalamajjhime;
pāṇībhi nam gahetvāna, agyāyatanamāhariṃ.
4. “Tato kadalipattesu, nikkhipitvā sayam aham;
satthena nam vikappetvā, khuppipāsam ahāsi me.
5. “Soham apetaratho, byantībhūto dukhakkhamo;
assādam nādhigacchāmi, phalesvaññesu kesuci.
6. “Sosetvā nūna maraṇam, tam mamaṃ āvahissati;
ambam yassa phalam sādu, madhuraggaṃ manoramaṃ;
yamuddhariṃ vuyhamānam, udadhimā mahaṇṇave.
7. “Akkhātam te mayā sabbam, yasmā upavasāmahaṃ;
rammaṃ pati nisinnosmi, puthulomāyutā puthu.
8. “Tvañca kho meva akkhāhi, attānamapalāyini;
kā vā tvamasi kalyāṇi, kissa vā tvam sumajjhime.
9. “Ruppapaṭṭapalimaṭṭhiva, byagghiva girisānujā;
yā santi nāriyo devesu, devānam paricārikā.
10. “Yā ca manussalokasmim, rūpenānvāgatitthiyo;
rūpena te sadisī natthi, devesu gandhabbamanussaloke;
puṭṭhāsi me cārupubbaṅgi, brūhi nāmañca bandhave”ti.

Tattha **vāridharo kumbhoti** udakaghaṭo. **Supariṇāhavāti** susaṇṭhāno. **Vaṇṇaga-**

ndharasuttamanti vaṇṇagandharasehi uttamaṃ. **Disvānāti** disvā. **Amalamajjhi-**
meti nimmalamajjhe. Devataṃ ālapanto evamāha. **Pāṇibhīti** hatthehi. **Agyāyatana-**
māharinti attano aggihutasālaṃ āhariṃ. **Vikappetvāti** vicchinditvā. “Vikantetvā-
tipi pāṭho. “Khādin”ti pāṭhaseso. **Ahāsi meti** taṃ jivhagge ṭhapitamattameva satta
rasaharaṇisahassāni pharivā mama khudañca pipāsañca hari. **Apetadarathoti**
vigatakāyacittadaratho (5.0005). Sudhābhojanaṃ bhuttassa viya hi tassa sabba-
darathaṃ apahari. **Byantībhūtoti** tassa ambapakkassa vigatanto jāto, parikkhīṇa-a-
mbapakko hutvāti attho. **Dukhakkhamoti** dukkhena asātena kāyakkhamena ceva
cittakkhamena ca samannāgato. Aññesu pana kadalipanasādīsu phalesu paritta-
kampi assādaṃ nādhigacchāmi, sabbāni me jivhāya ṭhapitamattāni tittakāneva
sampajjantīti dīpeti.

Sosetvāti nirāhāratāya sosetvā sukkhāpetvā. **Taṃ mamanti** taṃ mama.
Yassāti yaṃ assa, ahosīti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti- yaṃ phalaṃ mama sādu ahosi,
yamahaṃ gambhīre puthula-udakakkhandhasaṅkhāte mahaṇṇave vuyhamānaṃ
tato udadhismā uddhariṃ, taṃ ambaṃ mama maraṇaṃ āvahissatīti maññāmi,
mayhaṃ taṃ alabhantassa jīvitam nappavattissatīti. **Upavasāmīti** khuppipāsāhi
upagato vasāmi. **Rammaṃ pati nisinnosmīti** ramaṇīyaṃ nadiṃ pati ahaṃ nisinno.
Puthulomāyutā puthūti ayaṃ nadī puthulomehi macchehi āyutā puthu vipulā, api
nāma me ito sotthi bhavyeyyāti adhippāyo. **Apalāyinīti** apalāyitvā mama sammukhe
ṭhiteti taṃ devataṃ ālapati. “Apalāsini”tipi pāṭho, palāsarahite anavajjasarīreti
attho. **Kissa vāti** kissa vā kāraṇā idhāgatāsīti pucchati.

Rūpapapāṭṭapalimatthivāti suṭṭhu parimajjitakañcanapaṭṭasadisī. **Byagghivāti** līlāvi-
lāsena taruṇabyagghapotikā viya. **Devānanti** channaṃ kāmāvacaradevānaṃ. **Yā**
ca manussalokasminti yā ca manussaloke. **Rūpenānvāgatitthiyoti** rūpena anvā-
gatā itthiyo natthīti attano sambhāvanāya evamāha. Tava rūpasadisāya nāma na
bhavitabbanti hissa adhippāyo. **Gandhabbamanussaloketi** mūlagandhādinissitesu
gandhabbesu ca manussaloke ca. **Cārupubbaṅgīti** cārunā pubbaṅgena ūrulakkha-
ṇena samannāgate. **Nāmañca bandhaveti** attano nāmagottañca bandhave ca
mayhaṃ akkhāhīti vadati.

Tato devadhītā aṭṭha gāthā abhāsi-

11. “Yaṃ tvaṃ pati nisinnosi, rammaṃ brāhmaṇa kosikiṃ;
sāhaṃ bhusālayāvutthā, varavārivahoghasā.
12. “Nānādumagaṇākiṇṇā (5.0006), bahukā girikandarā;
mameva pamukhā honti, abhisandanti pāvuse.
13. “Atha bahū vanatodā, nīlavārivahindharā;
bahukā nāgavittodā, abhisandanti vārinā.
14. “Tā ambajambulabujā, nīpā tālā cudumbarā;
bahūni phalajātāni, āvahanti abhiṇhaso.
15. “Yaṃ kiñci ubhato tīre, phalaṃ patati ambuni;
asaṃsayam taṃ sotassa, phalaṃ hoti vasānugaṃ.
16. “Etadaññāya medhāvi, puthupañña suṇohi me;
mā rocaya mabhisaṅgaṃ, paṭisedha janādhipa.

17. “Na vāhaṃ vaḍḍhavaṃ maññe, yaṃ tvaṃ raṭṭhābhivaḍḍhana;
āceyyamāno rājisi, maraṇaṃ abhikaṅkhasi.
18. “Tassa jānanti pitaro, gandhabbā ca sadevakā;

ye cāpi isayo loke, saññatattā tapassino;
asaṃsayamaṃ tepi jānanti, paṭṭhabhūtā yasassino” ti.

Tattha **kosikinti** yaṃ tvaṃ, brāhmaṇa, rammaṃ kosikiṃ gaṅgaṃ pati nisinno. **Bhusālayāvutthāti** bhuse caṇḍasote ālayo yassa vimānassa, tasmim̐ adhivatthā, gaṅgaṭṭhakavimānavāsiniṭi attho. **Varavārivahoghasāti** varavārivahena oghena samannāgatā. **Pamukhāti** tā vuttappakārā girikandarā maṃ pamukhaṃ karonti, ahaṃ tāsamaṃ pāmokkhā homiṭi dasseti. **Abhisandantīti** sandanti pavattanti, tato tato āgantvā maṃ kosikigaṅgaṃ pavisanti attho. **Vanatodāti** na kevalamaṃ kanda-rāva, atha kho bahū vanatodā tamhā tamhā vanamhā udakānipi maṃ bahūni pavisanti. **Nilavārivahindharāti** maṇivaṇṇena nilavārinā yutte udakakkhandhasa-ṅkhāte vahe dhārayantiyo. **Nāgavittodāti** nāgānaṃ vittikārena dhanasaṅkhātena vā udakena samannāgatā. **Vārināti** evarūpā hi bahū nadiyo maṃ vārināva abhisandanti pūrentiṭi dasseti.

Tāti (5.0007) tā nadiyo. **Āvahantīti** etāni ambādīni ākaḍḍhanti. Sabbāni hi etāni upayogathe paccattavacanāni. Atha vā **tāti** upayogabahuvacanaṃ. **Āvahantīti** imāni ambādīni tā nadiyo āgacchanti, upagacchanti attho, evamaṃ upagatāni pana mama sotaṃ pavisanti adhippāyo. **Sotassāti** yaṃ ubhato tīre jātarukkhehi phalaṃ mama ambuni patati, sabbaṃ taṃ mama sotasseva vasānugaṃ hoti. Natthettha saṃsayoti evamaṃ ambapakkassa nadīsotena āgamanakāraṇaṃ kathesi.

Medhāvi puthupaññāti ubhayaṃ ālapanameva. **Mā rocaiyāti** evamaṃ taṇhābhisāṅgaṃ mā rocaya. **Paṭisedhāti** paṭisedhehi nanti rājānaṃ ovadati. **Vaḍḍhavanti** paññāvadaḍḍhabhāvaṃ paṇḍitabhāvaṃ. **Raṭṭhābhivaḍḍhanāti** raṭṭhassa abhivaḍḍhana. **Āceyyamānoti** maṃsalohitehi āciyanto vaḍḍhanto, taruṇova hutvāti attho. **Rājisīti** taṃ ālapati. Idaṃ vuttaṃ hoti- yaṃ tvaṃ nirāhāratāya sussamāno taruṇova samāno ambalobhena maraṇaṃ abhikaṅkhasi, na ve ahaṃ tava imaṃ paṇḍitabhāvaṃ maññāmiṭi.

Tassāti yo puggalo taṇhāvasiko hoti, tassa taṇhāvasikabhāvaṃ “pitaro” ti saṅkhaṃ gatā brahmāno ca saddhiṃ kāmāvacaradevehi gandhabbā ca vuttappakārā dibbacakkhukā isayo ca asaṃsayamaṃ jānanti. Anacchariyañcetaṃ, yaṃ te iddhimanto jāneyyumaṃ, “asuko hi nāma taṇhāvasiko hoti” ti. Puna tesamaṃ bhāsamānānaṃ vacanaṃ sutvā yepi tesamaṃ paṭṭhabhūtā yasassino paricārakā, tepi jānanti. Pāpakammaṃ karontassa hi raho nāma natthiṭi tāpasassa saṃvegaṃ uppādentī evamāha.

Tato tāpaso catasso gāthā abhāsi-

19. “Evaṃ veditvā vidū sabbadhammaṃ, viddhamānaṃ cavanaṃ jīvitassa;
na cīyatī tassa narassa pāpaṃ, sace na ceteti vadhāya tassa.
20. “Isipūgasamaññāte (5.0008), evamaṃ lokyā veditā sati;
anariyaparisaṃbhāse, pāpakammaṃ jigīsasi.
21. “Sace ahaṃ marissāmi, tīre te puthusussoṇi;
asaṃsayamaṃ taṃ asiloko, mayi pete āgamissati.
22. “Tasmā hi pāpakaṃ kammaṃ, rakkhasseva sumajjhime;
mā taṃ sabbo jano pacchā, pakuṭṭhāyi mayi mate” ti.

Tattha **evaṃ viditvā**ti yathā ahaṃ sīlañca aniccatañca jānāmi, evaṃ jānitvā ṭhitassa. **Vidūti** viduno. **Sabbadhamanti** sabbaṃ sucaritadhammaṃ. Tividhañhi sucariṭaṃ idha sabbadhammoti adhippetāṃ. **Viddhaṃsananti** bhaṅgaṃ. **Cavananti** cutiṃ. **Jīvitassāti** āyuno. Idaṃ vuttaṃ hoti- evaṃ viditvā ṭhitassa paṇḍitassa sabbaṃ sucaritadhammaṃ jīvitassa ca aniccataṃ jānantassa evarūpassa narassa pāpaṃ na cīyati na vaḍḍhati. **Sace na ceteti vadhāya tassāti** tassa saṅkhaṃ gatassa parapuggalassa vadhāya na ceteti na pakappeti, neva parapuggalaṃ vadhāya ceteti, nāpi parasantakaṃ vināseti, ahañca kassaci vadhāya acetevā kevalaṃ ambapakke āsaṅgaṃ katvā gaṅgaṃ olokento nisinno, tvaṃ mayhaṃ kiṃ nāma akusalaṃ passasīti.

Isipūgasamaññāteti isigaṇena suṭṭhu aññāte isīnaṃ sammate. **Evaṃ lokyāti** tvaṃ nāma pāpapavāhanena lokassa hitāti evaṃ viditā. **Satīti** sati sobhane uttāmeti ālapanametaṃ. **Anariyaparisaṃbhāseti** “tassa jānanti pitaro”ti-ādikāya asuṇḍarāya paribhāsāya samannāgate. **Jigīsasīti** mayi pāpe asaṃvijjantepi maṃ evaṃ paribhāsanti ca paramaraṇaṃ ajjupekkhanti ca attano pāpakammaṃ gave-sasi uppādesi. **Tīre teti** tava gaṅgātīre. **Puthusussoṇīti** puthulāya suṇḍarāya soṇiyā samannāgate. **Peteti** ambapakkaṃ alabhitvā paralokaṃ gate, mateti attho. **Pakutṭhāyīti** akkosi garahi nindi. “Pakvatthāsī”tipi pāṭho.

Taṃ (5.0009) sutvā devadhītā pañca gāthā abhāsi-

23. “Aññātametaṃ avisayhasāhi, attānamambañca dadāmi te taṃ;
yo dubbaje kāmaguṇe pahāya, santiñca dhammañca adhiṭṭhitosi.
24. “Yo hitvā pubbasaññogaṃ, pacchāsaṃyojane ṭhito;
adhammañceva carati, pāpañcassa pavaḍḍhati.
25. “Ehi taṃ pāpayissāmi, kāmaṃ appossuko bhava;
upanayāmi sītasmiṃ, viharāhi anussuko.
26. “Taṃ puppharasamattebhi, vakkaṅgehi arindama;
koñcā mayūrā diviyā, kolaṭṭhimadhusālīkā;
kūjitā haṃsapūgehi, kokilettha pabodhare.
27. “Ambettha vipasākhaggā, palālakhalasannibhā;
kosambasalaḷā nīpā, pakkatālavilambino”ti.

Tattha **aññātametanti** “garahā te bhavissatīti vadanto ambapakkatthāya vadasī”-ti etaṃ kāraṇaṃ mayā aññātaṃ. **Avisayhasāhīti** rājāno nāma dussahaṃ sahanti, tena naṃ ālapanti evamāha. **Attānanti** taṃ āliṅgitvā ambavanaṃ nayanti attānañca te dadāmi tañca ambaṃ. **Kāmaguṇeti** kañcanamālāsetacchattapaṭimaṇḍite vatthukāme. **Santiñca dhammañcāti** dussīlyavūpasamena santisaṅkhātaṃ sīlañceva sucaritadhammañca. **Adhiṭṭhitosīti** yo tvaṃ ime guṇe upagato, etesu vā patitṭhitoti attho.

Pubbasaññoganti purimabandhanaṃ. **Pacchāsaṃyojaneti** pacchimabandhane. Idaṃ vuttaṃ hoti- ambho tāpasa yo mahantaṃ rajjasirivibhavaṃ pahāya ambapakkamatte rasataṇhāya bajjhitvā vātāpapaṃ agaṇetvā nadītīre sussamāno nisīdati, so mahāsamuddaṃ taritvā velante saṃsīdanapuggalasadiso. Yo puggalo rasataṇhāvasiko adhammañceva carati, rasataṇhāvasena kariyamānaṃ pāpañcassa

pavaḍḍhatīti. Iti sā tāpasam garahantī evamāha.

Kāmaṃ appossuko bhavāti ekamseneva ambapakke nirālayo hohi. **Sītasminti** sītale ambavane. **Tanti** evaṃ vadamānāva devatā tāpasam (5.0010) āliṅgitvā ure nipajjāpetvā ākāse pakkhantā tiyojanikaṃ dibba-ambavanaṃ disvā sakuṇasa-
ddañca sutvā tāpasassa ācikkhantī “tan”ti evamāha. **Puppharasamattebhīti** puppharasena mattehi. **Vakkaṅgehīti** vaṅkagīvehi sakuṇehi abhināditanti attho. Idāni te sakuṇe ācikkhantī “koñcā”ti-ādimāha. Tattha **diviyāti** dibyā. **Kolaṭṭhimadhu-
sālikāti** kolaṭṭhisakuṇā ca nāma suvaṇṇasālikā sakuṇā ca. Ete dibbasakuṇā ettha vasantīti dasseti. **Kūjitā haṃsapūgehīti** haṃsagaṇehi upakūjitā viravasaṅghaṭṭitā. **Kokilettha pabodhareti** ettha ambavane kokilā vassantiyo attānaṃ pabodhenti ṅāpentī. **Ambetthāti** ambā ettha. **Vippasākhaggāti** phalabhārena onamitasā-
khaggā. **Palālakhalasannibhāti** pupphasannicayena sālīpalālakhalasadisā. **Pakka-
tālavilambinoti** pakkatālaphalavilambino. Evarūpā rukkhā ca ettha atthīti amba-
vanaṃ vaṇṇeti.

Vaṇṇayitvā ca pana tāpasam tattha otāretvā “imasmiṃ ambavane ambāni khādanto attano taṇhaṃ pūrehi”ti vatvā pakkāmi. Tāpaso ambāni khāditvā taṇhaṃ pūretvā vissamitvā ambavane vicaranto taṃ petam dukkhaṃ anubhavantaṃ disvā kiñci vattum nāsakkhi. Sūriye pana atthaṅgate taṃ nāṭakitthiparivāritaṃ dibbasampattiṃ anubhavamānaṃ disvā tisso gāthā abhāsi-

28. “Mālī kiriṭṭi kāyūrī, aṅgadī candanussado;
rattiṃ tvaṃ paricāresi, divā vedesi vedanaṃ.
29. “Soḷasitthisahassāni, yā temā paricārikā;
evaṃ mahānubhāvosi, abbhuto lomahaṃsano.
30. “Kiṃ kammakarī pubbe, pāpaṃ attadukkhāvahaṃ;
yaṃ karitvā manussesu, piṭṭhimaṃsāni khādasī”ti.

Tattha **mālīti** dibbamālādharo. **Kiriṭṭi** dibbaveṭhanadharo. **Kāyūrīti** dibbābharaṇa-
paṭimaṇḍito. **Aṅgadīti** dibbaṅgadasamannāgato. **Candanussadoti** dibbacandana-
vilitto. **Paricāresīti** indriyāni dibbavisayesu cāresi. **Divāti** divā (5.0011) pana mahā-
dukkhaṃ anubhosi. **Yā temāti** yā te imā. **Abbhutoti** manussaloke abhūtapubbo. **Lomahaṃsanoti** ye taṃ passantī, tesam lomāni haṃsanti. **Pubbeti** purimabhava. **Attadukkhāvahanti** attano dukkhāvahaṃ. **Manussesūti** yaṃ manussaloke katvā idāni attano piṭṭhimaṃsāni khādasīti pucchati.

Peto taṃ sañjānitvā “tumhe maṃ na sañjānātha, ahaṃ tumhākaṃ purohito ahoṣiṃ, idaṃ me rattiṃ sukhānubhavanaṃ tumhe nissāya katassa upaḍḍhūposa-
thassa nissandena laddhaṃ, divā dukkhānubhavanaṃ pana mayā pakatassa pāpasseva nissandena. Ahañhi tumhehi vinicchaye ṭhapito kūṭaḍḍaṃ karitvā lañjaṃ gahetvā parapiṭṭhimaṃsiko hutvā tassa divā katassa kammaṃ nissa-
ndena idaṃ dukkhaṃ anubhavāmi”ti vatvā gāthādvayamāha-

31. “Ajjenāni paṭiggayha, kāmesu gadhito ahaṃ;
acariṃ dīghamaddhānaṃ, paresaṃ ahitāyahaṃ.
32. “Yo piṭṭhimaṃsiko hoti, evaṃ ukkacca khādati;
yathāhaṃ ajja khādāmi, piṭṭhimaṃsāni attano”ti.

Tattha **ajjhenānī**ti vede. **Paṭiggayhā**ti paṭiggahetvā adhiyitvā. **Acarinti** paṭipajjīṃ. **Ahitāyahanti** ahitāya atthanāsanāya ahaṃ. **Yo piṭṭhimaṃsikoti** yo puggalo paresaṃ piṭṭhimaṃsakhādako pisuṇo hoti. **Ukkaccā**ti ukkantitvā.

Idaṅca pana vatvā tāpasam pucchi- “tumhe kathaṃ idhāgatā”ti. Tāpaso sabbam vitthārena kathesi. “Idāni pana, bhante, idheva vasissatha, gamissathā”ti. “Na vasissāmi, assamapadaṃyeva gamissāmi”ti. Peto “sādhu, bhante, ahaṃ vo nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahissāmi”ti vatvā attano ānubhāvena assamapadeyeva otāretvā “anukkaṇṭhā idheva vasathā”ti paṭiññaṃ gahetvā gato. Tato paṭṭhāya nibaddhaṃ ambapakkena upaṭṭhahi. Tāpaso taṃ paribhuñjanto kasiṇa-parikammaṃ katvā jhānābhīññā nibbattetvā brahmalokaparāyaṇo ahosi.

Satthā upāsakānaṃ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi, saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, (5.0012) keci sakadāgāmino, keci anāgāmino. Tadā devadhītā uppalavaṇṇā ahosi, tāpaso pana ahameva ahosinti.

Kimchandajātakavaṇṇanā paṭhamā.

[512] 2. Kumbhajātakavaṇṇanā

Ko pāturāsīti idaṃ satthā jetavane viharanto visākhāya sahāyikā surāpītā pañcasatā itthiyo ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ kira surāchaṇe saṅghuṭṭhe tā pañcasatā itthiyo sāmikānaṃ chaṇe kiḷamānānaṃ tikkhasuraṃ paṭiyādetvā “chaṇam kiḷissāmā”ti sabbāpi visākhāya santikaṃ gantvā “sahāyike chaṇam kiḷissāmā”ti vatvā “ayaṃ surāchaṇo, na ahaṃ suraṃ pivissāmi”ti vutte- “tumhe sammāsambuddhassa dānaṃ detha, mayaṃ chaṇam karissāmā”ti āhaṃsu. Sā “sādhū”ti sampaṭicchitvā tā uyyojetvā satthāraṃ nimantāpetvā mahādānaṃ pavattetvā bahuṃ gandhamālaṃ ādāya sāyanhasamaye dhammakathaṃ sotuṃ tāhi parivutā jetavanaṃ agamāsi. Tā panitthiyo suraṃ pivamānāva tāya saddhiṃ gantvā dvārakoṭṭhake ṭhatvā suraṃ pivitvāva tāya saddhiṃ satthu santikaṃ agamaṃsu. Visākhā satthāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi, itarāsu ekaccā satthu santikeyeva nacciṃsu, ekaccā gāyiṃsu, ekaccā hatthakukkucapādakukkuccāni, ekaccā kalahaṃ akaṃsu.

Satthā tāsam saṃvegajananatthāya bhamukalomato raṃsī vissajjesi, andhakāratimisā ahosi. Tā bhītā ahesuṃ maraṇabhayaatajjitā, tena tāsam surā jīri. Satthā nisinnapallaṅke antarahito sinerumuddhani ṭhatvā uṇṇalomato raṃsī vissajjesi, candasūriyasahassuggamaṃ viya ahosi. Satthā tattha ṭhitova tāsam saṃvegajananatthāya-

“Ko nu hāso kimānando, niccaṃ pajjalite sati;

andhakārena onaddhā, padīpaṃ na gavesathā”ti. (dha. pa. 146)-

Imaṃ gāthamāha. Gāthāpariyosāne tā pañcasatāpi sotāpattiṃphale patiṭṭhahiṃsu. Satthā āgantvā gandhakuṭichāyāya buddhāsane nisīdi. Atha (5.0013) naṃ visākhā vanditvā, “bhante, idaṃ hirottappabhedakaṃ surāpānaṃ nāma kadā

uppannan”ti pucchi. So tassā ācikkhanto atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente eko kāsiraṭṭhavāsī suro nāma vanacarako bhaṇḍapariyesanattāya himavantam agamāsī. Tattheko rukkho uggantvā porisamatte ṭhāne tidhākappo ahosi. Tassa tiṇṇam kappānam antare cāṭippamaṇo āvāṇo ahosi. So deve vassante udakena pūrito, taṃ parivāretvā harī-takī āmalakī maricagaccho ca ahosi, tesam pakkāni phalāni chijjivā tattha patanti. Tassāvidūre sayamjātasāli jāto, tato suvakā sālisīsāni āharitvā tasmim rukkhe nisīditvā khādanti. Tesam khādamānānam sālipi taṇḍulāpi tattha patanti. Iti taṃ udakam sūriyasantāpena paccamānam rasam lohitavaṇṇam ahosi. Nidāghasa-maye pipāsītā sakuṇagaṇā āgantvā taṃ pivitvā mattā parivattitvā rukkhāmūle patimsu, tasmim thokam niddāyitvā vikūjamānā pakkamanti. Rukkhassunakhama-kkaṭṭhādisupi ese va nayo. Vanacarako taṃ disvā “sace idaṃ visam bhavēyya, ime mareyyuṃ, ime pana thokam niddāyitvā yathāsukham gacchanti, nayidaṃ vi-n”ti sayam pivitvā matto hutvā maṃsam khāditukāmo ahosi. Tato aggiṃ katvā rukkhāmūle patite tittirakukkuṭṭhādayo māretvā maṃsam aṅgāre pacitvā ekena hatthena naccanto ekena maṃsam khādanto ekāhadvīham tattheva ahosi.

Tato pana avidūre eko varuṇo nāma tāpaso vasati. Vanacarako aññadāpi tassa santikam gacchati. Athassa etadahosi- “idaṃ pānam tāpasena saddhim pivissā-mi”ti. So ekaṃ veḷunāḷikam pūretvā pakkamaṃsena saddhim āharitvā paṇṇasālam gantvā, “bhante, imaṃ pivathā”ti vatvā ubhopi maṃsam khādantā pivimsu. Iti surena ca varuṇena ca diṭṭhattā tassa pānassa “surā”ti ca “varuṇā”ti ca nāmam jātam. Te ubhopi “attheso upāyo”ti veḷunāḷiyo pūretvā kājenādāya paccantana-garam gantvā “pānakārakā nāma āgatā”ti rañño ārocāpesuṃ. Rājā ne pakkosā-pesi, te tassa pānam upanesuṃ. Rājā dve tayo vāre pivitvā majji, tassa taṃ ekāha-dvīhamattameva ahosi. Atha (5.0014) ne “aññampi atthi”ti pucchi. “Atthi, devā”ti. “Kuhin”ti? “Himavante devā”ti. “Tena hi ānethā”ti. Te gantvā ekadve vāre ānetvā “nibaddham gantum na sakkhissāmā”ti sambhāre sallakkhetvā tassa rukkhassa tacam ādim katvā sabbasambhāre pakkhipitvā nagare suram karimsu. Nāgarā suram pivitvā pamādam āpannā duggatā ahesuṃ, nagaram suñṇam viya ahosi, tena pānakārakā tato palāyitvā bārāṇasim gantvā “pānakārakā āgatā”ti rañño āro-cāpesuṃ. Rājā ne pakkosāpetvā paribbayaṃ adāsī. Te tathāpi suram akaṃsu, tampi nagaram tattheva vinassi, tato palāyitvā sāketam, sāketato sāvatthim aga-maṃsu.

Tadā sāvatthiyam sabbamitto nāma rājā ahosi. So tesam saṅgham katvā “kena vo attho”ti pucchitvā “sambhāramūlena ceva sālipiṭṭhena ca pañcahi cāṭisa-tehi cā”ti vutte sabbam dāpesi. Te pañcasu cāṭisatesu suram saṅghāpetvā mūsika-bhayena cāṭirakkhaṇattāya ekekāya cāṭiyā santike ekekaṃ biḷāram bandhimsu. Te paccitvā uttaraṇakāle cāṭikucchīsu paggharantaṃ suram pivitvā mattā niddā-yimsu. Mūsikā āgantvā tesam kaṇṇanāsikadāṭhikanaṅguṭṭhe khāditvā agamaṃsu. “Biḷārā suram pivitvā matā”ti āyuttakapurisā rañño ārocesuṃ. Rājā “visakārakā ete bhavissanti”ti tesam dvinnampi janānam sīsāni chindāpesi. Te “suram deva, madhuraṃ devā”ti viravantāva marimsu. Rājā te mārāpetvā “cāṭiyo bhindathā”ti

āṇāpesi. Biḷārāpi surāya jiṇṇāya uṭṭahitvā kīlantā vicariṃsu, te disvā rañño ārocesuṃ. Rājā “sace viṣaṃ assa, ete mareyyuṃ, madhureneva bhavitabbaṃ, pivissāmi nan”ti nagaraṃ alaṅkārapetvā rājaṅgaṇe maṇḍapaṃ kārapetvā alaṅkata-maṇḍape samussitasetacchatte rājapallaṅke nisīditvā amaccagaṇaparivuto suraṃ pātuṃ ārabhi.

Tadā sakko devarājā “ke nu kho mātupaṭṭhānādīsu appamattā tīṇi sucaritāni pūrentī”ti lokaṃ volokento taṃ rājānaṃ suraṃ pātuṃ nisinnaṃ disvā “sacāyaṃ suraṃ pivissati, sakalajambudīpo nassissati. Yathā na pivissati, tathā naṃ karissāmi”ti ekaṃ surāpuṇṇaṃ kumbhaṃ hatthatale ṭhapetvā brāhmaṇavesenāgantvā rañño sammukhaṭṭhāne ākāse ṭhatvā (5.0015) “imaṃ kumbhaṃ kiṇātha, imaṃ kumbhaṃ kiṇāthā”ti āha. Sabbamittarājā taṃ tathā vadantaṃ ākāse ṭhitaṃ disvā “kuto nu kho brāhmaṇo āgacchatī”ti tena saddhiṃ sallapanto tisso gāthā abhāsī-

33. “Ko pāturāsī tidivā nabhamhi, obhāsayaṃ saṃvariṃ candimāva; gattehi te rasmiyo niccharanti, sateratā vijjurivantalikkhe.

34. “So chinnavātaṃ kamasī aghamhi, vehāyasaṃ gacchasi tiṭṭhasī ca; iddhī nu te vatthukatā subhāvitā, anaddhagūnaṃ api devatānaṃ.

35. “Vehāyasaṃ gammamāgamaṃ tiṭṭhasi, kumbhaṃ kiṇāthāti yametamatthaṃ. ko vā tuvaṃ kissa vā tāya kumbho, akkhāhi me brāhmaṇa etamatthan”ti.

Tattha **ko pāturāsī**ti kuto pātubhūtosī, kuto āgatosīti attho. **Tidivā nabhamhī**ti kiṃ tāvatīṃsabhavanā āgantvā idha nabhamhi ākāse pākaṭo jātosīti pucchati. **Samvārī**ti rattīṃ. **Sateratā**ti evaṃnāmikā. **Sotī** so tvaṃ. **Chinnavātanti** valāhakopi tāva vātena kamati, tassa pana sopi vāto natthi, tenevamāha. **Kamasī**ti pavattesi. **Aghamhī**ti appaṭighe ākāse. **Vatthukatā**ti vatthu viya patiṭṭhā viya katā. **Anaddhagūnaṃ api devatānanti** yā padasā addhānaṃ agamanena anaddhagūnaṃ devatānaṃ iddhi, sā api tava subhāvitāti pucchati. **Vehāyasaṃ gammamāgammā**ti ākāse pavattaṃ padavītihāraṃ paṭicca nissāya. “Tiṭṭhasī”ti imassa “ko vā tuvan”ti iminā sambandho, evaṃ tiṭṭhamāno ko vā tvanti attho. **Yametamatthanti** yaṃ etaṃ vadasi. Imassa “kissa vā tāyan”ti iminā sambandho, yaṃ etaṃ kumbhaṃ kiṇāthāti vadasi, kissa vā te ayaṃ kumbhoti attho.

Tato (5.0016) sakko “tena hi suṇāhī”ti vatvā surāya dose dassento āha-

36. “Na sappikumbho napi telakumbho, na phāṇitassa na madhussa kumbho; kumbhassa vajjāni anappakāni, dose bahū kumbhagate suṇātha.

37. “Gaḷeyya yaṃ pitvā pate papātaṃ, sobbhaṃ guhaṃ candaniyoḷigallaṃ; bahumpi bhuñjeyya abhojaneyyaṃ, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

38. “Yaṃ pitvā cittasmiṃ anesamāno, āhiṇḍatī goriva bhakkhasādī; anāthamāno upagāyati naccati ca, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

39. “Yaṃ ve pivitvā acelova naggo, careyya gāme visikhantarāni; sammūḷhacitto ativelasāyī, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

40. “Yaṃ pitvā uṭṭhāya pavedhamāno, sīsañca bāhuñca pacālayanto; so naccatī dārukaṭallakova, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

41. “Yaṃ ve pivitvā aggidaḍḍhā sayanti, attho sigālehipi khāditāse;

bandhaṃ vadhaṃ bhogajāniñcupenti, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

42. “Yaṃ (5.0017) pitvā bhāseyya abhāsaneyyaṃ, sabhāyamāsino apeta-
vattho;

sammakkhito vantagato byasanno, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

43. “Yaṃ ve pivitvā ukkaṭṭho āvilakkho, mameva sabbapathavīti maññe;
na me samo cāturantopi rājā, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

44. “Mānātimānā kalahāni pesuṇī, dubbaṇṇinī naggayinī palāyinī;
corāna dhuttāna gatī niketo, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

45. “Iddhāni phītāni kulāni assu, anekasāhassadhanāni loke;
ucchinnadāyajjakatānimāya, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

46. “Dhaññaṃ dhaṇaṃ rajataṃ jātarūpaṃ, khettaṃ gavaṃ yattha vināsayanti;
ucchedanī vittagataṃ kulānaṃ, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

47. “Yaṃ ve pitvā dittarūpova poso, akkosati mātaraṃ pitarañca;
sassumpi gaṇheyya athopi suṇhaṃ, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

48. “Yaṃ ve pitvā dittarūpāva nārī, akkosati sassuraṃ sāmikañca;
dāsampi gaṇhe paricārikampi, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

49. “Yaṃ (5.0018) ve pivitvāna haneyya poso, dhamme ṭhitaṃ samaṇaṃ
brāhmaṇaṃ vā;

gacche apāyampi tatonidānaṃ, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

50. “Yaṃ ve pivitvā duccharitaṃ caranti, kāyena vācāya ca cetasā ca;
nirayaṃ vajanti duccharitaṃ caritvā, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

51. “Yaṃ yācamānā na labhanti pubbe, bahuṃ hiraññaṃpi pariccajantā;
so taṃ pivitvā alikaṃ bhaṇāti, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

52. “Yaṃ ve pitvā pesane pesiyanto, accāyike karaṇiyamhi jāte;
atthampi so nappajānāti vutto, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

53. “Hirīmanāpi ahirīkabhāvaṃ, pātuṃ karonti madanāya mattā;
dhīrāpi santā bahukaṃ bhaṇanti, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

54. “Yaṃ ve pitvā ekathūpā sayanti, anāsakā thaṇḍiladukkhaseyyaṃ;
dubbaṇṇiyaṃ āyasakyañcupenti, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

55. “Yaṃ ve pitvā pattakhandhā sayanti, gāvo kūṭahatāva na hi vāruṇiyā;
vego narena susahoriva, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ kiṇātha.

56. “Yaṃ (5.0019) manussā vivajjanti, sappamaṃ ghoravisamiva;
taṃ loke visasamānaṃ, ko naro pātumarahati.

57. “Yaṃ ve pitvā andhakaveṇḍaputtā, samuddatīre paricārayantā;
upakkamaṃ musalebhi aññaṃamaññaṃ, tassā puṇṇaṃ kumbhamimaṃ
kiṇātha.

58. “Yaṃ ve pitvā pubbadevā pamattā, tidivā cutā sassatiyā samāyā;
taṃ tādisaṃ majjamimaṃ niratthakaṃ, jānaṃ mahārāja kathaṃ piveyya.

59. “Nayimasmim kumbhasmim dadhi vā madhu vā, evaṃ abhiññāya kiṇāhi
rāja;

evañhimaṃ kumbhagatā mayā te, akkhātarūpaṃ tava sabbamittā”ti.

Tattha **vajjānī**-ādīnavā. **Galēyyā**ti gacchanto pade pade parivatteyya. **Yaṃ pitvā**

pateti yaṃ pivitvā pateyya. **Sobbhanti** āvāṭaṃ. **Candaniyoḷigallanti** candanikañca oḷigallañca. **Abhojaneyyanti** bhuñjituṃ ayuttaṃ. **Anesamānoti** anissaro. **Gorivāti** goṇo viya. **Bhakkhasādīti** purāṇakasaṭakhādako, yathā so tattha tattha bhakkhasaṃ pariyesanto āhiṇḍati, evaṃ āhiṇḍatīti attho. **Anāthamānoti** nirava-ssayo anātho viya. **Upagāyatīti** aññaṃ gāyantaṃ disvā upagantvā gāyati. **Acelo-
vāti** acelako viya. **Visikhantarānīti** antaravīthiyo. **Ativelasāyīti** aticirampi niddaṃ okkameyya. “Ativelacārī”tipi pāṭho, ativelacārī hutvā careyyāti attho.

Dārukaṭallako vāti dārumayayantarūpakaṃ viya. **Bhogajāniñcupentīti** bhogajā-
niñca upenti, pāṇātipātādīni katvā daṇḍapīḷitā dhanajāniñca aññañca vadhaba-
ndhanādiddukkaṃ pāpuṇantīti attho. **Vantagatoti** attano vantaṃmiṃ gato. **Byasa-
nnoti** byasanāpanno. “Visanno”tipi pāṭho (5.0020), tasmīṃ vante osannoti attho. **Ukkaṭṭhoti** ahaṃ mahāyodho, ko mayā sadiso atthīti evaṃ ukkaṃsagato hutvā. **Āvi-
lakkhoti** rattakkho. **Sabbapathavīti** sabbā pathavī. “Sabbaputhuvī”tipi pāṭho. **Cātura-
ntoti** catusamuddapariyantāya pathaviyā issaro. **Mānātimānāti** mānakārikā. Sesa-
padesupi eseva nayo. **Gatīti** nibbatti. **Niketoti** nivāso. **Tassā puṇṇanti** yā evarūpā,
tassā puṇṇaṃ. **Iddhānīti** samiddhāni. **Phītānīti** vatthālañkārakappabhaṇḍehi
pupphitāni. **Ucchinnadāyajakatānīti** ucchinnadāyādāni niddhanāni katāni. **Yattha
vināsayantīti** yaṃ nissāya yattha patiṭṭhitā, evaṃ bahumpi dhanadhaññādisāpa-
teyyaṃ nāsayanti, kapaṇā honti.

Dittarūpoti dappitarūpo. **Gaṇheyyāti** bhariyasaññāya kilesavasena hatthe
gaṇheyya. **Dāsampi gaṇheti** attano dāsampi kilesavasena “sāmiko me”ti
gaṇheyya. **Pivtvānāti** pivitvā. **Duccaritaṃ caritvāti** evaṃ tīhi dvārehi dasavi-
dhampi akusalaṃ katvā. **Yaṃ yācamānāti** yaṃ purisaṃ pubbe suraṃ apivantaṃ
bahuṃ hiraññaṃ pariccajantā musāvādaṃ karohīti yācamānā na labhanti. **Pitvāti**
pivitvā ṭhito. **Nappajānāti vuttoti** “kenatṭhena āgatosī”ti vutto sāsanaṃ duggahi-
tattā taṃ atthaṃ na jānāti. **Hirīmanāpīti** hiriyuttacittāpi. **Ekathūpāti** sūkarapotakā
viya hīnājaccehipi saddhiṃ ekarāsī hutvā. **Anāsakāti** nirāhārā. **Thaṇḍiladukkhase-
yyanti** bhūmiyaṃ dukkhaseyyaṃ sayanti. **Āyasakyanti** garahaṃ.

Pattakhandhāti patitakkhandhā. **Kūṭahatāvāti** gīvāya baddhena kūṭena hatā
gāvo viya, yathā tā tiṇaṃ akhādantiyo pānīyaṃ apivantiyo sayanti, tathā sayantīti
attho. **Ghoravisamivāti** ghoravisaṃ viya. **Visasamānanti** visasadisaṃ. **Andhakave-
ṇḍaputtāti** dasa bhātikarājāno. **Upakkamunti** pahariṃsu. **Pubbadevāti** asurā. **Tidi-
vāti** tāvatīṃsadevalokā. **Sassatīyāti** sassatā, dīghāyukabhāvena niccasammata
devalokāti attho. **Samāyāti** saddhiṃ asuramāyāhi. **Jānanti** evaṃ “niratthakaṃ eta-
n”ti jānanto tumhādiso paṇḍito puriso kathaṃ piveyya (5.0021). **Kumbhagatā
mayāti** kumbhagataṃ mayā, ayameva vā pāṭho. **Akkhātarūpanti** sabhāvato
akkhātaṃ.

Taṃ sutvā rājā surāya ādīnavaṃ ṇatvā tuṭṭho sakkassa thutiṃ karonto dve
gāthā abhāsi-

60. “Na me pitā vā athavāpi mātā, etādisā yādisako tuvaṃsi;
hitānukampī paramatthakāmo, sohaṃ karissaṃ vacanaṃ tavajja.
61. “Dadāmi te gāmavarāni pañca, dāsīsataṃ satta gavaṃsatāni;

ājaññayutte ca rathe dasa ime, ācariyo hosi mamatthakāmo”ti.

Tattha **gāmavarānīti**, brāhmaṇa, ācariyassa nāma ācariyabhāgo icchitabbo, saṃvacchare saṃvacchare sataśahasuṭṭhānake tuyhaṃ pañca gāme dadāmīti vadati. **Dasa imeti** ime dasa purato ṭhite kañcanavicitte rathe dassento evamāha.

Taṃ sutvā sakko devattabhāvaṃ dassetvā attānaṃ jānāpento ākāse ṭhatvā dve gāthā abhāsi-

62. “Taveva dāsīsatamatthu rāja, gāmā ca gāvo ca taveva hontu;
ājaññayuttā ca rathā taveva, sakkohamasmī tidasānamindo.

63. “Maṃsodanaṃ sappipāyāsaṃ bhuñja, khādassu ca tvaṃ madhumāsapūve.
evaṃ tuvaṃ dhammarato janinda, anindito saggamupehi ṭhānan”ti.

surāpānā virato tīṇi duccharitāni pahāya tividhasucaritadhammarato hutvā kenaci
Tattha **evaṃ tuvaṃ dhammaratoti** evaṃ tvaṃ nānaggarasabhojanaṃ bhuñjanto
surāpānā virato tīṇi duccharitāni pahāya tividhasucaritadhammarato hutvā kenaci
anindito saggaṭṭhānaṃ upehīti.

Iti (5.0022) sakko tassa ovādaṃ datvā sakaṭṭhānameva gato. Sopi suraṃ api-
vitvā surābhājanāni bhindāpetvā sīlaṃ samādāya dānaṃ datvā saggaparāyaṇo
ahosi. Jambudīpepi anukkamena surāpānaṃ vepullappattaṃ jātaṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi- “tadā rājā
ānando ahosi, sakko pana ahameva ahosin”ti.

Kumbhajātakavaṇṇanā dutiyā.

[513] 3. Jayaddisajātakavaṇṇanā

Cirassaṃ vata meti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ mātuposakabhikkhuṃ
ārabbha kathesi. Paccuppannavatthu **sāmajātaka**sadisamaṃ (jā. 2.22.296 ādayo).
Tadā pana satthā “porāṇakapaṇḍitā kañcanamālaṃ setacchattaṃ pahāya mātā-
pitaro posesun”ti vatvā atitaṃ āhari.

Atīte kapilaraṭṭhe uttarapañcālanagare pañcālo nāma rājā ahosi. Tassa aggama-
hesī gabbhaṃ paṭilabhivā puttaṃ vijāyi. Tassā purimabhava ekā sapattikā
kujjhivā “tuyhaṃ jātaṃ jātaṃ pajaṃ khādituṃ samatthā bhavissāmi”ti patthanaṃ
ṭhapetvā yakkhinī ahosi. Sā tadā okāsaṃ labhivā tassā passantiyāva taṃ alla-
maṃsapesivaṇṇaṃ kumārakaṃ gahetvā murumurāyantī khāditvā pakkāmi. Dut-
iyavārepi tatheva akāsi. Tatiyavāre pana tassā pasūtigharaṃ pavitṭhakāle gehaṃ
parivāretvā gāḷhaṃ ārakkhaṃ akaṃsu. Vijātadivase yakkhinī āgantvā puna
dārakaṃ aggahesi. Devī “yakkhinī”ti mahāsaddamakāsi. Āvudhahatthā purisā
āgantvā deviyā dinnasaññāya yakkhinīṃ anubandhiṃsu. Sā khādituṃ okāsaṃ ala-
bhanti tato palāyivā udakaniddhamanaṃ pāvisi. Dārako mātusaññāya tassā
thanaṃ mukhena gaṇhi. Sā puttasiṇhaṃ uppādetvā tato palāyivā susānaṃ
gantvā dārakaṃ pāsāṇaleṇe ṭhapetvā paṭijaggi. Athassa anukkamena vaḍḍhamā-
nassa manussamaṃsaṃ āharitvā adāsi. Ubhopi (5.0023) manussamaṃsaṃ
khāditvā tattha vaṣiṃsu. Dārako attano manussabhāvaṃ na jānāti “yakkhiniputto-
smī”ti saññāya. So attabhāvaṃ jahitvā antaradhāyituṃ na sakkoti. Athassa sā
antaradhānatthāya ekaṃ mūlaṃ adāsi. So mūlānubhāvena antaradhāyivā manu-
ssamaṃsaṃ khādanto vicarati. Yakkhinī vessavaṇassa mahārājassa veyyāvaccat-
tthāya gatā tattheva kālamakāsi. Devīpi catutthavāre aññaṃ puttaṃ vijāyi. So
yakkhiniyā muttattā arogo ahosi. Paccāmittaṃ yakkhinīṃ jinitvā jātattā “jayaddisa-
kumāro”tissa nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto sabbasippesu nipphattiṃ patvā
chattaṃ ussāpetvā rajjamanusāsi.

Tadā bodhisatto tassa aggamahesiyā kucchimhi nibbatti, “alīnasattukumāro-
tissa nāmaṃ kariṃsu. So vayappatto uggahitasabbasippo uparājā ahosi. Sopi

yakkhiniputto aparabhāge pamādena taṃ mūlaṃ nāsetvā antaradhāyituṃ asa-
kkonto dissamānarūpova susāne manussamaṃsaṃ khādi. Manussā taṃ disvā
bhītā āgantvā rañño upakkosiṃsu “deva eko yakkho dissamānarūpo susāne
manussamaṃsaṃ khādati, so anukkamena nagaraṃ pavisitvā manusse māretvā
khādissati, taṃ gāhāpetuṃ vaṭṭati”ti. Rājā “sādhū”ti paṭissuṇitvā “gaṇhatha nan”ti
āṇāpesi. Balakāyo gantvā susānaṃ parivāretvā aṭṭhāsi. Yakkhiniputto naggo
ubbiggarūpo maraṇabhayabhīto viravanto manussānaṃ antaraṃ pakkhandi.
Manussā “yakkho”ti maraṇabhayabhītā dvidhā bhijjiṃsu. Sopi tato palāyitvā
araññaṃ pāvisi, na puna manussapathaṃ āgacchi. So ekaṃ mahāvattani-aṭaviṃ
nissāya maggapaṭipannesu manussesu ekekaṃ gahetvā araññaṃ pavisitvā
māretvā khādanto ekasmiṃ nigrodhamūle vāsaṃ kappesi.

Atheko satthavāhabrāhmaṇo aṭavipālānaṃ sahassaṃ datvā pañcahi sakaṭasa-
tehi taṃ maggaṃ paṭipajji. Manussayakkho viravanto pakkhandi, bhītā manussā
urena nipajjiṃsu. So brāhmaṇaṃ gahetvā palāyanto khāṇunā pāde viddho aṭavi-
pālesu anubandhantesu brāhmaṇaṃ chaḍḍetvā attano vasanaṭṭhānarukkhamūle
nipajji. Tassa tattha nipannassa sattame divase jayaddisarājā migavadhaṃ āṇā-
petvā nagarā nikkhami. Taṃ nagarā nikkhantamattameva (5.0024) takkasilavāsī
nando nāma mātuposakabrāhmaṇo catasso satārahagāthāyo ādāya āgantvā
rājānaṃ addasa. Rājā “nivattitvā suṇissāmi”ti tassa nivāsagehaṃ dāpetvā
migavaṃ gantvā “yassa passena migo palāyati, tasseva gīvā”ti āha. Atheko pasa-
damigo uṭṭhahitvā rañño abhimukho gantvā palāyi. Amaccā parihāsaṃ karīṃsu.
Rājā khaggaṃ gahetvā taṃ anubandhitvā tiyojanamatthake patvā khaggena paha-
ritvā dve khaṇḍāni karitvā kājenādāya āgacchanto manussayakkhassa nipanna-
ṭṭhānaṃ patvā dabbatiṇesu nisīditvā thokaṃ vissamitvā gantuṃ ārabhi. Atha naṃ
so uṭṭhāya “tiṭṭha kuhiṃ gacchasi, bhakkhosi me”ti hatthe gahetvā paṭhamaṃ
gāthamāha-

64. “Cirassaṃ vata me udapādi ajja, bhakkho mahā sattamibhattakāle;
kutosi kovāsi tadingha brūhi, ācikkha jātiṃ vidito yathāsi”ti.

Tattha **bhakkho mahāti** mahābhakkho. **Sattamibhattakāleti** pāṭipadato paṭṭhāya
nirāhārassa sattamiyaṃ bhattakāle. **Kutosīti** kuto āgatosīti.

Rājā yakkhaṃ disvā bhīto ūrutthambhaṃ patvā palāyituṃ nāsakkhi, satīṃ pana
paccupaṭṭhāpetvā dutiyaṃ gāthamāha-

65. “Pañcālarājā migavaṃ pavitṭho, jayaddiso nāma yadissuto te;
carāmi kacchāni vanāni cāhaṃ, pasadaṃ imaṃ khāda mamajja muñcā”ti.

Tattha **migavaṃ pavitṭhoti** migavadhāya raṭṭhā nikkhanto. **Kacchānīti** pabbatapa-
ssāni. **Pasadanti** pasadamigaṃ.

Taṃ (5.0025) sutvā yakkho tatiyaṃ gāthamāha-

66. “Seneva tvaṃ paṇasi sassamāno, mamesa bhakkho pasado yaṃ vadesi;
taṃ khādiyāna pasadaṃ jighaṇṇaṃ, khādissaṃ pacchā na vilāpakālo”ti.

Tattha **senevāti** mama santakeneva. **Paṇasīti** voharasi attānaṃ vikkiṇāsī. **Sassa-
mānoti** vihiṃsayamāno. **Taṃ khādiyānāti** taṃ paṭhamaṃ khāditvā. **Jighaṇṇanti**
ghasitukāmo. **Khādissanti** etaṃ pacchā khādissāmi. **Na vilāpakāloti** mā vilapi.

Nāyaṃ vilāpakāloti vadati.

Taṃ sutvā rājā nandabrāhmaṇaṃ saritvā catutthaṃ gāthamāha-

67. “Na catthi makkho mama nikkayena, gantvāna pacchāgamanāya paṇhe;
taṃ saṅgaramṃ brāhmaṇassappadāya, saccānurakkhī punarāvajissan”ti.

Tattha **na catthīti** na ce mayhaṃ nikkayena vimokkho atthi. **Gantvānāti** evaṃ sante ajja imaṃ migamaṃsaṃ khāditvā mama nagaramṃ gantvā. **Paṇheti** pageyeva, sveva pātarāsakāle paccāgamanatthāya paṭiññaṃ gaṇhāhīti adhippāyo. **Taṃ saṅgaranti** mayā “dhanamṃ te dassāmī”ti brāhmaṇassa saṅgaro kato, taṃ tassa datvā imaṃ mayā vuttaṃ saccaṃ anurakkhanto ahaṃ puna āgamissāmīti attho.

Taṃ sutvā yakkho pañcamaṃ gāthamāha-

68. “Kiṃ kammajātaṃ anutappate tvaṃ, pattaṃ samīpaṃ maraṇassa rāja;
ācikkha me taṃ api sakkuṇemu, anujānitum āgamanāya paṇhe”ti.

Tattha (5.0026) kammameva **kammajātaṃ**. **Anutappateti** taṃ anutappati. **Pattanti** upagataṃ. **Api sakkuṇemūti** api nāma taṃ tava sokakāraṇaṃ sutvā pātova āgamanāya taṃ anujānitum sakkuṇeyyāmīti attho.

Rājā taṃ kāraṇaṃ kathento chaṭṭhaṃ gāthamāha-

69. “Katā mayā brāhmaṇassa dhanāsā, taṃ saṅgaramṃ paṭimukkaṃ na muttaṃ.
taṃ saṅgaramṃ brāhmaṇassappadāya, saccānurakkhī punarāvajissan”ti.

Tattha **paṭimukkaṃ na muttanti** catasso satārahā gāthā sutvā “dhanamṃ te dassāmī”ti paṭiññāya mayā attani paṭimuñcitvā ṭhapitaṃ, na pana taṃ muttaṃ dhanassa adinnattā.

Taṃ sutvā yakkho sattamaṃ gāthamāha-

70. “Yā te katā brāhmaṇassa dhanāsā, taṃ saṅgaramṃ paṭimukkaṃ na muttaṃ;
taṃ saṅgaramṃ brāhmaṇassappadāya, saccānurakkhī punarāvajassū”ti.

Tattha **punarāvajassūti** puna āgacchassu.

Evañca pana vatvā rājānaṃ vissajjesi. So tena vissaṭṭho “tvaṃ mā cintayi, ahaṃ pātova āgamissāmī”ti vatvā magganimitāni sallakkhento attano balakāyaṃ upagantvā balakāyaparivuto nagaramṃ pavisitvā nandabrāhmaṇaṃ pakkosāpetvā mahārahe āsane nisīdāpetvā tā gāthā sutvā cattāri saḥassāni datvā yānaṃ āro-petvā “imaṃ takkasīlameva nethā”ti manusse datvā brāhmaṇaṃ uyyojetvā dutiya-divase paṭigantukāmo hutvā puttaṃ āmantetvā anusāsi. Tamatthaṃ dīpento satthā dve gāthā abhāsi-

71. “Muttoca (5.0027) so porisādassa hatthā, gantvā sakaṃ mandiraṃ kāmā-kāmī;

taṃ saṅgaramṃ brāhmaṇassappadāya, āmantayī puttamalīnasattaṃ.

72. “Ajjeva rajjaṃ abhisiñcayassu, dhammaṃ cara sesu paresu cāpi;
adhammakāro ca te māhu raṭṭhe, gacchāmahamṃ porisādassa ñatte”ti.

Tattha **alīnasattunti** evaṃnāmakaṃ kumāraṃ. Pāḷiyaṃ pana “arinasattun”ti likhitaṃ. **Ajjeva rajjanti** putta rajjaṃ te dammi, tvaṃ ajjeva muddhani abhisekaṃ abhisiñcayassu. **Ñatteti** abhyāse, santiketī attho.

Taṃ sutvā kumāro dasamaṃ gāthamāha-

73. “Kiṃ kamma krubbaṃ tava deva pāva, nārādhayī taṃ

tadicchāmi sotuṃ;

yamajja rajjamhi udassaye tuvaṃ, rajjampi niccheyyaṃ, tayā vināhan”ti.

Tattha **krubbanti** karonto. **Yamajjāti** yena anārādhakammena ajja maṃ rajjamhi tvam udassaye ussāpesi patitṭhāpesi, taṃ me ācikkha, ahañhi tayā vinā rajjampi na icchāmīti attho.

Taṃ sutvā rājā anantaram gāthamāha-

74. “Na kammunā vā vacasāva tāta, aparādhitoḥaṃ tuviyaṃ sarāmi;
sandhiñca katvā purisādakena, saccānurakkhī punāhaṃ gamissan”ti.

Tattha **aparādhito** aparādhaṃ ito. **Tuviyanti** tava santakaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti-tāta, ahaṃ ito tava kammato vā tava vacanato vā (5.0028) kiñci mama appiyaṃ aparādhaṃ na sarāmiti. **Sandhiñca katvāti** maṃ pana migavaṃ gataṃ eko yakkho “khādissāmī”ti gaṇhi. Athāhaṃ brāhmaṇassa dhammakathaṃ sutvā tassa sakkāraṃ katvā “sve tava pātarāsakāle āgamissāmī”ti tena purisādakena sandhiṃ saccam katvā āgato, tasmā taṃ saccam anurakkhanto puna tattha gamissāmi, tvam rajjam kārehīti vadati.

Taṃ sutvā kumāro gāthamāha-

75. “Ahaṃ gamissāmi idheva hohi, natthi tato jīvato vippamokkho;
sace tuvaṃ gacchasiyeva rāja, ahampi gacchāmi ubho na homā”ti.

Tattha **idhevāti** tvam idheva hoti. **Tatoti** tassa santikā jīvantassa mokkho nāma natthi. **Ubhoti** evaṃ sante ubhopi na bhavissāma.

Taṃ sutvā rājā gāthamāha-

76. “Addhā hi tāta satānesa dhammo, maraṇā ca me dukkhataram tadassa;
kammāsapādo taṃ yadā pacitvā, pasayha khāde bhidā rukkhasūle”ti.

Tassattho- **addhā** ekaṃsena esa, tāta, **satānaṃ** paṇḍitānaṃ **dhammo** sabhāvo, yuttaṃ tvam vadasi, api ca kho pana mayhaṃ maraṇatopetaṃ dukkhataram assa, yadā taṃ so kammāsapādo. **Bhidā rukkhasūleti** tikhiṇarukkhasūle bhivā pacitvā pasayha balakkārena khādeyyāti.

Taṃ sutvā kumāro gāthamāha-

77. “Pāṇena te pāṇamahaṃ nimissaṃ, mā tvam agā porisādassa ñatte;
evañca te pāṇamahaṃ nimissaṃ, tasmā mataṃ jīvitassa vaṇṇemi”ti.

Tattha (5.0029) **nimissanti** ahaṃ idheva tava pāṇena mama pāṇam pariva-ttessaṃ. **Tasmāti** yasmā etaṃ pāṇam tava pāṇenāhaṃ nimissaṃ, tasmā tava jīvi-tassatthāya mama maraṇam vaṇṇemi maraṇameva varemi, icchāmīti attho.

Taṃ sutvā rājā puttassa balaṃ jānanto “sādhu tāta, gacchāhī”ti sampaṭicchi. So mātāpitaro vanditvā nagaramhā nikkhami. Tamatthaṃ pakāsento satthā upaḍḍha-gāthamāha-

78. “Tato have dhitimā rājaputto, vanditvā mātu ca pitu ca pāde”ti.

tattha **pādeti** pāde vanditvā nikkhantoti attho.

Athassa mātāpitaropi bhaginīpi bhariyāpi amaccaparijanehi saddhiṃyeva nikkhamiṃsu. So nagarā nikkhamitvā pitaram maggaṃ pucchitvā suṭṭhu vavattha-petvā mātāpitaro vanditvā sesānaṃ ovādaṃ datvā acchambhito kesarasīho viya maggaṃ āruyha yakkhāvāsaṃ pāyāsi. Taṃ gacchantam disvā mātā sakabhā-

vena saṅṭhātuṃ asakkontī pathaviyaṃ pati. Pitā bāhā paggayha mahantena saddena kandi. Tampi atthaṃ pakāsentō satthā-

“Dukhinissa mātā nipatā pathabyā, pitāssa paggayha bhujāni kandatī” ti.-
Upaḍḍhagāthaṃ vatvā tassa pitarā payuttaṃ āsīsavādaṃ abhivādanavādaṃ mātarā bhaginībhariyāhi ca kataṃ saccakiriyaṃ pakāsentō aparāpi catasso gāthā abhāsi-

79. “Taṃ gacchantaṃ tāva pitā veditvā, parammukho vandati pañjalīko;
somo ca rājā varuṇo ca rājā, pajāpatī candimā sūriyo ca;
etehi gutto purisādakamhā, anuññāto sotthi paccehi tāta.

80. “Yaṃ (5.0030) daṇḍakirañño gatassa mātā, rāmassakāsi sotthānaṃ suguttā;

taṃ te ahaṃ sotthānaṃ karomi, etena saccena sarantu devā;
anuññāto sotthi paccehi putta.

81. “Āvī raho vāpi manopadosaṃ, nāhaṃ sare jātu malīnasatte;
etena saccena sarantu devā, anuññāto sotthi paccehi bhātika.

82. “Yasmā ca me anadhimanosi sāmī, na cāpi me manasā appiyosi;
etena saccena sarantu devā, anuññāto sotthi paccehi sāmī” ti.

Tattha **parammukhoti** ayaṃ me putto parammukho mātāpitaro vanditvā gacchati, iti etaṃ parammukhaṃ gacchantaṃ disvā veditvā. **Pañjalīkoti** tasmiṃ kāle sirasi añjalim ṭhapetvā vandati devatā namassati. **Purisādakamhāti** purisā-dassa santikā tena anuññāto sotthinā paccehi.

Rāmassakāsīti rāmassa akāsi. Eko kira bārāṇasivāsī rāmo nāma mātuposako mātāpitaro paṭijagganto vohāratthāya gato daṇḍakirañño vijite kumbhavatīna-garaṃ gantvā navavidhena vassena sakalaraṭṭhe vināsiyamāne mātāpitūnaṃ guṇaṃ sari. Atha naṃ mātupaṭṭhānakammassa phalena devatā sotthinā ānayitvā mātu adamsu. Taṃ kāraṇaṃ sutavasenāharitvā evamāha. **Sotthānanti** sotthi-bhāvaṃ. Taṃ pana kiñcāpi devatā kariṃsu, mātupaṭṭhānaṃ nissāya nibbattattā pana mātā akāsīti vuttaṃ. **Taṃ te ahanti** ahampi te tameva sotthānaṃ karomi, maṃ nissāya tatheva tava sotthibhāvo hotūti attho. Atha vā **karomīti** icchāmi. **Etena saccenāti** sace devatāhi tassa sotthinā ānītabhāvo sacco, etena saccena mamapi puttaṃ sarantu devā (5.0031), rāmaṃ viya tampi āharitvā mama dassantūti attho. **Anuññātoti** porisādena “gacchā” ti anuññāto devatānaṃ ānubhāvena sotthi paṭi-ā-gaccha puttāti vadati.

Jātu malīnasatteti jātu ekaṃsena alīnasatte mama bhātike ahaṃ sammukhā vā parammukhā vā manopadosaṃ na sarāmi, na mayā tamhi manopadoso katapubboti evamassa kaniṭṭhā saccamakāsi. **Yasmā ca me anadhimanosi, sāmīti** mama, sāmī alīnasattu yasmā tvaṃ anadhimanosi, maṃ abhibhavitvā atikkamitvā aññaṃ manena na patthesi. **Na cāpi me manasā appiyosīti** mayhampi ca manasā tvaṃ appiyo na hosi, aññamaññaṃ piyasaṃvāsāva mayanti evamassa aggamaheṣi saccamakāsi.

Kumāropi pitarā akkhātanayena rakkhāvāsamaggaṃ paṭipajji. Yakkhopi “khattiyā nāma bahumāyā honti, ko jānāti, kiṃ bhavissati” ti rukkhaṃ abhiruhitvā

rañño āgamaṃ olokento nisīdi. So kumāraṃ āgacchantaṃ disvā “pitaraṃ niva-
ttetvā putto āgato bhavissati, natthi me bhayan”ti otarivā tassa piṭṭhiṃ dassento
nisīdi. So āgantvā tassa purato aṭṭhāsi. Atha yakkho gāthamāha-

83. “Brahā ujū cārumukho kutosi, na maṃ pajānāsi vane vasantaṃ;
luddaṃ maṃ ñatvā ‘purisādako’si, ko sotthimājānamidhāvajeyyā”ti.

Tattha **ko sotthimājānamidhāvajeyyā**ti kumāra ko nāma puriso attano sotthi-
bhāvaṃ jānanto icchanto idhāgaccheyya, tvaṃ ajānanto āgato maññeti.

Taṃ sutvā kumāro gāthamāha-

84. “Jānāmi ludda purisādako tvaṃ, na taṃ na jānāmi vane vasantaṃ;
ahañca puttosmi jayaddisassa, mamajja khāda pituno pamokkhā”ti.

Tattha (5.0032) **pamokkhā**ti pamokkhahetu ahaṃ pitu jīvitaṃ datvā idhāgato,
tasmā taṃ muñca, maṃ khādāhīti attho.

Tato yakkho gāthamāha-

85. “Jānāmi puttoti jayaddisassa, tathā hi vo mukhavaṇṇo ubhinnaṃ;
sudukkaraññeva kataṃ tavedaṃ, yo mattumicche pituno pamokkhā”ti.

Tattha **tathā hi voti** tādiso vo tumhākaṃ. Ubhinnaṃpi sadisova mukhavaṇṇo
hotīti attho. **Kataṃ tavedanti** idaṃ tava kammaṃ sudukkaraṃ.

Tato kumāro gāthamāha-

86. “Na dukkaraṃ kiñci mahettha maññe, yo mattumicche pituno pamokkhā;
mātu ca hetu paraloka gantvā, sukkena saggena ca sampayutto”ti.

Tattha **kiñci mahettha maññeti** kiñci ahaṃ ettha na

maññāmi. Idaṃ vuttaṃ hoti- yakkha yo puggalo pitu vā pamokkhatthāya mātu vā hetu paralokaṃ gantvā sukkena sagge nibbattanakasukkena sampayutto bhavituṃ **mattumicche** marituṃ icchati, tasmā ahaṃ ettha mātāpitūnaṃ atthāya jīvitapariccāge kiñci dukkaraṃ na maññāmi.

Taṃ sutvā yakkho “kumāra, maraṇassa abhayānakasatto nāma natthi, tvaṃ kasmā na bhāyasī”ti pucchi. So tassa kathento dve gāthā abhāsi-

87. “Ahañca kho attano pāpakiriyaṃ, āvī raho vāpi sare na jātu;
sañkhātajātīmaraṇohamasmi, yatheva me idha tathā parattha.

88. “Khādajja (5.0033) maṃ dāni mahānubhāva, karassu kiccāni imaṃ sarīraṃ.
rukkhassa vā te papatāmi aggā, chādayamāno mayhaṃ tvamadesi maṃsan”-
ti.

Tattha **sare na jātū**ti ekaṃseneva na sarāmi. **Sañkhātajātīmaraṇohamasmi**ti ahaṃ ñāṇena supericchinnajātīmaraṇo, jātasatto amaraṇadhammo nāma natthīti jānāmi. **Yatheva me idhā**ti yatheva mama idha, tathā paraloke, yathā ca paraloke, tathā idhāpi maraṇato mutti nāma natthīti idampi mama ñāṇena supericchinnaṃ. **Karassu kiccāni**ti iminā sarīrena kattabbakiccāni kara, imaṃ te mayā nissatṭhaṃ sarīraṃ. **Chādayamāno mayhaṃ tvamadesi maṃsanti** mayi rukkhaggā pativā mate mama sarīrato tvaṃ chādayamāno rocayamāno yaṃ yaṃ icchasi, taṃ taṃ maṃsaṃ adesi, khādeyyāsīti attho.

Yakkho tassa vacanaṃ sutvā bhīto hutvā “na sakkā imassa maṃsaṃ khādituṃ, upāyena naṃ palāpessāmi”ti cintetvā imaṃ gāthamāha-

89. “Idaṃca te rucati rājaputta, cajesi pāṇaṃ pituno pamokkhā;
tasmā hi so tvaṃ taramānarūpo, sambhañja kaṭṭhāni jalehi aggin”ti.

Tattha **jalehī**ti araññaṃ pavisitvā sārādārūni āharitvā aggiṃ jāletvā niddhūme aṅgāre kara, tattha te maṃsaṃ pacitvā khādissāmi dīpeti.

So tathā katvā tassa santikaṃ agamāsi. Taṃ kāraṇaṃ pakāsento satthā itaraṃ gāthamāha-

90. “Tato have dhitimā rājaputto, dāruṃ samāharitvā mahantamaggiṃ;
santīpayitvā paṭivedayittha, ādīpito dāni mahāyamaggi”ti.

Yakkho (5.0034) aggiṃ katvā āgataṃ kumāraṃ oloketvā “ayaṃ purisasīho, maraṇāpissa bhayaṃ natthi, mayā ettakaṃ kālaṃ evaṃ nibbhayo nāma na diṭṭha-pubbo”ti lomahaṃsajāto kumāraṃ punappunaṃ olokeno nisīdi. Kumāro tassa kiriyaṃ disvā gāthamāha-

91. “Khādajja maṃ dāni pasayhakāri, kiṃ maṃ muhuṃ pekkhasi haṭṭhalomo;
tathā tathā tuyhamahaṃ karomi, yathā yathā maṃ chādayamāno adesi”ti.

Tattha **muhunti** punappunaṃ. **Tathā tathā tuyhamahanti** ahaṃ tuyhaṃ tathā tathā vacanaṃ karomi, idāni kiṃ karissāmi, yathā yathā maṃ chādayamāno rocayamāno adesi khādissasi, tasmā khādajja manti.

Athassa vacanaṃ sutvā yakkho gāthamāha-

92. “Ko tādisaṃ arahati khādītāye, dhamme ṭhitaṃ saccavādiṃ vadaññaṃ;
muddhāpi tassa vipphaleyya sattadhā, yo tādisaṃ saccavādiṃ adeyyā”ti.

Taṃ sutvā kumāro “sace maṃ na khādītukāmosi, atha kasmā dārūni bhañjā-

petvā aggim kāresi”ti vatvā “palāyissati nu kho, noti tava pariggaṇhanatthāyā”ti vutte “tvam idāni maṃ katham pariggaṇhissasi, yohaṃ tiracchānayaniam nibbatta sakkassa devaraṅṅo attānaṃ pariggaṇhituṃ nādāsin”ti vatvā āha-

93. “Idaṅhi so brāhmaṇaṃ maññaṃāno, saso avāsesi sake sarīre;
teneva so candimā devaputto, sasatthuto kāmduhajja yakkhā”ti.

Tassattho- idaṅhi so sasapaṇḍito “brāhmaṇo eso”ti brāhmaṇaṃ maññaṃāno “ajja imaṃ sarīraṃ khāditvā idheva vasā”ti evaṃ sake sarīre attano sarīraṃ dātuṃ avāsesi, vasāpesīti attho. Sarīraṅcassa (5.0035) bhakkhatthāya adāsi. Sakko pabbatarasaṃ piḷetvā ādāya candamaṇḍale sasalakkaṇaṃ akāsi. Tato paṭṭhāya teneva sasalakkaṇena so candimā devaputto “sasī sasī”ti evaṃ sasatthuto lokassa kāmduho pemavaḍḍhano ajja yakkha virocāti. Kappaṭṭhiyaṅhetam paṭi-
hāriyanti.

Taṃ sutvā yakkho kumāraṃ vissajjento gāthamāha-

94. “Cando yathā rāhumukhā pamutto, virocate pannaraseva bhāṇumā;
evaṃ tuvaṃ porisādā pamutto, viroca kappile mahānubhāva;
āmodayaṃ pitaraṃ mātaraṅca, sabbo ca te nandatu ñātipakkho”ti.

Tattha **bhāṇumā**ti sūriyo. Idaṃ vuttaṃ hoti- yathā pannarase rāhumukhā mutto cando vā bhāṇumā vā virocāti, evaṃ tvampi mama santikā mutto kapilaratṭhe viroca mahānubhāvāti. **Nandatū**ti tussatu.

Gaccha mahāvīrāti mahāsattaṃ uyyojesi. Sopi taṃ nibbisevanaṃ katvā pañca silāni datvā “yakkho nu kho esa, no”ti pariggaṇhanto “yakkhānaṃ akkhīni rattāni honti animmisāni ca, chāyā na paññāyati, acchambhitā honti. Nāyaṃ yakkho, manusso eso. Mayhaṃ pitu kira tayo bhātaro yakkhiniyā gahitā. Tesu etāya dve khāditā bhavissanti, eko puttāsinehena paṭijaggito bhavissati, iminā tena bhavi-
tabbaṃ, imaṃ netvā mayhaṃ pitu ācikkhitvā rajje patitṭhāpessām”ti cintetvā “ehi ambho, na tvam yakkho, pitu me jeṭṭhabhātikosi, ehi mayā saddhiṃ gantvā kulasa-
ntake rajje chattaṃ ussāpehi”ti vatvā itarena “nāhaṃ manusso”ti vutte “na tvam mayhaṃ saddhasi, atthi pana so, yassa saddhasi”ti pucchitvā “atthi asuka-
ṭṭhāne dibbacakkhukatāpaso”ti vutte taṃ ādāya tattha agamāsi. Tāpaso te disvāva “kiṃ karontā pitāputtā araṅṅe carathā”ti vatvā tesam ñātibhāvaṃ kathesi (Porisādo tassa saddahitvā “tāta, tvam gaccha, ahaṃ ekasmiññeva attabhāve dvidhā jāto, na me rajjenattho, pabbajissāmahān”ti tāpasassa santike isipabbajjaṃ pabbaji. Atha naṃ kumāro vanditvā nagaraṃ agamāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā-

95. “Tato have dhitimā rājaputto, katañjalī pariyāya porisādaṃ;
anuññāto sotthi sukhī arogo, paccāgamā kapilamalīnasattā”ti.-

Gātham vatvā tassa nagaraṃ gatassa negamādīhi katakiriyaṃ dassento osānagā-
thamāha-

96. “Taṃ negamā jānapadā ca sabbe, hatthārohā rathikā pattikā ca;
namassamānā pañjalikā upāgamuṃ, namatthu te dukkarakāraṅkosī”ti.

Rājā “kumāro kira āgato”ti sutvā paccuggamaṃ akāsi. Kumāro mahājanapa-
rivāro gantvā rājānaṃ vandi. Atha naṃ so pucchi- “tāta, katham tādisā porisādā

muttosī”ti. “Tāta, nāyaṃ yakkho, tumhākaṃ jeṭṭhabhātiko, esa mayhaṃ petteyyo”-
ti sabbaṃ pavattiṃ ārocetvā “tumhehi mama petteyyaṃ daṭṭhuṃ vaṭṭati”ti āha.
Rājā taṅkhaṇaṅṅeva bheriṃ carāpetvā mahantena parivārena tāpasānaṃ
santikaṃ agamāsi. Mahātāpaso tassa yakkhiniyā ānetvā akhāditvā positakāra-
ṇaṅca yakkhābhāvakāraṇaṅca tesam ṅātibhāvaṅca sabbaṃ vitthārato kathesi.
Rājā “ehi, bhātika, rajjaṃ kārehi”ti āha. “Alaṃ mahārājā”ti. “Tena hi etha uyyāne
vasissatha, ahaṃ vo catūhi paccayehi upaṭṭhahissāmi”ti? “Na āgacchāmi mahārā-
jā”ti. Rājā tesam assamapadato avidūre ekaṃ pabbatantaraṃ bandhitvā
mahantaṃ taḷākaṃ kāretvā kedāre sampādetvā mahadḍhakulasahassaṃ ānetvā
mahāgāmaṃ nivāsetvā tāpasānaṃ bhikkhācāraṃ paṭṭhapesi. So gāmo cūḷaka-
mmāsadammanigamo (5.0037) nāma jāto. Sutasomamahāsattena porisādassa
damitapadeso pana mahākammāsadammanigamoti veditabbo.

Satthā idaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhā-
nesi, saccapariyosāne mātuposakatthero sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā mātāpi-
taro mahārājakulāni ahesuṃ, tāpaso sāriputto, porisādo aṅgulimālo, kaniṭṭhā uppa-
lavaṇṇā, aggamahesī rāhulamātā, alīnasattukumāro pana ahameva ahosinti.

Jayaddisajātakavaṇṇanā tatiyā.

[514] 4. Chaddantajātakavaṇṇanā

Kim nu socasīti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ daharabhikkhuniṃ
ārabbha kathesi. Sā kira sāvattiyaṃ kuladhītā gharāvāse ādīnavaṃ disvā
sāsane pabbajitvā ekadivasam bhikkhunihi saddhiṃ dhammasavanāya gantvā
alaṅkatadhammāsane nisīditvā dhammaṃ desentassa dasabalassa aparimāṇapu-
ṅṅapabhāvābhinibbattaṃ uttamarūpasampattiyuttaṃ attabhāvaṃ oloketvā “pari-
ciṅṅapubbā nu kho me bhavasmim vicarantiyā imassa mahāpurisassa pādapari-
cārikā”ti cintesi. Athassā taṅkhaṇaṅṅeva jātissaraṅṅaṃ uppajji- “chaddantavāra-
ṅakāle ahaṃ imassa mahāpurisassa pādaparicārikā bhūtapubbā”ti. Athassā sara-
ntiyā mahantaṃ pītipāmojjaṃ uppajji. Sā pītivegena mahāhasitaṃ hasitvā puna
cintesi- “pādaparicārikā nāma sāmikānaṃ hitajjhāsayā appakā, ahitajjhāsayāva
bahutarā, hitajjhāsayā nu kho ahaṃ imassa mahāpurisassa ahosiṃ, ahitajjhāsayā”-
ti. Sā anussaramānā “ahaṃ appamattakaṃ dosaṃ hadaye ṭhapetvā vīsaratanasa-
tikaṃ chaddantamahāgajissaraṃ sonuttaraṃ nāma nesādaṃ pesetvā visapītasā-
llena vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpesin”ti addasa. Athassā soko udapādi,
hadayaṃ uṇhaṃ ahosi, sokaṃ sandhāretuṃ asakkontī assasitvā passasitvā
mahāsaddena parodi. Taṃ disvā satthā (5.0038)

sitaṃ pātu karitvā “ko nu kho, bhante, hetu, ko paccayo sitassa pātukammāyā” ti bhikkhusaṅghena puṭṭho “bhikkhave, ayaṃ daharabhikkhunī pubbe mayi kataṃ aparādhaṃ saritvā rodati” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte himavantapadese chaddantadahaṃ upanissāya aṭṭhasahassā hatthināgā vasiṃsu iddhimantā vehāsaṅgamā. Tadā bodhisatto jeṭṭhakavāraṇassa putto hutvā nibbatti, so sabbaseto ahosi rattamukhapādo. So aparabhāge vuddhippatto aṭṭhāsītihatthubbedho ahosi vīsaratanasatāyāmo. Aṭṭhapaṇṇāsahatthāya rajatadāmasadisāya soṇḍāya samannāgato. Dantā panassa parikkhepato pannarasa-hatthā ahesuṃ dīghato tiṃsahatthā chabbaṇṇaramsihi samannāgatā. So aṭṭhannaṃ nāgasahassānaṃ jeṭṭhako ahosi, pañcasate paccekabuddhe pūjesi. Tassa dve aggamahesiyo ahesuṃ- cūḷasubhaddā, mahāsubhaddā cāti. Nāgarājā aṭṭhanāgasahassaparivāro kañcanaguhāyaṃ vasati. So pana chaddantadaho āyāmato ca vitthārato ca paṇṇāsajoyano hoti. Tassa majjhe dvādasajoyanappamāṇe ṭhāne sevālo vā paṇakaṃ vā natthi, maṇikkhandhavaṇṇa-udakameva santiṭṭhati, tadanantaraṃ yojanavitthataṃ suddhaṃ kallahāravanaṃ, taṃ udakaṃ parikkhipitvā ṭhitaṃ, tadanantaraṃ yojanavitthatameva suddhaṃ niluppalavanaṃ taṃ parikkhipitvā ṭhitaṃ, tato yojanayojanavitthatāneva rattuppalasetuppalarattapadumasetapadumakumudavanāni purimaṃ purimaṃ parikkhipitvā ṭhitāni. Imesaṃ pana sattannaṃ vanānaṃ anantaraṃ sabbesampi tesaṃ kallahārādivanānaṃ vasena omisakavanaṃ yojanavitthatameva tāni parikkhipitvā ṭhitaṃ. Tadanantaraṃ nāgānaṃ kaṭippamāṇe udake yojanavitthatameva rattasālivanaṃ, tadanantaraṃ udakapariyante yojanavitthatameva nilapītalohita-odātasurabhisukhumakusumasamākiṇṇaṃ khuddakagacchavanaṃ, iti imāni dasa vanāni yojanavitthatāneva. Tato khuddakarājamāsamahārājamāsamuggavanaṃ, tadanantaraṃ tipusa-elālukaḷābukumbhaṇḍavallivanāni, tato pūgarukkappamāṇaṃ ucchuvanaṃ, tato hatthidantappamāṇaphalaṃ kadalivanaṃ, tato sālavanaṃ, tadanantaraṃ cāṭippamāṇaphalaṃ panasavanaṃ, tato madhuraphalaṃ ciñcavanaṃ, tato ambavanaṃ, tato kapiṭṭhavanaṃ, tato omisako mahāvanasaṇḍo, tato veḷuvanaṃ, ayaṃ massa tasmim (5.0039) kāle sampatti. Saṃyuttaṭṭhakathāyaṃ pana idāni pavattamānasampattiyeva kathitā.

Veḷuvanaṃ pana parikkhipitvā satta pabbatā ṭhitā. Tesaṃ bāhirantato paṭṭhāya paṭhamo cūḷakāḷapabbato nāma, dutiyo mahākāḷapabbato nāma, tato udakapabbato nāma, tato candimapassapabbato nāma, tato sūriyapassapabbato nāma, tato maṇipassapabbato nāma, sattamo suvaṇṇapassapabbato nāma. So ubbedhato sattajoyaniko chaddantadahaṃ parikkhipitvā pattassa mukhavaṭṭi viya ṭhito. Tassa abbhantarimaṃ passaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ, tato nikkhantena obhāsena chaddantadaho samuggatabālasūriyo viya hoti. Bāhirapabbatesu pana eko ubbedhato chayojaniko, eko pañca, eko cattāri, eko tīṇi, eko dve, eko yojaniko, evaṃ sattapabbataparikkhittassa pana tassa dahassa pubbuttarakaṇṇe udakavātappaharaṇokāse mahānigrodharukkho atthi. Tassa khandho parikkhepato pañcayojaniko, ubbedhato sattajoyaniko, catūsu disūsu catasso sākhā chayojanikā, uddhaṃ uggatasākhāpi chayojanikāva, iti so mūlato paṭṭhāya ubbedhena terasajoyaniko,

sākhānaṃ orimantato yāva pārīmantā dvādasayojaniko, aṭṭhahi pārōhasahasseehi paṭimaṇḍito muṇḍamaṇipabbato viya vilāsamāno tiṭṭhati. Chaddantadahassa pana pacchimadisābhāge suvaṇṇapassapabbate dvādasayojanikā kañcanaguḥā tiṭṭhati. Chaddanto nāma nāgarājā vassāratte hemante aṭṭhasahassanāgaparivuto kañcanaguḥāyaṃ vasati. Gimhakāle udakavātaṃ sampaṭicchamāno mahānigrodhamūle pārōhantare tiṭṭhati.

Athassa ekadivasaṃ “mahāsālavanaṃ pupphitaṃ”ti taruṇanāgā āgantvā āroca-yiṃsu. So saparivāro “sālakīlaṃ kīlissāmi”ti sālavanaṃ gantvā ekaṃ supupphitaṃ sālārukkhaṃ kumbhena pahari. Tadā cūlasubhaddā paṭivātapasse ṭhitā, tassā sarīre sukkhadaṇḍakamissakāni purāṇapaṇṇāni ceva tambakipillikāni ca paṭiṃsu. Mahāsubhaddā adhovātapasse ṭhitā, tassā sarīre pupphareṇukiñjakkhapattāni paṭiṃsu. Cūlasubhaddā “ayaṃ nāgarājā attano piyabhariyāya upari pupphareṇukiñjakkhapattāni pātesi, mama (5.0040) sarīre sukkhadaṇḍakamissāni purāṇapaṇṇāni ceva tambakipillikāni ca pātesi, hotu, kātabbaṃ jānissāmi”ti mahāsatte veraṃ bandhi.

Aparampi divasaṃ nāgarājā saparivāro nhānatthāya chaddantadahaṃ otari. Atha dve taruṇanāgā soṇḍāhi usirakalāpe gahetvā kelāsakūṭaṃ majjantā viya nhāpesuṃ. Tasmīṃ nhatvā uttiṅṅe dve kareṇuyo nhāpesuṃ. Tāpi uttaritvā mahāsattassa santike aṭṭhaṃsu. Tato aṭṭhasahassanāgāsaraṃ otarivā udakakīlaṃ kīlitvā sarato nānāpupphāni āharitvā rajatathūpaṃ alaṅkarontā viya mahāsattaṃ alaṅkaritvā pacchā dve kareṇuyo alaṅkarīṃsu. Atheko hatthī sare vicaranto sattuddayaṃ nāma mahāpadumaṃ labhitvā āharitvā mahāsattassa adāsi. So taṃ soṇḍāya gahetvā reṇuṃ kumbhe okiritvā jeṭṭhakāya mahāsubhaddāya adāsi. Taṃ disvā itarā “idampi sattuddayaṃ mahāpadumaṃ attano piyabhariyāya eva adāsi, na mayhan”ti punapi tasmīṃ veraṃ bandhi.

Athekadivasaṃ bodhisatte madhuraphalāni ceva bhisamuḷālāni ca pokkharamadhunā yojetvā pañcasate paccekabuddhe bhojente cūlasubhaddā attanā laddhaphalāphalaṃ paccekabuddhānaṃ datvā “bhante, ito cavitvā maddarājakule nibbattitvā subhaddā nāma rājakaññā hutvā vayappattā bārāṇasirañño aggamaheśi-bhāvaṃ patvā tassa piyā manāpā taṃ attano ruciṃ kāretuṃ samatthā hutvā tassa ācikkhitvā ekaṃ luddakaṃ pesetvā imaṃ hatthiṃ visapītena sallena vijjhāpetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā chabbaṇṇaraṃsiṃ vissajjente yamakadante āharāpetuṃ samatthā homī”ti patthanaṃ ṭhapesi. Sā tato paṭṭhāya gocaraṃ aggahetvā sussitvā nacirasseva kālaṃ katvā maddaraṭṭhe rāja-aggamaheśiyā kucchimhi nibbatti, subhaddātissā nāmaṃ kariṃsu. Atha naṃ vayappattaṃ bārāṇasirañño adaṃsu. Sā tassa piyā ahosi manāpā, soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhikā hutvā jātissaraññaṅca paṭilabhi. Sā cintesi- “samiddhā me patthanā, idāni tassa nāgassa yamakadante āharāpessāmi”ti. Tato sarīraṃ telena makkhetvā kiliṭṭhavatthaṃ nivāsetvā gilānākāraṃ dassetvā sirigabbhaṃ pavisitvā mañcake nipajji. Rājā “kuhiṃ subhaddā”ti vatvā “gilānā”ti sutvā sirigabbhaṃ pavisitvā mañcake nisīditvā tassā piṭṭhiṃ parimajjanto paṭhamamaṃ gāthamāha-

97. “Kiṃ (5.0041) nu socasinuccaṅgi, paṇḍūsi varavaṇṇini;

milāyasi visālakkhi, mālāva parimadditā” ti.

Tattha **anuccaṅgī**ti kañcanasannibhasarīre. **Mālāva parimadditā**ti hatthehi parimadditā padumamālā viya.

Taṃ sutvā sā itaraṃ gāthamāha-

98. “Dohaḷo me mahārāja, supinantenupajjhagā;
na so sulabharūpova, yādiso mama dohaḷo” ti.

Tattha **na soti** yādiso mama **supinantenupajjhagā** supine passantiyā mayā diṭṭho dohaḷo, so sulabharūpo viya na hoti, dullabho so, mayhaṃ pana taṃ alabhantiyā jīvitam natthīti avaca.

Taṃ sutvā rājā gāthamāha-

99. “Ye keci mānūsā kāmā, idha lokamhi nandane;
sabbe te pacurā mayhaṃ, ahaṃ te dammi dohaḷan” ti.

Tattha **pacurā**ti bahū sulabhā.

Taṃ sutvā devī, “mahārāja, dullabho mama dohaḷo, na taṃ idāni kathemi, yāvattakā pana te vijite luddā, te sabbe sannipātetha, tesam majjhe kathessāmi” ti dīpentī anantaram gāthamāha-

100. “Luddā deva samāyantu, ye keci vijite tava;
etesam ahamakkhissam, yādiso mama dohaḷo” ti.

Rājā “sādhū” ti sirigabbhā nikkhamitvā “yāvatikā tiyojanasatike kāsikaraṭṭhe luddā, tesam sannipātathāya bherim carāpethā” ti amacce āṇāpesi. Te tathā akaṃsu. Nacirasseva kāsiraṭṭhavāsino luddā yathābalaṃ paṇṇākāraṃ gahetvā āgantvā āgatabhāvaṃ rañño ārocāpesum (5.0042). Te sabbepi saṭṭhisahassamattā ahesum. Rājā tesam āgatabhāvaṃ ṇatvā vātapāne ṭhito hattham pasāretvā tesam āgatabhāvaṃ deviyā kathento āha-

101. “Ime te luddakā devi, katahatthā visāradā;
vanaññū ca migaññū ca, mamatthe cattajīvitā” ti.

Tattha ime teti ye tvaṃ sannipātāpesi, ime te. Katahatthāti vijjhanachedanesu katahatthā kusalā susikkhitā. Visāradāti nibbhayā. Vanaññū ca migaññū cāti vanāni ca mige ca jānanti. Mamattheti sabbepi cete mamatthe cattajīvitā, yamahaṃ icchāmi, taṃ karontīti.

Taṃ sutvā devī te āmantetvā itaraṃ gāthamāha-

102. “Luddaputtā nisāmetha, yāvattettha samāgatā;
chabbisāṇaṃ gajaṃ setaṃ, addasaṃ supine ahaṃ;
tassa dantehi me attho, alābhe natthi jīvitan” ti.

Tattha nisāmethāti suṇātha. Chabbisāṇanti chabbaṇṇavisāṇaṃ.

Taṃ sutvā luddaputtā āhaṃsu-

103. “Na no pitūnaṃ na pitāmahānaṃ, diṭṭho suto kuñjaro chabbisāṇo;
yamaddasā supine rājaṃputtī, akkhāhi no yādiso hatthināgo” ti.

Tattha pitūnanti karaṇatthe sāmivacanaṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti- devi neva amhākaṃ pitūhi, na pitāmahehi evarūpo kuñjaro diṭṭhapubbo, pageva amhehi, tasmā attanā diṭṭhalakkhaṇavasena akkhāhi no, yādiso tayā diṭṭho hatthināgoti.

Anantaragāthāpi (5.0043) teheva vuttā-

104. “Disā catasso vidisā catasso, uddham adho dasa disā imāyo;
katamaṃ disaṃ tiṭṭhati nāgarājā, yamaddasā supine chabbisāṇan” ti.
Tattha disāti disāsu. Katamanti etāsu disāsu katamāya disāyāti.

Evam vutte subhaddā sabbe ludde oloketvā tesaṃ antare patthaṭapādaṃ
bhattapuṭasadisajaṅghaṃ mahājāṇukaṃ mahāphāsukaṃ bahalamassutambadā-
ṭhikaṃ nibbidhapiṅgalaṃ dussaṅṭhānaṃ bībhacchaṃ sabbesaṃ matthakama-
tthakena paññāyamānaṃ mahāsattassa pubbaveriṃ sonuttaraṃ nāma nesādaṃ
disvā “esa mama vacanaṃ kātuṃ sakkhissati” ti rājānaṃ anujānāpetvā taṃ ādāya
sattabhūmikapāsādassa uparimatalaṃ āruyha uttarasīhapañjaraṃ vivarivā uttara-
himavantābhimukhaṃ hatthaṃ pasāretvā catasso gāthā abhāsi-

105. “Ito ujum uttariyaṃ disāyaṃ, atikkamma so satta

giri brahmante;

suvaṇṇapasso nāma giri uḷāro, supupphito kimpurisānuciṇṇo.

106. “Āruyha selaṃ bhavanaṃ kinnarānaṃ, olokaya pabbatapādamūlaṃ;
atha dakkhasī meghasamānavaṇṇaṃ, nigrodharājaṃ aṭṭhasahassapādaṃ.

107. “Tatthacchatī kuñjaro chabbisāṇo, sabbaseto duppasaho parebhi;
rakkhanti naṃ aṭṭhasahassanāgā, īsādantā vātajavappahārino.

108. “Tiṭṭhanti (5.0044) te tumūlaṃ passasantā, kuppanti vātassapi eritassa;
manussabhūtaṃ pana tattha disvā, bhasmaṃ kareyyuṃ nāssa rajopi tassā”-
ti.

Tattha **itoti** imamhā ṭhānā. **Uttariyanti** uttarāya. **Uḷāro**ti mahā itarehi chahi pabbatehi uccataro. **Olokayā**ti ālokeyyāsi. **Tatthacchatī**ti tasmim̐ nigrodhamūle gimhasamaye udakavātaṃ sampaṭicchanto tiṭṭhati. **Duppasahoti** aññe taṃ upagantvā pasayhakāraṃ kātuṃ samatthā nāma natthīti duppasaho parebhi. **Īsādantā**ti rathīsāya samānadantā. **Vātajavappahārinoti** vātajavena gantvā paccāmitte paharaṇasīlā evarūpā aṭṭhasahassanāgā nāgarājānaṃ rakkhanti. **Tumūlanti** bhiṃsanakaṃ mahāsaddānubandhaṃ assāsaṃ muñcantā tiṭṭhanti. **Eritassā**ti vātapaharitassayaṃ saddānubandhaṃ eritaṃ calanaṃ kampanaṃ, tassapi kuppanti, evaṃpharusā te nāgā. **Nāssā**ti tassa nāsavātena viddhaṃsetvā bhasmaṃ katassa tassa rajopi na bhavyeyyāti.

Taṃ sutvā sonuttaro maraṇabhayaabhīto āha-

109. “Bahū hime rājakulamhi santi, piḷandhanā jātarūpassa devi;
muttā maṇi veḷuriyāmayā ca, kiṃ kāhasi dantapiḷandhanena;
māretukāmā kuñjaraṃ chabbisāṇaṃ, udāhu ghātesasi luddaputte”ti.

Tattha **piḷandhanā**ti ābharaṇāni. **Veḷuriyāmayā**ti veḷuriyamayāni. **Ghātesasī**ti udāhu piḷandhanāpadesena luddaputte ghātāpetukāmāsīti pucchati.

Tato devī gāthamāha-

110. “Sā issitā dukkhitā casmi ludda, uddhañca sussāmi anussarantī;
karohi me luddaka etamatthaṃ, dassāmi te gāmavarāni pañcā”ti.

Tattha (5.0045) **sā**ti sā ahaṃ. **Anussarantī**ti tena vāraṇena pure mayi kataṃ veraṃ anussaramānā. **Dassāmi teti** etasmim̐ te atthe nipphādite saṃvacchare satahassuṭṭhānake pañca gāmavare dadāmīti.

Evañca pana vatvā “samma luddaputta ahaṃ ‘etaṃ chaddantahatthim̐ mārāpetvā yamakadante āharāpetuṃ samatthā homīti pubbe paccekabuddhānaṃ dānaṃ datvā patthanaṃ paṭṭhapesim̐, mayā supinātena diṭṭhaṃ nāma natthi, sā pana mayā patthitapatthanaṃ samijjhissati, tvaṃ gacchanto mā bhāyī”ti taṃ samaśsetvā pesesi. So “sādhu, ayye”ti tassā vacanaṃ sampaṭicchitvā “tena hi me pākaṭaṃ katvā tassa vasanaṭṭhānaṃ kathehi”ti pucchanto imaṃ gāthamāha-

111. “Katthacchatī kattha mupeti ṭhānaṃ, vīthissa kā nhānagatassa hoti;
kathāñhi so nhāyati nāgarājā, kathaṃ vijānemu gatim̐ gajassā”ti.

Tattha **katthacchatī**ti kattha vasati. **Kattha mupetī**ti kattha upeti, kattha tiṭṭhatīti attho. **Vīthissa kā**ti tassa nhānagatassa kā vīthi hoti, kataramaggena so gacchati. **Kathaṃ vijānemu gatinti** tayā akathite mayaṃ kathaṃ tassa nāgarājassa gatim̐

vijānissāma, tasmā kathehi noti attho.

Tato sā jātissarañāṇena paccakkhato diṭṭhaṭṭhānaṃ tassa ācikkhantī dve gāthā abhāsi-

112. “Tattheva sā pokkharanī adūre, rammā sutitthā ca mahodikā ca;
sompupphitā bhamaragaṇānuciṇṇā, ettha hi so nhāyati nāgarājā.

113. “Sīsaṃ (5.0046) nahātuppalamālabhārī, sabbaseto puṇḍarīkattacaṅgī;
āmodamāno gacchati sanniketam, purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan”ti.

Tattha **tatthevā**ti tassa vasanaṭṭhāneyeva. **Pokkharanī**ti chaddantadahaṃ sandhāyāha. **Sompupphitā**ti duvidhehi kumudehi tividhehi uppalehi pañcavaṇṇehi ca padumehi samantato pupphitā. **Ettha hi soti** so nāgarājā ettha chaddanta-dahe nhāyati. **Uppalamālabhārī**ti uppalādīnaṃ jalajathalajānaṃ pupphānaṃ mālaṃ dhārento. **Puṇḍarīkattacaṅgī**ti puṇḍarīkasadisatacena odātena aṅgena samannāgato. **Āmodamāno**ti āmoditapamodito. **Sanniketanti** attano vasanaṭṭhānaṃ. **Purakkhatvā**ti sabbabhaddaṃ nāma mahesiṃ purato katvā aṭṭhahi nāgasahashehi parivuto attano vasanaṭṭhānaṃ gacchatīti.

Taṃ sutvā sonuttaro “sādhu ayye, ahaṃ taṃ vāraṇaṃ māretvā tassa dante āharissāmi”ti sampaṭicchi. Athassa sā tuṭṭhā sahassaṃ datvā “gehaṃ tāva gaccha, ito sattāhaccayena tattha gamissasi”ti taṃ uyyojtvā kammāre pakkosāpetvā “tātā amhākaṃ vāsipharasu-kuddāla-nikhādana-muṭṭhikaveḷugumbacchedana-sattha-tiṇalāyana-asilohadaṇḍakakacakhāṇuka- ayasiṅghātakehi attho, sabbaṃ sīghaṃ katvā āharathā”ti āṇāpetvā cammakāre pakkosāpetvā “tātā amhākaṃ kumbhabhāragāhitaṃ cammabhastaṃ kātuṃ vaṭṭati, cammayottavarattahatthipāda-upāhanacammachattehipi no attho, sabbaṃ sīghaṃ katvā āharathā”ti āṇāpesi. Te ubhopi sabbāni tāni sīghaṃ katvā āharitvā adamsu. Sā tassa pātheyyaṃ saṃvidahitvā araṇisahitaṃ ādiṃ katvā sabbaṃ upakaraṇaṅca baddhasattumādiṃ katvā pātheyyaṅca cammabhastāyaṃ pakkhipi, taṃ sabbampi kumbhabhāramattaṃ ahoṣi.

Sonuttaropi attano parivacchaṃ katvā sattame divase āgantvā deviṃ vanditvā aṭṭhāsi. Atha naṃ sā “niṭṭhitaṃ te samma sabbūpakaraṇaṃ, imaṃ tāva pasibbakaṃ gaṇhā”ti āha. So pana mahāthāmo pañcannaṃ hatthīnaṃ balaṃ (5.0047) dhāreti, tasmā tambūlapasibbakaṃ viya ukkhipitvā upakacchantare ṭhapetvā rittahattho viya aṭṭhāsi. Subhaddā luddassa puttadārānaṃ paribbayaṃ datvā rañño ācikkhitvā sonuttaraṃ uyyojesi. Sopi rājānaṅca deviṅca vanditvā rājanivesanā oruyha rathe ṭhatvā mahantena parivārena nagarā nikkhamitvā gāmanigamajana-padaparamparāya paccantaṃ patvā jānapade nivattetvā paccantavāsīhi saddhiṃ araṇṇaṃ pavisitvā manussapathaṃ atikkamma paccantavāsīnopi nivattetvā ekakova gacchanto tiṃsayojanaṃ patvā paṭhamaṃ dabbagahanaṃ kāsagahanaṃ tiṇagahanaṃ tulasigahanaṃ saragahanaṃ tirivacchagahanaṃ cha gahanāni, kaṇṭakaveḷugumbagahanaṃ vettagahanaṃ omisakagahanaṃ naḷagahanaṃ saragahanasadisaṃ uragenapi dubbinivijhaṃ ghanavanagahanaṃ rukkhagahanaṃ veḷugahanaṃ aparampi veḷugumbagahanaṃ kalalagahanaṃ udakagahanaṃ pabbatagahanaṃ aṭṭhārasa gahanāni paṭipāṭiyā patvā dabbagahanaṃ ādīni

asitena lāyitvā tulasigahanādīni veḷugumbacchedanasatthena chinditvā rukkhe pharasunā koṭṭetvā atimahante rukkhe nikhādanena vijjhitvā maggaṃ karonto veḷuvane nisseṇiṃ katvā veḷugumbaṃ āruyha veḷuṃ chinditvā aparassa veḷugumbassa upari pātetvā veḷugumbamatthakena gantvā kalalagahane sukkharukkha-padaraṃ attharivā tena gantvā aparaṃ attharivā itaraṃ ukkhipitvā puna purato attharanto taṃ atikkamivā udakagahane doṇiṃ katvā tāya udakagahanaṃ taritvā pabbatapāde ṭhatvā ayasiṅghāṭakaṃ yottena bandhitvā uddhaṃ khipitvā pabbate laggāpetvā yottenāruyha vajiraggena lohadaṇḍena pabbataṃ vijjhitvā khāṇukaṃ koṭṭetvā tattha ṭhatvā siṅghāṭakaṃ ākaḍḍhitvā puna upari laggāpetvā tattha ṭhito cammayottaṃ olambetvā taṃ ādāya otarivā heṭṭhimakhāṇuke bandhitvā vāmahatthena yottaṃ gahetvā dakkhiṇahatthena muggaraṃ ādāya yottaṃ paharivā khāṇukaṃ nīharivā puna abhiruhati. Etenupāyena pabbatamatthakaṃ abhiruyha parato otaranto purimanayeneva paṭhamaṃ pabbatamatthake khāṇukaṃ koṭṭetvā cammapasibbake yottaṃ bandhitvā khāṇuke veṭhetvā sayamaṃ antopasibbake nisīditvā makkaṭakānaṃ makkaṭasuttavissajjanākārena yottaṃ viniveṭhento otarati. Cammachattena vātaṃ gāhāpetvā sakuṇo viya otaratitipi vadantiyeva.

Evamaṃ (5.0048) tassa subhaddāya vacanaṃ ādāya nagarā nikkhamitvā sattarasa gahanāni atikkamivā pabbatagahanaṃ patvā tatrāpi cha pabbate atikkamivā suvaṇṇapassapabbatamatthakaṃ āruḷhabhāvaṃ āvikaronto satthā āha-

114. “Tattheva so uggahetvāna vākyamaṃ, ādāya tūṇiṅca dhanuṅca luddo;
vituriyati satta giriṃ brahante, suvaṇṇapassaṃ nāma giriṃ uḷāraṃ.

115. “Āruyha selaṃ bhavanaṃ kinnarānaṃ, olokayī pabbatapādamūlaṃ;
tathaddasā meghasamānavāṇṇaṃ, nigrodharājaṃ aṭṭhasahassapādaṃ.

116. “Tathaddasā kuñjaraṃ chabbisāṇaṃ, sabbasetamaṃ duppasahaṃ parebhi;
rakkhanti naṃ aṭṭhasahassanāgā, īsādantā vātajavappahārino.

117. “Tathaddasā pokkharāṇiṃ adūre, rammaṃ sutitthaṅca mahodikaṅca;
sompupphitaṃ bhamaragaṇānuciṇṇaṃ, yattha hi so nhāyati nāgarājā.

118. “Disvāna nāgassa gatiṃ ṭhitiṅca, vithissayā nhānagatassa hoti;
opātamāgacchi anariyarūpo, payojito cittavasānugāyā”ti.

Tattha **soti**, bhikkhave, so luddo tattheva sattabhūmikapāsādatale ṭhitāya tassā subhaddāya vacanaṃ uggahetvā saratūṇiṅca mahādhanuṅca ādāya pabbatagahanaṃ patvā “kataro nu kho suvaṇṇapassapabbato nāmā”ti satta (5.0049) mahāpabbate vituriyati, tasmimṃ kāle tuletī tīreti. So evamaṃ tīrento suvaṇṇapassaṃ nāma giriṃ uḷāraṃ disvā “ayamaṃ so bhavissatī”ti

cintesi. **Olokayīti** taṃ kinnarānaṃ bhavanabhūtaṃ pabbataṃ āruyha subhaddāya dinnasaññāvasena heṭṭhā olokesi. **Tatthāti** tasmim̐ pabbatapādamūle avidūreyeva taṃ nigrodhaṃ addasa.

Tatthāti tasmim̐ nigrodharukkhamūle ṭhitaṃ. **Tatthāti** tattheva antopabbate tassa nigrodhassāvidūre yattha so nhāyati, taṃ pokkharaniṃ addasa. **Disvānāti** suvaṇṇapassapabbatā oruyha hatthīnaṃ gatakāle hatthipāda-upāhanaṃ āruyha tassa nāgarañño gataṭṭhānaṃ nibaddhavasanaṭṭhānaṃ upadhārento “iminā maggena gacchati, idha nhāyati, nhatvā uttiṇṇo, idha tiṭṭhati” ti sabbaṃ disvā ahirikabhāvena anariyarūpo tāya cittavasānugāya payojito, tasmā opātaṃ āgacchi paṭipajji, āvāṭaṃ khaṇīti attho.

Tatrāyaṃ anupubbikathā- “so kira mahāsattassa vasanokāsaṃ sattamāsādhi-kehi sattahi saṃvaccharehi sattahi ca divasehi patvā vuttanayeneva tassa vasanokāsaṃ sallakkhetvā “idha āvāṭaṃ khaṇitvā tasmim̐ ṭhito vāraṇādhapatim̐ visapītena sallena vijjhivā jīvitakkhayaṃ pāpessāmī” ti vavatthapetvā araññaṃ pavisitvā thambhādīnaṃ atthāya rukkhe chinditvā dabbasambhāre sajjetvā hatthīsu nhānattāya gatesu tassa vasanokāse mahākuddālena caturassaṃ āvāṭaṃ khaṇitvā uddhatapaṃsuṃ bījaṃ vapanto viya udakena vikiritvā udukkhalapāsāṇānaṃ upari thambhe patiṭṭhapetvā tulā ca kāje ca datvā padarāni attharivā kaṇḍappamāṇaṃ chiddaṃ katvā upari paṃsuṃca kacavaraṃca pakkhipitvā ekena passena attano pavisanaṭṭhānaṃ katvā evaṃ niṭṭhite āvāṭe paccūsakāleyeva patisīsakaṃ paṭimuñcitvā kāsāyāni paridahitvā saddhim̐ visapītena sallena dhanuṃ ādāya āvāṭaṃ otarivā aṭṭhāsi. Tamatthaṃ pakāsento sathā āha-

119. “Khaṇitvāna kāsū phalakehi chādayi, attānamodhāya dhanuṃca luddo; passāgataṃ puthusallena nāgaṃ, samappayī dukkaṭakammakārī.

120. “Viddho (5.0050) ca nāgo koñcamaṇādi ghoraṃ, sabbe ca nāgā ninnadum ghorarūpaṃ;

tiṇaṃca kaṭṭhaṃca raṇaṃ karontā, dhāviṃsu te aṭṭha disā samantato.

121. “Vadhissametanti parāmasanto, kāsāvamaddakkhi dhajaṃ isīnaṃ; dukkhena phuṭṭhassudapādi saññā, arahaddhajo sabbhi avajjharūpo” ti.

Tattha **odhāyāti** odahitvā pavesetvā. **Passāgatanti** attano āvāṭassa passaṃ āgataṃ. So kira dutiyadivase āgantvā nhatvā uttiṇṇo tasmim̐ mahāvisālamālake nāma padese aṭṭhāsi. Athassa sarīrato udakaṃ nābhipadesena ogalivā tena chiddena luddassa sarīre pati. Tāya saññāya so mahāsattassa āgantvā ṭhita- bhāvaṃ ṇatvā taṃ passāgataṃ puthunā sallena samappayi vijjhi. **Dukkaṭakamma-kārīti** tassa mahāsattassa kāyikacetāsikassa dukkhassa uppādanena dukkaṭassa kamma kārako.

Koñcamaṇādīti koñcanādaṃ akari. Tassa kira taṃ sallaṃ nābhiyaṃ pavisitvā pihakādīni sañcuṇṇetvā antāni chinditvā piṭṭhibhāgaṃ pharasunā padālentāṃ viya uggantvā ākāse pakkhandi. Bhinnarajatakumbhato rajanaṃ viya pahāramukhena lohitaṃ pagghari, balavavedanā uppajji. So vedanaṃ adhivāsetuṃ asakkonto vedanāppatto sakalapabbataṃ ekaninnādaṃ karonto tikkhattuṃ mahantaṃ koñcanādaṃ nadi. **Sabbe cāti** tepi sabbe aṭṭhasahassanāgā taṃ saddaṃ sutvā

marañabhayabhītā ghorarūpaṃ ninnaduṃ anuravaṃ kariṃsu. **Raṇaṃ karontā**ti tena saddena gantvā chaddantavāraṇaṃ vedanāppattaṃ disvā “paccāmittaṃ gaṇhissāmā”ti tiṇaṅca kaṭṭhaṅca cuṇṇavicuṇṇaṃ karontā samantā dhāviṃsu.

Vadhissametanti “bhikkhave, so chaddantavāraṇo disā pakkantesu nāgesu subhaddāya kareṇuyā passe ṭhatvā sandhāretvā samassāsayaṃānāya vedanaṃ adhvāsetvā kaṇḍassa āgataṭṭhānaṃ sallakkhento ‘sace (5.0051) idaṃ puratthima-disādīhi āgataṃ abhaviṃssa, kumbhādīhi pavisitvā pacchimakāyīdīhi nikkhamissa, idaṃ pana nābhiyā pavisitvā ākāsaṃ pakkhandi, tasmā pathaviyaṃ ṭhitena vissatṭhaṃ bhavissatīti upadhāretvā ṭhitaṭṭhānaṃ upaparikkhitukāmo “ko jānāti, kiṃ bhavissati, subhaddaṃ apanetuṃ vaṭṭati”ti cintetvā “bhadde, aṭṭhasahassa-nāgā mama paccāmittaṃ pariyesantā disā pakkhandā, tvaṃ idha kiṃ karosī”ti vatvā, “deva, ahaṃ tumhe sandhāretvā samassāsenti ṭhitā, khamatha me”ti tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ katvā catūsu ṭhānesu vanditvā tāya ākāsaṃ pakkhandāya nāgarājā bhūmiṃ pādanakhena pahari, padaraṃ uppatitvā gataṃ. So chiddena olokeno sonuttaraṃ disvā “vadhissāmi nan”ti cittaṃ uppādetvā rajatadā-mavaṇṇasoṇḍaṃ pavesetvā parāmasanto buddhānaṃ isīnaṃ dhajaṃ kāsāvaṃ addakki. Luddo kāsāvaṃ mahāsattassa hatthe ṭhapesi. So taṃ ukkhipitvā purato ṭhapesi. Athassa tena tathārūpenapi dukkhena phuṭṭhassa “arahaddhajo nāma sabbhi paṇḍitehi avajjharūpo, aññadatthu sakkātabbo garukātabboyevā”ti ayaṃ saññā udapādi.

So tena saddhiṃ sallapanto gāthādvayamāha-

122. “Anikkasāvo kāsāvaṃ, yo vatthaṃ paridahissati;
apeto damasaccena, na so kāsāvamarahati.

123. “Yo ca vantakasāvassa, sīlesu susamāhito;
upeto damasaccena, sa ve kāsāvamarahati”ti.

Tassattho- samma luddaputta yo puriso rāgādīhi kasāvehi anikkasāvo indriyadamenā ceva vacīsaccena ca apeto anupagato tehi guṇehi kasāvarasapītaṃ kāsāvavattaṃ paridahati, so taṃ kāsāvaṃ nārahati, nānucchaviko so tassa vatthassa. Yo pana tesāṃ kasāvānaṃ vantattā vantakasāvo assa sīlesu susamāhito supati-ṭṭhito paripuṇṇasīlācāro, so taṃ kāsāvaṃ arahati nāmāti.

Evaṃ vatvā mahāsatto tasmīṃ cittaṃ nibbāpetvā “samma kimatthaṃ tvaṃ maṃ vijjhasi, kiṃ attano atthāya, udāhu aññena payojitosī”ti pucchi. Tamatthaṃ āvīkaronto satthā āha-

124. “Samappito (5.0052) puthusallena nāgo, aduṭṭhacitto luddakamajjhabhāsi;
kimatthayaṃ kissa vā samma hetu, mamaṃ vadhī kassa vāyaṃ payogo”ti.

Tattha **kimatthayanti** āyatīṃ kiṃ patthento. **Kissa vāti** kissa hetu kena kāraṇena, kiṃ nāma tava mayā saddhiṃ veranti adhippāyo. **Kassa vāti** kassa vā aññassa ayaṃ payogo, kena payojito maṃ avadhīti attho.

Athassa ācikkhanto luddo gāthamāha-

125. “Kāsissa rañño mahesī bhadante, sā pūjitā rājakule subhaddā;
taṃ addasā sā ca mamaṃ asaṃsi, dantehi atthoti ca maṃ avocā”ti.

Tattha **pūjitāti** aggamahesiṭṭhāne ṭhapetvā pūjitā. **Addasāti** sā kira taṃ supi-

nante addasa. **Asaṃsīti** sā ca mama sakkāraṃ kāretvā “himavantapadese eva-
rūpo nāma nāgo asukasmim nāma ṭhāne vasati”ti mamaṃ ācikkhi. **Dantehīti** tassa
nāgassa chabbaṇṇaraṃsisamujjalā dantā, tehi mama attho, piḷandhanaṃ kāretu-
kāmmāmi, te me āharāti maṃ avocāti.

Taṃ sutvā “idaṃ cūḷasubhaddāya kamman”ti ñatvā mahāsatto vedanaṃ adhivā-
setvā “tassā mama dantehi attho natthi, maṃ māretukāmatāya pana pahiṇī”ti
dīpento gāthādvayamāha-

126. “Bahū hime dantayugā uḷārā, ye me pitūnañca pitāmahānaṃ;
jānāti sā kodhanā rājaputtī, vadhatthikā veramakāsi bālā.

127. “Uṭṭhehi tvaṃ ludda kharaṃ gahetvā, dante ime chinda purā marāmi;
vajjāsi taṃ kodhanaṃ rājaputtiṃ, nāgo hatto handa imassa dantā”ti.

Tattha (5.0053) **imeti** tassa kira pitu pitāmahānaṃ dantā mā vinassantūti
guhāyaṃ sannicitā, te sandhāya evamāha. **Jānātīti** bahūnaṃ vāraṇānaṃ idha
sannicihe dante jānāti. **Vadhatthikāti** kevalaṃ pana sā maṃ māretukāmā appama-
ttakaṃ dosaṃ hadaye ṭhapetvā attano veraṃ akāsi, evarūpena pharusakammena
matthakaṃ pāpesi. **Kharanti** kakacaṃ. **Purā marāmīti** yāva na marāmi. **Vajjasīti**
vadeyyāsi. **Handa imassa dantāti** hatto so mayā nāgo, manoratho te matthaka-
ppatto, gaṇha, ime tassa dantāti.

So tassa vacanaṃ sutvā nisīdanaṭṭhānā vuṭṭhāya kakacaṃ ādāya “dante
chindissāmi”ti tassa santikaṃ upagato. So pana ubbedhato aṭṭhāsītihattho rajata-
pabbato viya ṭhito, tenassa so dantaṭṭhānaṃ na pāpuṇi. Atha mahāsatto kāyaṃ
upanāmento heṭṭhāsīsako nipajji. Tadā nesādo mahāsattassa rajatadāmasadisāṃ
soṇḍaṃ maddanto abhiruhitvā kelāsakūṭe viya kumbhe ṭhatvā mukhakoṭimamaṃsaṃ
dhanukena paharivā anto pakkhipitvā kumbhato oruyha kakacaṃ antomukhe
pavesesi, ubho hi hatthehi daḷhaṃ aparāparaṃ kaḍḍhi. Mahāsattassa balavave-
danā uppajji, mukhaṃ lohiteṇa pūri. Nesādo ito cito ca sañcārento kakacena
chinditum nāsakkhi. Atha naṃ mahāsatto mukhato lohitaṃ chaḍḍetvā vedanaṃ
adhivāsetvā “kiṃ samma chinditum na sakkosī”ti pucchi. “Āma, sāmī”ti. Mahā-
satto satim paccupaṭṭhapetvā “tena hi samma mama soṇḍaṃ ukkhipitvā kakaca-
koṭim gaṇhāpehi, mama sayam soṇḍaṃ ukkhipitum balaṃ natthi”ti āha. Nesādo
tathā akāsi.

Mahāsatto soṇḍāya kakacaṃ gahetvā aparāparaṃ cāresi, dantā kaḷirā viya
chijjimsu. Atha naṃ te āharāpetvā gaṇhitvā “samma luddaputta ahaṃ ime dante
tuyhaṃ dadamāno neva ‘mayhaṃ appiyā’ti dammi, na sakkattamārattabrahma-
ttāni patthento, imehi pana me dantehi sataguṇena sahasaguṇena satahasa-
guṇena sabbaññutaññāṇadantāva piyatarā, sabbaññutaññāṇappaṭivedhāya me
idaṃ puññaṃ paccayo hotū”ti dante datvā “samma idaṃ ṭhānaṃ kittakena kālena
āgatosī”ti pucchitvā “sattamāsasattadivasādhikehi sattahi saṃvaccharehī”ti vutte-
“gaccha imesaṃ (5.0054) dantānaṃ ānubhāvena sattadivasabbhantareyeva bārā-
ṇasiṃ pāpuṇissasi”ti vatvā tassa parittaṃ katvā taṃ uyyojesi. Uyyojetvā ca pana
anāgatesuyeva tesu nāgesu subhaddāya ca anāgatāya kālamakāsi. Tamatthaṃ
pakāsento satthā āha-

128. “Uṭṭhāya so luddo kharaṃ gahetvā, chetvāna dantāni gajuttamassa;
vaggū subhe appaṭime pathabyā, ādāya pakkāmi tato hi khippan” ti.

Tattha **vaggū**ti vilāsavante. **Subheti** sundare. **Appaṭimeti** imissaṃ pathaviyaṃ
aññehi dantehi asadiseti.

Tasmiṃ pakkante te nāgā paccāmittaṃ adisvā āgamiṃsu. Tamatthaṃ pakā-
sento satthā āha-

129. “Bhayaṭṭitā nāgavadhena aṭṭā, ye te nāgā aṭṭha disā vidhāvum;

adisvāna posaṃ gajapaccamittaṃ, paccāgamuṃ yena so nāgarājā”ti.

Tattha **bhayaṭṭitā**ti maraṇabhayena upaddutā. **Aṭṭā**ti dukkhitā. **Gajapaccamittanti** gajassa paccāmittaṃ. **Yena soti** yattha visālamālake so nāgarājā kālaṃ katvā kelāsapabbato viya patito, taṃ ṭhānaṃ paccāgamunti attho.

Tehi pana saddhiṃ mahāsubhaddāpi āgatā. Te sabbepi aṭṭhasahassanāgā tattha roditvā kanditvā mahāsattassa kulupakānaṃ paccekabuddhānaṃ santikaṃ gantvā, “bhante, tumhākaṃ paccayadāyako visapītena sallena viddho kālakato, sīvathikadassanamassa āgacchathā”ti vadiṃsu. Pañcasatā paccekabuddhāpi ākāsenāgantvā visālamālake otariṃsu. Tasmīṃ khaṇe dve taruṇanāgā nāgarāṇṇo sarīraṃ dantehi ukkhipitvā paccekabuddhe vandāpetvā citakaṃ āropetvā jhāpayiṃsu. Paccekabuddhā sabbarattiṃ ālāhane (5.0055) dhammasajjhāyamaṃsu. Aṭṭhasahassanāgā ālāhanaṃ nibbāpetvā vanditvā nhatvā mahāsubhaddaṃ purato katvā attano vasanaṭṭhānaṃ agamaṃsu. Tamatthaṃ pakāsentō sathā āha-

130. “Te tattha kanditvā roditvāna nāgā, sīse sake paṃsukaṃ okiritvā;

agamaṃsu te sabbe sakaṃ niketaṃ, purakkhatvā mahesiṃ sabbabhaddan”-

ti.

Tattha **paṃsukanti** ālāhanapaṃsukaṃ.

Sonuttaropi appattheyeva sattame divase dante ādāya bārāṇasiṃ sampāpuṇi.

Tamatthaṃ pakāsentō sathā āha-

131. “Ādāya dantāni gajuttamassa, vaggū subhe appaṭime pathabyā;

suvaṇṇarājīhi samantamodare, so luddako kāsipuraṃ upāgami;

upanesi so rājakaññāya dante, nāgo hato handa imassa dantā”ti.

Tattha **suvaṇṇarājīhī**ti suvaṇṇarājiraṃsīhi. **Samantamodare**ti samantato obhāsante sakalavanasaṇḍaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ viya karonte. **Upanesī**ti ahaṃ chaddantavāraṇassa chabbaṇṇaraṃsivissajjane yamakadante ādāya āgacchāmi, nagaraṃ alaṅkārapethāti deviyā sāsanaṃ pesetvā tāya raṇṇo ārocāpetvā devanagaraṃ viya nagare alaṅkārapite sonuttaropi nagaraṃ pavisitvā pāsādaṃ āruhitvā dante upanesi, upanetvā ca pana, “ayye, yassa kira tumhe appamattakaṃ dosaṃ hadaye karittha, so nāgo mayā hato mato, ‘matabhāvaṃ me āroceyyāsī’ti āha, tassa matabhāvaṃ tumhe jānātha, gaṇhatha, ime tassa dantā”ti dante adāsi.

Sā mahāsattassa chabbaṇṇaraṃsiviccittadante maṇitālavaṇṭena gahetvā ūrūsu ṭhapetvā purimabhava attano piraśāmikassa dante oloketi “evarūpaṃ (5.0056) sobhaggappattaṃ vāraṇaṃ visapītena sallena jīvitakkhayaṃ pāpetvā ime dante chinditvā sonuttaro āgato”ti mahāsattaṃ anussaranti sokaṃ uppādetvā adhivāsetuṃ nāsakkhi. Athassā tattheva hadayaṃ phali, taṃ divasameva kālamakāsi. Tamatthaṃ pakāsentō sathā āha-

132. “Disvāna dantāni gajuttamassa, bhattuppiyassa purimāya jātiyā;

tattheva tassā hadayaṃ aphāli, teneva sā kālamakāsi bālā”ti.

133. “Sambodhipatto sa mahānubhāvo, sitaṃ akāsī parisāya majjhe;

pucchiṃsu bhikkhū suvimuttacittā, nākāraṇe pātukaronti buddhā.

134. “Yamaddasātha dahariṃ kumāriṃ, kāsāyavatthaṃ anagāriyaṃ carantiṃ;
sā kho tadā rājakaññā ahoṣi, ahaṃ tadā nāgarājā ahoṣiṃ.

135. “Ādāya dantāni gajuttamassa, vaggū subhe appaṭime pathabyā;
yo luddako kāsipuram upāgami, so kho tadā devadatto ahoṣi.

136. “Anāvasūram cirarattasaṃsitam, uccāvacaṃ caritamidaṃ purāṇam;
vītaddaro vītasoko visallo, sayam abhiññāya abhāsi buddho.

137. “Ahaṃ vo tena kālena, ahoṣiṃ tattha bhikkhavo;
nāgarājā tadā homi, evaṃ dhāretha jātakan” ti.-

Imā (5.0057) gāthā dasabalassa guṇe vaṇṇentehi dhammasaṅgāhakattherehi ṭhapitā.

Tattha **sitam akāsī**ti so sambodhipatto satthā mahānubhāvo alaṅkatadhamma-sabhāyaṃ alaṅkatadhammāsane parisamajjhe nisinno ekadivasaṃ sitam akāsī. **Nākāraṇeti** “bhante, buddhā nāma akāraṇe sitam na karonti, tumhehi ca sitam kataṃ, kena nu kho kāraṇena sitam katan” ti mahākhīṇāsavā bhikkhū pucchimsu. **Yamaddasāthāti** evaṃ puṭṭho, āvuso, satthā attano sitakāraṇam ācikkhanto ekaṃ daharabhikkhuniṃ dassetvā evamāha- “bhikkhave, yaṃ ekaṃ daharam yobbana-pattaṃ kumāriṃ kāsāyavatthaṃ anagāriyaṃ upetaṃ pabbajitvā imasmiṃ sāsane carantiṃ addasātha passatha, sā tadā ‘visapītena sallena nāgarājā vijjhivā vadhehi” ti sonuttarassa pesetā rājakaññā ahoṣi. Tena gantvā jīvita-kkhamayaṃ pāpito ahaṃ tadā so nāgarājā ahoṣinti attho. **Devadattoti**, bhikkhave, idāni devadatto tadā so luddako ahoṣi.

Anāvasūranti na avasūram, anattaṅgatasūriyanti attho. **Cirarattasaṃsiti** ito ciraratte anekavassakoṭimattake saṃsitam saṃsaritam anuciṇṇam. Idaṃ vuttaṃ hoti- āvuso, ito anekavassakoṭimattake saṃsaritampi pubbaṇhe kataṃ taṃ diva-sameva sāyanhe saranto viya attano caritavasena uccattā tāya rājadhītāya ca sonuttarassa ca caritavasena nīcattā uccānīcam caritam idaṃ purāṇam rāgādīnam darānam vigatatāya vītaddaro, ñātidhanasokādīnam abhāvena vītasoko, rāgasallādīnam vigatattā visallo attanāva jānitvā buddho abhāsīti. **Ahaṃ voti** ettha **voti** nipātamattaṃ, bhikkhave, ahaṃ tena kālena tattha chaddantadahe ahoṣinti attho. **Nāgarājāti** honto ca pana na añño koci tadā homi, atha kho nāgarājā homīti attho. **Evaṃ cārethāti** tumhe taṃ jātakam evaṃ dhāretha uggaṇhātha pariyāpuṇāthāti.

Imañca pana dhammadesanaṃ sutvā bahū sotāpannādayo ahesuṃ. Sā pana bhikkhunī pacchā vipassitvā arahattaṃ pattāti.

Chaddantajātakavaṇṇanā catutthā.

[515] 5. Sambhavajātakavaṇṇanā

Rajañca (5.0058) **paṭipannāsmāti** idaṃ satthā jetavane viharanto paññāpāramiṃ ārabha katesi. Paccuppannavatthu **mahā-umaṅgajātake** (jā. 2.22.590 ādayo) āvi bhavissati.

Atīte pana kururaṭṭhe indapatthanagare dhanañcayakorabyo nāma rājā rajjam

kāresi. Tassa sucirato nāma brāhmaṇo purohito atthadhammānusāsako ahosi. Rājā dānādīni puññāni karonto dhammena rajjamanusāsi. So ekadivasaṃ dhammayāgaṃ nāma pañhaṃ abhisankharitvā sucirataṃ nāma brāhmaṇaṃ purohitam āsane nisīdāpetvā sakkāraṃ katvā pañhaṃ pucchanto catasso gāthāyo abhāsi-

138. “Rajjañca paṭipannāsma, ādhipaccaṃ sucīrata;
mahattaṃ pattumicchāmi, vijetaṃ pathaviṃ imaṃ.

139. “Dhammena no adhammena, adhammo me na rucati;
kiccova dhammo carito, rañño hoti sucīrata.

140. “Idha cevāninditā yena, pecca yena aninditā;
yasaṃ devamanussesu, yena pappomu brāhmaṇa.

141. “Yohaṃ atthañca dhammañca, kattumicchāmi brāhmaṇa;
taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, brāhmaṇakkhāhi pucchito” ti.

Tattha **rajjanti**, ācariya, mayaṃ imasmiṃ sattayojanike indapatthanagare rajjañca, tiyojanasatike kururaṭṭhe issarabhāvasaṅkhātaṃ ādhipaccañca. **Paṭipannāsmāti** adhigatā bhavāma. **Mahattanti** idāni mahantabhāvaṃ. **Pattumicchāmi vijetunti** imaṃ pathaviṃ dhammena abhibhavitum ajjhottharitam icchāmi. **Kiccovāti** avasesajanehi rañño carito dhammo kicco karaṇiyataro. Rājānuvattako hi loko, so tasmīṃ dhammike sabbopi dhammiko hoti. Tasmā esa dhammo nāma rañño va kiccoti.

Idha cevāninditāti yena mayaṃ idhaloke paraloke ca aninditā. **Yena pappomūti** yena mayaṃ nirayādīsu anibbattitvā devesu ca manussesu ca yasaṃ issariyaṃ sobhaggaṃ pāpuṇeyyāma, taṃ no kāraṇaṃ kathehīti (5.0059). **Yohanti**, brāhmaṇa, yo ahaṃ phalavipākasaṅkhātaṃ atthañca tassa atthassa hetubhūtaṃ dhammañca kattaṃ samādāya vattitum uppādetuñca icchāmi. **Taṃ tvanti** tassa mayhaṃ tvaṃ sukheneva nibbānagāmmimaggam āruya apaṭisandhikabhāvaṃ patthentassa taṃ atthañca dhammañca pucchito akkhāhi, pākaṭaṃ katvā kathehīti brāhmaṇaṃ dhammayāgapañhaṃ pucchi.

Ayaṃ pana pañho gambhīro buddhavisayo, sabbaññubuddhameva taṃ pucchitum yuttaṃ, tasmīṃ asati sabbaññutaññāṇapariyesakaṃ bodhisattanti. Sucirato pana attano abodhisattatāya pañhaṃ kathetum nāsakki, asakkonto ca paṇḍitamānaṃ akatvā attano asamatthabhāvaṃ kathento gāthamāha-

142. “Nāññatra vidhurā rāja, etadakkhātumarahati;
yaṃ tvaṃ atthañca dhammañca, kattumicchasi khattiyā” ti.

Tassattho- avisayo esa, mahārāja, pañho mādisānaṃ. Ahañhi nevassa ādiṃ, na pariyosānaṃ passāmi, andhakāraṃ pavitṭho viya homi. Bārāṇasirañño pana purohito vidhuro nāma brāhmaṇo atthi, so etaṃ ācikkheyya, taṃ ṭhapetvā yaṃ tvaṃ atthañca dhammañca kattumicchasi, etaṃ akkhātum na añño arahatīti.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā “tena hi, brāhmaṇa, khippaṃ tassa santikaṃ gacchāhi” ti paṇḍākāraṃ datvā taṃ pesetukāmo hutvā gāthamāha

143. “Ehi kho pahito gaccha, vidhurassa upantikaṃ;
nikkhañcimam suvaṇṇassa, haram gaccha sucirata;
abhihāram imaṃ dajjā, atthadhammānusiṭṭhiyā”ti.

Tattha **upantikanti** santikaṃ. **Nikkhanti** pañcasuvaṇṇo eko nikkho. Ayaṃ pana rattasuvaṇṇassa nikkhasahassaṃ datvā evamāha. **Imaṃ dajjāti** tena imasmim dhammayāgapañhe kathite tassa atthadhammānusiṭṭhiyā abhihārapūjaṃ karonto imaṃ nikkhasahassaṃ dadeyyāsīti.

Evañca pana vatvā pañhavissajjanassa likhanatthāya satahassagghanakaṃ suvaṇṇapaṭṭaṅca gamanatthāya yānaṃ, parivāratthāya balakāyaṃ, tañca paṇṇākāraṃ datvā (5.0060) tañkhaṇaṅṅeva uyyojesi. So pana indapatthanagarā nikkhamitvā ujukameva bārāṇasiṃ agantvā yattha yattha paṇḍitā vasanti, sabbāni tāni ṭhānāni upasaṅkamtvā sakalajambudīpe pañhassa vissajjetāraṃ alabhitvā anupubbena bārāṇasiṃ patvā ekasmim ṭhāne nivāsaṃ gahetvā katipayehi janehi saddhiṃ pātarāsabhuñjanavelāya vidhurassa nivesanaṃ gantvā āgatabhāvaṃ ārocāpetvā tena pakkosāpito taṃ sake ghare bhuñjamānaṃ addasa. Tamatthaṃ āvikaronto satthā sattamaṃ gāthamāha-

144. “Svādhippāgā bhāradvājo, vidhurassa upantikaṃ;
tamaddasa mahābrahmā, asamānaṃ sake ghare”ti.

Tattha **svādhippāgāti** so bhāradvājagotto sucirato adhippāgā, gatoti attho. **Mahābrahmāti** mahābrāhmaṇo. **Asamānanti** bhuñjamānaṃ.

So pana tassa bālasahāyako ekācariyakule uggahitasippo, tasmā tena saddhiṃ ekato bhuñjitvā bhattakiccapariyosāne sukhanisino “samma kimatthaṃ āgatosi”ti puṭṭho āgamanakāraṇaṃ ācikkhanto aṭṭhamaṃ gāthamāha-

145. “Rañño haṃ pahito dūto, korabyassa yasassino;
‘atthaṃ dhammañca pucchesi’, iccabravi yudhiṭṭhilo;
taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, vidhurakkhāhi pucchito”ti.

Tattha **rañño hanti** ahaṃ rañño korabyassa yasassino dūto. **Pahitoti** tena pesito idhāgamiṃ. **Pucchesīti** so yudhiṭṭhilagotto dhanañcayarājā maṃ dhammayāga-pañhaṃ nāma pucchi, ahaṃ kathetuṃ asakkonto “tvaṃ sakkhissasi”ti ñatvā tassa ārocesim, so ca paṇṇākāraṃ datvā pañhapucchanatthāya maṃ tava santikaṃ pesento “vidhurassa santikaṃ gantvā imassa pañhassa atthañca pālīdhammañca puccheyyāsī”ti abravi. “Taṃ tvaṃ idāni mayā pucchito akkhāhi”ti.

Tadā pana so brāhmaṇo “mahājanassa cittaṃ gaṇhissāmi”ti gaṅgaṃ pidahanto viya vinicchayaṃ vicāreti. Tassa pañhavissajjane okāso natthi. So tamatthaṃ ācikkhanto navamaṃ gāthamāha-

146. “Gaṅgaṃ (5.0061) me pidahissanti, na taṃ sakkomi brāhmaṇa;
apidhetuṃ mahāsindhuṃ, taṃ kathaṃ so bhavissati;
na te sakkomi akkhātuṃ, atthaṃ dhammañca pucchito”ti.

Tassattho- brāhmaṇa, mayhaṃ “mahājanassa nānācittagatisaṅkhātaṃ gaṅgaṃ pidahissan”ti byāpāro uppanno, tamahaṃ mahāsindhuṃ apidhetuṃ na sakkomi, tasmā kathaṃ so okāso bhavissati, yasmā te ahaṃ pañhaṃ vissajjeyyaṃ. Iti citte-

kaggatañceva okāsañca alabhanto na te sakkomi akkhātum atthaṃ dhammañca pucchitoti.

Evañca pana vatvā “putto me paṇḍito mayā ñāṇavantataro, so te byākarissati, tassa santikaṃ gacchāhī”ti vatvā dasamaṃ gāthamāha-

147. “Bhadrakāro ca me putto, oraso mama atrajo;

taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, gantvā pucchassu brāhmaṇā”ti.

Tattha **orasoti** ure saṃvaḍḍho. **Atrajoti** attanā jātoti.

Taṃ sutvā sucirato vidhurassa gharā nikkhamitvā bhadrakārassa bhuttapātarā-sassa attano parisamajjhe nisinnakāle nivesanaṃ agamāsi. Tamatthaṃ pakā-sento sathā ekādasamaṃ gāthamāha-

148. “Svādhippāgā bhāradvājo, bhadrakārassupantikaṃ;

tamaddasa mahābrahmā, nisinnaṃ samhi vesmanī”ti.

Tattha **vesmanīti** ghare.

So tattha gantvā bhadrakāramāṇavena katāsanābhihārasakkāro nisīditvā āga-manakāraṇaṃ puṭṭho dvādasamaṃ gāthamāha-

149. “Raññoḥaṃ pahito dūto, korabyassa yasassino;

‘atthaṃ dhammañca pucchesi’, iccabravi yudhiṭṭhilo;

taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, bhadrakāra pabrūhi me”ti.

Atha naṃ bhadrakāro, “tāta, ahaṃ imesu divasesu paradārikakamme abhini-viṭṭho, cittaṃ me byākulaṃ, tena tyāhaṃ vissajjetum na sakkhissāmi, mayhaṃ (5.000) pana kaniṭṭho sañcayakumāro nāma mayā ativiya ñāṇavantataro, taṃ puccha, so te pañhaṃ vissajjessati”ti tassa santikaṃ pesento dve gāthā abhāsi-

150. “Maṃsakājaṃ avahāya, godhaṃ anupatāmahaṃ;

na te sakkomi akkhātum, atthaṃ dhammañca pucchito.

151. “Sañcayo nāma me bhātā, kaniṭṭho me sucīrata;

taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, gantvā pucchassu brāhmaṇā”ti.

Tattha **maṃsakājanti** yathā nāma puriso thūlamigamaṃsaṃ kājenādāya gacchanto antarāmagge godhapotakaṃ disvā maṃsakājaṃ chaḍḍetvā taṃ anu-bandheyya, evameva attano ghare vasavattiniṃ bhariyaṃ chaḍḍetvā parassa rakkhitagopitaṃ itthiṃ anubandhanto homīti dipento evamāhāti.

So tasmīṃ khaṇe sañcayassa nivesanaṃ gantvā tena katasakkāro āgamanakā-raṇaṃ puṭṭho ācikkhi. Tamatthaṃ pakā-sento sathā dve gāthā abhāsi-

152. “Svādhippāgā bhāradvājo, sañcayassa upantikaṃ;

tamaddasa mahābrahmā, nisinnaṃ samhi vesmani.

153. “Raññoḥaṃ pahito dūto, korabyassa yasassino;

‘atthaṃ dhammañca pucchesi’, iccabravi yudhiṭṭhilo;

taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, sañcayakkhāhi pucchito”ti.

Sañcayakumāro pana tadā paradārameva sevati. Athassa so “ahaṃ, tāta, para-dāraṃ sevāmi, sevanto ca pana gaṅgaṃ otarivā paratīraṃ gacchāmi, taṃ maṃ sāyañca pāto ca nadiṃ tarantaṃ maccu gilati nāma, tena cittaṃ me byākulaṃ, na tyāhaṃ ācikkhitum sakkhissāmi, kaniṭṭho pana me sambhavakumāro nāma atthi jātiyā sattavassiko, mayā sataguṇena sahasaguṇena satahasaguṇenādhika-

ñāṇataro, so te ācikkhissati, gaccha taṃ pucchāhi” ti āha. Imamatthaṃ pakāsentō
satthā dve gāthā abhāsi-

154. “Sadā (5.0063) maṃ gilāte maccu, sāyaṃ pāto sucīrata;
na te sakkomi akkhātuṃ, atthaṃ dhammañca pucchito.

155. “Sambhavo nāma me bhātā, kaniṭṭho me sucīrata;
taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, gantvā pucchassu brāhmaṇā” ti.

Taṃ sutvā sucirato “ayaṃ pañho imasmiṃ loke abbhuto bhavissati, imaṃ
pañhaṃ vissajjetuṃ samattho nāma natthi maññe” ti cintetvā dve gāthā abhāsi-

156. “Abbhuto vata bho dhammo, nāyaṃ asmāka ruccati;
tayo janā pitāputtā, te su paññāya no vidū.

157. “Na taṃ sakkotha akkhātuṃ, atthaṃ dhammañca pucchitā;
kathaṃ nu daharo jaññā, atthaṃ dhammañca pucchito” ti.

Tattha **nāyanti** ayaṃ pañhadhammo abbhuto, imaṃ kathetuṃ samatthena
nāma na bhavitabbaṃ, tasmā yaṃ tvaṃ “kumāro kathessati” ti vadati, nāyaṃ
asmākaṃ ruccati. **Te sūti** ettha **su-kāro** nipātamattaṃ. **Pitāti** vidhuro paṇḍito, puttā
bhadrakāro sañcayo cāti tepi tayo pitāputtā paññāya imaṃ dhammaṃ no vidū, na
vijānanti, añño ko jānissatīti attho. **Na tanti** tumhe tayo janā pucchitā etaṃ
akkhātuṃ na sakkotha, daharo sattavassiko kumāro pucchito kathaṃ nu jaññā,
kena kāraṇena jānituṃ sakkhissatīti attho.

Taṃ sutvā sañcayakumāro, “tāta, sambhava-kumāraṃ ‘daharo’ ti mā uññāsi,
sacepi pañhavissajjanenātthiko, gaccha naṃ pucchā” ti atthadīpanāhi upamāhi
kumārassa vaṇṇaṃ pakāsentō dvādasa gāthā abhāsi-

158. “Mā naṃ daharoti uññāsi, apucchitvāna sambhavaṃ;
pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇa.

159. “Yathāpi cando vimalo, gacchaṃ ākāsadhātuyā;
sabbe tārāgaṇe loke, ābhāya atirocati.

160. “Evampi (5.0064) daharūpeto, paññāyogena sambhavo;
mā naṃ daharoti uññāsi, apucchitvāna sambhavaṃ;
pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇa.

161. “Yathāpi rammako māso, gimhānaṃ hoti brāhmaṇa;
atevaññehi māsehi, dumapupphehi sobhati.

162. “Evampi daharūpeto, paññāyogena sambhavo;
mā naṃ daharoti uññāsi, apucchitvāna sambhavaṃ;
pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇa.
163. “Yathāpi himavā brahme, pabbato gandhamādano;
nānārukkhehi sañchanno, mahābhūtagaṇālayo;
osadhehi ca dibbehi, disā bhāti pavāti ca.
164. “Evampi daharūpeto, paññāyogena sambhavo;
mā naṃ daharoti uññāsi, apucchitvāna sambhavaṃ;
pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇa.
165. “Yathāpi pāvako brahme, accimālī yasassimā;
jalamāno vane gacche, analo kaṇhavattanī.
166. “Ghatāsano dhūmaketu, uttamāhevanandaho;
nisīthe pabbataggasmim, pahūtedho virocāti.
167. “Evampi daharūpeto, paññāyogena sambhavo;
mā naṃ daharoti uññāsi, apucchitvāna sambhavaṃ;
pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇa.
168. “Javena bhadraṃ jānanti, balibaddaṃca vāhiye;
dohena dhenuṃ jānanti, bhāsamānañca paṇḍitaṃ.
169. “Evampi daharūpeto, paññāyogena sambhavo;
mā naṃ daharoti uññāsi, apucchitvāna sambhavaṃ;
pucchitvā sambhavaṃ jaññā, atthaṃ dhammañca brāhmaṇā”ti.

Tattha (5.0065) **jaññāti** jānissasi. **Candoti** puṇṇacando. **Vimaloti** abbhādimalavi-
rahito. **Evampi daharūpetoti** evaṃ sambhavaṃ daharabhāvena upetopi
paññāyogena sakalajambudīpatale avasese paṇḍite atikkamitvā virocāti. **Ramma-**
koti cittamāso. **Atevaññehīti** ativiya aññehi ekādasahi māsehi. **Evanti** evaṃ
sambhavopi paññāyogena sobhati. **Himavāti** himapātasamaye himayuttoti himavā,
gimhakāle himaṃ vamatīti himavā. Sampattaṃ janaṃ gandhena madayatīti
gandhamādano. **Mahābhūtagaṇālayoti** devagaṇānaṃ nivāso. **Disā bhātīti** sabba-
disā ekobhāsā viya karoti. **Pavātīti** gandhena sabbadisā vāyati. **Evanti** evaṃ
sambhavopi paññāyogena sabbadisā bhāti ceva pavāti ca.

Yasassimāti tejasampattiyā yasassimā. **Accimālīti** accīhi yutto. **Jalamāno vane**
gaccheti gacchasaṅkhāte mahāvane jalanto carati. **Analoti** atitto. Gatamaggassa
kaṇhabhāvena **kaṇhavattanī**. Yaññe āhutasena āhutaṃ ghaṭaṃ asnātīti **ghatā-**
sano. Dhūmo ketukiccaṃ assa sādhetīti **dhūmaketu**. **Uttamāhevanandahoti** ahe-
vanaṃ vuccati vanasaṇḍo, uttamaṃ vanasaṇḍaṃ dahatīti attho. **Nisītheti** ratti-
bhāge. **Pabbataggasminti** pabbatasikhare. **Pahūtedhoti** pahūta-indhano. **Viroca-**
tīti sabbadisāsu obhāsati. **Evanti** evaṃ mama kaniṭṭho sambhavaṃ daharopi
paññāyogena virocāti. **Bhadranti** bhadraṃ assajānīyaṃ jivasampattiyā
jānanti, na sarīrena. **Vāhiyeti** vahitabbabhāre sati bhāravahatāya “ahaṃ uttamo”ti
balibaddaṃ jānanti. **Dohenāti** dohasampattiyā dhenuṃ “sukhīrā”ti jānanti. **Bhāsa-**
mānanti ettha “nābhāsamānaṃ jānanti, missaṃ bālehi paṇḍitaṃ”ti suttaṃ (saṃ.
ni. 2.241) āharitabbaṃ.

Sucirato evaṃ tasmim̄ sambhavaṃ vaṇṇente “pañhaṃ pucchitvā jānissāmi”ti “kahaṃ pana te kumāra kaniṭṭho”ti pucchi. Athassa so sīhapañjaraṃ vivarivā hatthaṃ pasāretvā “yo esa pāsādadvāre antaravīthiyā kumārakehi saddhim̄ suvaṇṇavaṇṇo kīlati, ayaṃ mama kaniṭṭho, upasaṅkavitvā taṃ puccha, buddhalīlāya te pañhaṃ kathessatī”ti āha. Sucirato tassa vacanaṃ sutvā (5.0066) pāsādā oruyha kumārassa santikaṃ agamāsi. Kāya velāyāti? Kumārassa nivatthasāṭakaṃ mocetvā khandhe khipitvā ubhohi hatthehi paṃsum̄ gahetvā ṭhitavelāya. Tamatthaṃ āvikaronto satthā gāthamāha-

170. “Svādhippāgā bhāradvājo, sambhavassa upantikaṃ;
tamaddasa mahābrahmā, kīlamānaṃ bahīpure”ti.

Tattha **bahīpureti** bahinivesane.

Mahāsattopi brāhmaṇaṃ āgantvā purato ṭhitaṃ disvā “tāta, kenatthenāgatosī”ti pucchitvā, “tāta, kumāra ahaṃ jambudīpatale āhiṇḍanto mayā pucchitaṃ pañhaṃ kathetuṃ samatthaṃ alabhitvā tava santikaṃ āgatomhī”ti vutte “sakalajambudīpe kira avinicchito pañho mama santikaṃ āgato, ahaṃ ñāṇena mahallako”ti hirottappaṃ paṭilabhitvā hatthagataṃ paṃsum̄ chaḍḍetvā khandhato sāṭakaṃ ādāya nivāsetvā “puccha, brāhmaṇa, buddhalīlāya te kathessāmi”ti sabbaññupavāraṇaṃ pavāresi. Tato brāhmaṇo-

171. “Raññoḥaṃ pahito dūto, korabyassa yasassino;
‘atthaṃ dhammañca pucchesi’, iccabravi yudhiṭṭhilo;
taṃ tvaṃ atthañca dhammañca, sambhavakkhāhi pucchito”ti.-

Gāthāya pañhaṃ pucchi.

Tassa attho sambhavapaṇḍitassa gaganamajjhe puṇṇacando viya pākaṭo ahosi.

Atha naṃ “tena hi suṇohī”ti vatvā dhammayāgapañhaṃ vissajjento gāthamāha-

172. “Taggha te ahamakkhissaṃ, yathāpi kusalo tathā;
rājā ca kho taṃ jānāti, yadi kāhati vā na vā”ti.

Tassa antaravīthiyaṃ ṭhatvā madhurassarena dhammaṃ desentassa saddo dvādasayojanikaṃ sakalabārāṇasinagaraṃ avatthari. Atha rājā ca uparājādayo ca sabbe sannipatiṃsu. Mahāsatto mahājanassa majjhe dhammadesanaṃ paṭṭhapesi.

Tattha (5.0067) **tagghāti** ekaṃsavacanaṃ. **Yathāpi kusaloti** yathā atikusalo sabbaññubuddho ācikkhati, tathā te ekaṃseneva ahamakkhissanti attho. **Rājā ca kho tanti** ahaṃ taṃ pañhaṃ yathā tumhākaṃ rājā jānitum̄ sakkoti, tathā kathe-ssāmi. Tato uttari rājā eva taṃ jānāti, yadi karissati vā na vā karissati, karontassa vā akarontassa vā tassevetam̄ bhavissati, mayhaṃ pana doso natthīti dīpeti.

Evaṃ imāya gāthāya pañhakathanaṃ paṭijānitvā idāni dhammayāgapañhaṃ kathento āha-

173. “Ajja suveti saṃseyya, raññā puṭṭho sucīrata;
mā katvā avasī rājā, atthe jāte yudhiṭṭhilo.

174. “Ajhattaññeva saṃseyya, raññā puṭṭho sucīrata;
kummaggaṃ na niveseyya, yathā mūḷho acetaso.

175. “Attānaṃ nātivatteyya, adhammaṃ na samācare;
atitthe nappatāreyya, anatthe na yuto siyā.

176. “Yo ca etāni ṭhānāni, kattum jānāti khattiyo;
sadā so vaḍḍhate rājā, sukkaṃpakkheva candimā.

177. “Ñātinañca piyo hoti, mittesu ca virocati;
kāyassa bhedaṃ sappañño, saggam so upapajjati”ti.

Tattha **saṃseyyā**ti katheyya. Idaṃ vuttam hoti- tāta, sucirata sace tumhākaṃ raññā “ajja dānaṃ dema, sīlaṃ rakkhāma, uposathakammaṃ karomā”ti koci puṭṭho, “mahārāja, ajja tāva pāṇaṃ hanāma, kāme paribhuñjāma, suraṃ pivāma, kusalaṃ pana karissāma suve”ti rañño katheyya, tassa atimahantassapi amaccassa vacanaṃ katvā tumhākaṃ rājā yudhiṭṭhilagotto tathārūpe atthe jāte taṃ divasaṃ pamādena vītināmento mā avasi, tassa vacanaṃ akatvā uppannaṃ kusalacittaṃ aparihāpetvā kusalapaṭisaṃyuttaṃ kammaṃ karotuyeva, idamassa katheyyāsīti. Evaṃ mahāsatto imāya gāthāya-

“ajjeva (5.0068) kiccamātappaṃ, ko jaññā maraṇaṃ suve”ti. (ma. ni. 3.272)-
Bhaddekarattasuttañceva,

“appamādo amatapadaṃ, pamādo maccuno padan”ti. (dha. pa. 21)-
Appamādovādañca kathesi.

Ajjhattaññevāti, tāta, sucirata sambhavapaṇḍito tayā dhammayāgapañhe pucchite kiṃ kathesīti raññā puṭṭho samāno tumhākaṃ rañño ajjhataññeva saṃseyya, niyakajjhattasañkhātaṃ khandhapañcakaṃ hutvā abhāvato aniccanti katheyyāsīti. Ettāvatā mahāsatto-

“sabbe sañkhārā aniccāti, yadā paññāya passati”. (dha. pa. 277)-

“aniccā vata sañkhārā, uppādavayadhammino”ti. (dī. ni. 2.221)-

Evaṃ vibhāvitaṃ aniccataṃ kathesīti.

Kummagganti, brāhmaṇa, yathā mūḷho acetano andhabālaputhujano dvāsaṭṭhi-dīṭṭhigatasañkhātaṃ kummaggaṃ sevati, evaṃ tava rājā taṃ kummaggaṃ na seveyya, niyyānikaṃ dasakusalakammamāggameva sevatu, evamassa vadeyyāsīti.

Attānanti imaṃ sugatiyaṃ ṭhitaṃ attabhāvaṃ nātivatteyya, yena kammena tisso kusalasampattiyo sabbakāmasagge atikkamitvā apāye nibbattanti, taṃ kammaṃ na kareyyāti attho. **Adhammanti** tividhaduccaritasañkhātaṃ adhammaṃ na samācareyya. **Atittheti** dvāsaṭṭhidīṭṭhisāñkhāte atitthe nappatāreyya na otāreyya. “Na tāreyyā”tipi pāṭho, attano dīṭṭhānugatimāpajjantaṃ janaṃ na otāreyya. **Anattheti** akāraṇe. **Na yutoti** yuttapayutto na siyā.

Brāhmaṇa, yadi te rājā dhammayāgapañhe vattitukāmo, “imasmim ovāde vattatū”-
ti tassa katheyāsiti ayamettha adhippāyo.

Sadāti satataṃ. Idaṃ vuttaṃ hoti- “yo khattiyo etāni kāraṇāni kātuṃ jānāti, so
rājā sukkapakke cando viya sadā vaḍḍhati” ti (5.0069). **Virocatīti** mittāmaccānaṃ
majjhe attano silācārañāṇādīhi guṇehi sobhati virocatīti.

Evam mahāsatto gaganatale candaṃ uṭṭhāpento viya buddhalīlāya brāhma-
ṇassa pañhaṃ kathesi. Mahājano nadanto selento apphoṭento sādhu-kārasaha-
ssāni adāsi, celukkhepe ca aṅguliphoṭe ca pavattesi, hatthapiḷandhanādīni khipi.
Evam khittadhaṇaṃ koṭimattaṃ ahosi. Rājāpissa tuṭṭho mahantaṃ yasaṃ adāsi.
Suciratopi nikkhasahassena pūjaṃ katvā suvaṇṇapaṭṭe jātihiṅgulakena pañhavi-
ssajjanaṃ likhitvā indapatthanagaraṃ gantvā rañño dhammayāgapañhaṃ
kathesi. Rājā tasmim dhamme vattitvā saggapuraṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi tathā-
gato mahāpañño evā” ti vatvā jātaṃ samodhānesi “tadā dhanañcayarājā
ānando ahosi, sucirato anuruddho, vidhuro kassapo, bhadrakāro moggallāno,
sañcayamāṇavo sārīputto, sambhavapaṇḍito pana ahameva ahosin” ti.

Sambhavajātakavaṇṇanā pañcamā.

[516] 6. Mahākapijātakavaṇṇanā

Bārāṇasyaṃ ahū rājāti idaṃ satthā veḷuvane viharanto devadattassa silāpavi-
jjhanaṃ ārabha kathesi. Tena hi dhanuggahe payojetvā aparabhāge silāya pavi-
ddhāya bhikkhūhi devadattassa avaṇṇe kathite satthā “na, bhikkhave, idāneva,
pubbepi devadatto mayhaṃ silaṃ pavijjhiyevā” ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente kāsikagāmake eko kassakabrā-
hmaṇo khettaṃ kasitvā goṇe vissajjetvā kuddālakammaṃ kātuṃ ārabhi. Goṇā
ekasmim gacche paṇṇāni khādantā anukkamena aṭaviṃ pavisitvā palāyimsu. So
velaṃ sallakkhetvā kuddālaṃ ṭhapetvā goṇe olokeno adisvā domanassappatto te
pariyesanto (5.0070) anto-aṭaviṃ pavisitvā āhiṇḍanto himavantaṃ pāvisi. So
tatha disāmūḷho hutvā sattāhaṃ nirāhāro vicaranto ekaṃ tindukarukkaṃ disvā
abhiruyha phalāni khādanto tindukarukkato parigaḷitvā satṭhihatthe narakapa-
pāte pati. Tatrassa dasa divasā vītivattā. Tadā bodhisatto kapiyoniyaṃ nibbattitvā
phalāphalāni khādanto taṃ purisaṃ disvā silāya yoggaṃ katvā taṃ purisaṃ
uddharitvā silāya matthake nisīdāpetvā evamāha- “bho brāhmaṇa, ahaṃ kila-
māmi, muhuttaṃ niddāyissāmi, maṃ rakkhāhi” ti. So tassa niddāyantassa silāya
matthakaṃ padālesi. Mahāsatto tassa taṃ kammaṃ ñatvā uppatitvā sākhāya nisī-
ditvā “bho purisa, tvaṃ bhūmiyā gaccha, ahaṃ sākhaggena tuyhaṃ maggaṃ āci-
kkhanto gamissāmi” ti taṃ purisaṃ araññato nīharitvā magge ṭhapetvā pabbatapā-
dameva pāvisi. So puriso mahāsatte aparajjitvā kuṭṭhī hutvā diṭṭhadhammeyeva
manussapeto ahosi.

So satta vassāni dukkhapīlito vicaranto bārāṇasiyaṃ migājinaṃ nāma uyyānaṃ

pavisitvā pākārantare kadalipaṇṇaṃ attharivā vedanāppatto nipajji. Tadā bārāṇa-sirājā uyyānaṃ gantvā tattha vicaranto taṃ disvā “kosi tvamaṃ, kiṃ vā katvā imaṃ dukkhaṃ patto”ti pucchi. Sopissa sabbaṃ vitthārato ācikkhi. Tamatthaṃ pakā-sento satthā āha-

- 178.** “Bārāṇasyaṃ ahū rājā, kāsīnaṃ raṭṭhavaḍḍhanaṃ;
mittāmaccaparibyūḷho, agamāsi migājinaṃ.
- 179.** “Tattha brāhmaṇamaddakkhi, setaṃ citraṃ kilāsinaṃ;
viddhastaṃ kovilāraṃva, kisaṃ dhamanisanthataṃ.
- 180.** “Paramakāruṇṇataṃ pattaṃ, disvā kicchagataṃ naraṃ;
avaca byamhito rājā, yakkhānaṃ katamo nusi.
- 181.** “Hatthapādā ca te setā, tato setataraṃ siro;
gattaṃ kammāsavaṇṇaṃ te, kilāsabahulo casi.
- 182.** “Vaṭṭanāvaḷisaṅkāsā (5.0071), piṭṭhi te ninnatunnatā;
kāḷapabbāva te aṅgā, nāññaṃ passāmi edisaṃ.
- 183.** “Ugghaṭṭapādo tasito, kiso dhamanisanthato;
chāto ātattarūposi, kutosi kattha gacchati.
- 184.** “Duddasī appakārosi, dubbaṇṇo bhīmadassano;
janetti yāpi te mātā, na taṃ iccheyya passituṃ.
- 185.** “Kiṃ kammamakaraṃ pubbe, kaṃ avajjhaṃ aghātayi;
kibbisaṃ yaṃ karitvāna, idaṃ dukkhaṃ upāgamī”ti.

Tattha **bārāṇasyanti** bārāṇasiyaṃ. **Mittāmaccaparibyūḷho**ti mittehi ca daḷhabha-ttīhi amaccehi ca parivuto. **Migājinaṃ**ti evaṃnāmakaṃ uyyānaṃ. **Setanti** setaku-ṭṭhena setaṃ kabarakuṭṭhena vicitraṃ paribhinnena kaṇḍūyanakilāsakuṭṭhena kilā-sinaṃ vedanāppattaṃ kadalipaṇṇe nipannaṃ addasa. **Viddhastaṃ kovilāraṃvāti** vaṇamukhehi paggharantena maṃsena viddhastaṃ pupphitakovilārasadisāṃ. **Kisanti** ekaccesu padesesu aṭṭhicammamattasarīraṃ sirājālasanthataṃ. **Byamhi-toti** bhīto vimhayamāpanno vā. **Yakkhānanti** yakkhānaṃ antare tvamaṃ katara-yakkho nāmāsi. **Vaṭṭanāvaḷisaṅkāsāti** piṭṭhikaṇṭakakuṭṭhāne āvunitvā ṭhapitāvaṭṭanā-vaḷisadisā. **Aṅgāti** kāḷapabbavallisadisāni te aṅgāni. **Nāññanti** aññaṃ purisaṃ edisaṃ na passāmi. **Ugghaṭṭapādoti** rajokiṇṇapādo. **Ātattarūpoti** sukkhasarīro. **Duddasīti** dukkhena passitabbo. **Appakārosīti** sarīrappakārarahitosi, dussaṇṭhāno-sīti attho. **Kiṃ kammamakaraṃ**ti ito pubbe kiṃ kammaṃ akaraṃ, akāsīti attho. **Kibbisanti** dāruṇakammaṃ.

Tato paraṃ brāhmaṇo āha-

- 186.** “Taggha te ahamakkhissaṃ, yathāpi kusalo tathā;
Saccavādiñhi lokasmiṃ, pasamaṃsantīdha paṇḍitā.
- 187.** “Eko (5.0072) caraṃ gogaveso, mūḷho accasariṃ vane;
araññe iriṇe vivane, nānākuñjarasevite.
- 188.** “Vāḷamigānucarite, vippanaṭṭhosmi kānane;
acariṃ tattha sattāhaṃ, khuppipāsasamappito.
- 189.** “Tattha tindukamaddakkhiṃ, visamaṭṭhaṃ bubhukkhito;
papātamabhilambantaṃ, sampannaphaladhāriṇaṃ.

190. “Vātassitāni bhakkhesiṃ, tāni rucchiṃsu me bhusaṃ;
atitto rukkhamaṛūhiṃ, tattha hessāmi āsito.
191. “Ekaṃ me bhakkhitaṃ āsi, dutiyaṃ abhipatthitaṃ;
tato sā bhañjatha sākāhi, chinnā pharasunā viya.
192. “Sohaṃ sahāva sākāhi, uddhaṃpādo avasiro;
appatiṭṭhe anālambe, giriduggasmi pāpataṃ.
193. “Yasmā ca vāri gambhīraṃ, tasmā na samapajjisāṃ;
tattha sesiṃ nirānando, anūnā dasa rattiyo.
194. “Athettha kapi māgañchi, gonaṅgulo darīcaro;
sākāhi sākāhaṃ vicaranto, khādamāno dumapphalaṃ.
195. “So maṃ disvā kisaṃ paṇḍuṃ, kāruññamakaraṃ mayi;
ambho ko nāma so ettha, evaṃ dukkhena aṭṭito.
196. “Manusso amanusso vā, attānaṃ me pavedaya;
tassañjaliṃ paṇāmetvā, idaṃ vacanamabraviṃ.
197. “Manussohaṃ byasampatto, sā me natthi ito gati;
taṃ vo vadāmi bhaddaṃ vo, tvañca me saraṇaṃ bhava.
198. “Garuṃ silaṃ gahetvāna, vicarī pabbate kapi;
silāya yoggaṃ katvāna, nisabho etadabravi.
199. “Ehi (5.0073) me piṭṭhimāruya, gīvaṃ gaṇhāhi bāhubhi;
ahaṃ taṃ uddharissāmi, giriduggata vegasā.
200. “Tassa taṃ vacanaṃ sutvā, vānarindassa sirīmato;
piṭṭhimāruya dhīrassa, gīvaṃ bāhāhi aggahiṃ.
201. “So maṃ tato samuṭṭhāsi, tejassī balavā kapi;
vihaññamāno kicchena, giriduggata vegasā.
202. “Uddharitvāna maṃ santo, nisabho etadabravi;
iṅgha maṃ samma rakkhassu, pasupissaṃ muhuttakaṃ.
203. “Sīhā byagghā ca dīpī ca, acchakokataracchayo;
te maṃ pamattaṃ hiṃseyyumaṃ, te tvaṃ disvā nivāraya.
204. “Evaṃ me parittātūna, pasupī so muhuttakaṃ;
tadāhaṃ pāpikaṃ diṭṭhiṃ, paṭilacchiṃ ayoniso.
205. “Bhakkho ayaṃ manussānaṃ, yathā caññe vane migā;
yaṃ nūnimaṃ vadhitvāna, chāto khādeyya vānaraṃ.
206. “Asito ca gamissāmi, maṃsamādāya sambalaṃ;

kantāraṃ nittharissāmi, pātheyyaṃ me bhavissati.

207. “Tato silaṃ gahetvāna, matthakaṃ sannitālayiṃ;
mama gattakilantassa, pahāro dubbalo ahu.

208. “So ca vegenudappatto, kapi ruhiramakkhito;
assupuṇṇehi nettehi, rodanto maṃ udikkhati.

209. “Māyyo maṃ kari bhaddante, tvañca nāmedisaṃ kari;
tvañca kho nāma dīghāvu, aññe vāretumarahasi.

210. “Aho vata re purisa, tāvadukkarakāraka;
edisā visamā duggā, papātā uddhato mayā.

211. “Ānīto paralokāva, dubbheyyaṃ maṃ amaññatha;
taṃ tena pāpakammaṃ, pāpaṃ pāpena cintitaṃ.

212. “Mā (5.0074) heva tvaṃ adhammaṭṭha, vedanaṃ kaṭukaṃ phusi;
mā heva pāpakammaṃ taṃ, phalaṃ veḷuṃva taṃ vadhi.

213. “Tayi me natthi vissāso, pāpadhamma asaññata;
ehi me piṭṭhito gaccha, dissamānova santike.

214. “Muttosi hatthā vāḷānaṃ, pattosi mānusiṃ padaṃ;
esa maggo adhammaṭṭha, tena gaccha yathāsukhaṃ.

215. “Idaṃ vatvā giricarō, rahade pakkhalya matthakaṃ;
assūni sampamajjitvā, tato pabbatamāruhi.

216. “Sohaṃ tenābhisattosmi, pariḷāhena aṭṭito;
ḍayhamānena gattena, vāriṃ pātuṃ upāgamiṃ.

217. “Agginā viya santatto, rahado ruhiramakkhito;
pubbalohitasañkāso, sabbo me samapajjatha.

218. “Yāvanto udabindūni, kāyasmīṃ nipatiṃsu me;
tāvanto gaṇḍa jāyetha, addhabeluvasādisā.

219. “Pabhinnā pagghariṃsu me, kuṇapā pubbalohitā;
yena yeneva gacchāmi, gāmesu nigamesu ca.

220. “Daṇḍahatthā nivārenti, itthiyo purisā ca maṃ;
okkitā pūtigandhena, māssu orena āgamā.

221. “Etādisaṃ idaṃ dukkhaṃ, satta vassāni dāni me;
anubhomi sakaṃ kammaṃ, pubbe dukkaṭamattano.

222. “Taṃ vo vadāmi bhaddante, yāvantettha samāgatā;
māssu mittāna dubbhittho, mittadubbho hi pāpako.

223. “Kuṭṭhī kilāsī bhavati, yo mittānidha dubbhati;
kāyassa bhedaṃ mittaddu, nirayaṃ sopapajjati” ti.

Tattha (5.0075) **kusaloti** yathā cheko kusalo katheti, tathā vo kathessāmi. **Goga-**
vesoti naṭṭhe goṇe gavesanto. **Accasarinti** manussapathaṃ atikkamitvā hima-
vantaṃ pāvisiṃ. **Araññeti** arājake suññe. **Irīṇeti** sukkhakantāre. **Vivaneti** vivitte.
Vippanaṭṭhoti maggamūḷho. **Bubhukkhitoti** sañjātabubhukkho chātajjhatto. **Papāta-**
mabhilambantanti papātābhimukhaṃ olambantaṃ. **Sampannaphaladhārinanti**
madhuraphaladhāriṇaṃ. **Vātassitānīti** paṭhamaṃ tāva vātapatitāni khādiṃ. **Tattha**
hessāmīti tasmiṃ rukkhe suhito bhavissāmīti āruḷhomhi. **Tato sā bhañjatha**

sākhāti tassa abhipatthitassa atthāya hatthe pasārite sā mayā abhiruḥhā sākhā pharasunā chinnā viya abhañjatha. **Anālabheti** ālambitabbaṭṭhānarahite. **Giridugga-sminti** girivisame. **Sesinti** sayitomhi.

Kapi māgañchīti kapi āgañchi. **Gonaṅguloti** gunnaṃ naṅguṭṭhasadisanaṅguṭṭho. “Gonaṅguṭṭho”tipi pāṭho. “Gonaṅgulī”tipi paṭhanti. **Akaraṃ mayīti** akarā mayi. **Ambhoti**, mahārāja, so kapiṛājā tasmim narakapapāte mama udakapothana-saddaṃ sutvā maṃ “ambho”ti ālapitvā “ko nāmeso”ti pucchi. **Byasampattoti** byasanaṃ patto, papātassa vasaṃ pattoti vā attho. **Bhaddaṃ voti** tasmā tumhe vadāmi- “bhaddaṃ tumhākaṃ hotū”ti. **Garuṃ silanti**, mahārāja, so kapiṛājā mayā evaṃ vutte “mā bhāyī”ti maṃ assāsetvā paṭhamaṃ tāva garuṃ silaṃ gahetvā yoggaṃ karonto pabbate vicari. **Nisabhoti** purisanisabho uttamavānarindo pabbatapapāte ṭhatvā maṃ etadabravīti.

Bāhubhīti dvīhi bāhāhi mama gīvaṃ suggahitaṃ gaṇha. **Vegasāti** vegena. **Sirīmatoti** puññavantassa. **Aggahinti** saṭṭhihatthaṃ narakapapātaṃ vātavegena otaritvā udakapiṭṭhe ṭhitassa ahaṃ vegena piṭṭhimabhiruhitvā ubho hi bāhāhi gīvaṃ agga-hesiṃ. **Vihaññamānoti** kilamanto. **Kicchēnāti** dukkhena. **Santoti** paṇḍito, atha vā parisanto kilanto. **Rakkhassūti** ahaṃ taṃ uddharanto kilanto muhuttaṃ vissamanto pasupissaṃ, tasmā maṃ rakkhāhi. **Yathā caññe vane migāti** sihādīhi aññepi ye imasmiṃ vane vāḷamigā. Pāḷiyaṃ pana “acchakokataracchayo”ti likhanti. **Parittātūnāti**, mahārāja, evaṃ so kapiṛājā maṃ attano (5.0076) parittāṇaṃ katvā muhuttaṃ pasupi. **Ayonisoti** ayonisomanasikārena. **Bhakkhoti** khādītabbayuttako. **Asito** dhāto suhito. **Sambalanti** pātheyyaṃ. **Matthakaṃ sannitālayinti** tassa vānarindassa matthakaṃ pahariṃ. “Sannitālayan”tipi pāṭho. **Dubbalo ahūti** na balavā āsi, yathādhippāyaṃ na agamāsīti.

Vegenāti mayā pahaṭapāsāṇavegena. **Udappattoti** uṭṭhito. **Māyyoti** tena mittadubbhipurisena silāya paviddhāya mahācammaṃ chinditvā olambi, ruhiraṃ pagghari. Mahāsatto vedanāppatto cintesi- “imasmiṃ ṭhāne añño natthi, idaṃ bhayaṃ imaṃ purisaṃ nissāya uppannaṃ”ti. So maraṇabhayaabhīto olambantaṃ cammabandhaṃ hatthena gahetvā uppatitvā sākhaṃ abhiruyha tena pāpapurisena saddhiṃ sallapanto “**māyyo man**”ti-ādimāha. Tattha **māyyo maṃ kari bhaddanteti** mā akari ayyo maṃ bhaddanteti taṃ nivāreti. **Tvañca kho nāmāti** tvaṃ nāma evaṃ mayā papātā uddhaṭo edisaṃ pharusakammaṃ mayi kari, aho te ayuttaṃ katanti. **Aho vatāti** taṃ garahanto evamāha. **Tāvadukkarakārakāti** mayi aparajjhanaena atidukkarakammakāra. **Paralokāvāti** paralokato viya ānīto. **Dubbheyyanti** dubbhitabbaṃ vadhitabbaṃ. **Vedanaṃ kaṭukanti** evaṃ santepi tvaṃ adhammaṭṭha yādisaṃ vedanaṃ ahaṃ phusāmi, edisaṃ vedanaṃ kaṭukaṃ mā phusi, taṃ pāpakammaṃ phalaṃ veḷuṃva taṃ mā vadhi. Iti maṃ, mahārāja, so piyaputtakaṃ viya anukampi.

Atha naṃ ahaṃ etadavocaṃ- “ayya, mayā kataṃ dosaṃ hadaye mā kari, mā maṃ asappurisaṃ evarūpe araññe nāsaya, ahaṃ disāmūḷho maggaṃ na jānāmi, attanā kataṃ kammaṃ mā nāsetha, jīvitadānaṃ me detha, araññā nīharitvā manussapathe ṭhapethā”ti. Evam vutte so mayā saddhiṃ sallapanto “**tayi me natthi vissā-**

so”ti ādimāha. Tattha **tayīti** ito paṭṭhāya mayhaṃ tayi vissāso natthi. **Ehīti**, bho purisa, ahaṃ tayā saddhiṃ maggena na gamissāmi, tvaṃ pana ehi mama piṭṭhito avidūre dissamānasarīrova gaccha, ahaṃ rukkhaggeheva gamissāmīti. **Muttosīti** atha so maṃ, mahārāja, araññā nīharitvā, bho purisa, vāḷamigānaṃ hatthā muttosi. **Pattosi mānusiṃ padanti** manussūpacāraṃ patto āgatosi, esa te maggo, etena gacchāti āha.

Giricaroti (5.0077) giricārī vānaro. **Pakkhalyāti** dhovitvā. **Tenābhisattosmīti** so ahaṃ, mahārāja, tena vānarena abhisatto, pāpakamme pariṇate tenābhisattosmīti maññamāno evamāha. **Attitoti** upadduto. **Upāgaminti** ekaṃ rahadaṃ upagatosmi. **Samapajjathāti** jāto, evarūpo hutvā upaṭṭhāsi. **Yāvantoti** yattakāni. **Gaṇḍa jāyethāti** gaṇḍā jāyiṃsu. So kira pipāsaṃ sandhāretuṃ asakkonto udakañjaliṃ ukkhipitvā thokaṃ pivitvā sesaṃ sarīre siñci. Athassa tāvadeva udakabindugaṇa-nāya aḍḍhabeluvapakappamāṇā gaṇḍā utṭhahiṃsu, tasmā evamāha. **Pabhinnaṭi** te gaṇḍā taṃ divasameva bhijjitvā kuṇapā pūtigandhikā hutvā pubbalohitāni pagghariṃsu. **Yena yenāti** yena yena maggena. **Okkitāti** pūtigandhena okiṇṇā parikkhittā parivāritā. **Māssu orena āgamāti** duṭṭhasatta orena māssu āgamā, amhākaṃ santikaṃ mā āgamīti evaṃ vadantā maṃ nivārentīti attho. **Satta vassāni dāni meti**, mahārāja, tato paṭṭhāya idāni satta vassāni mama ettakaṃ kālaṃ sakaṃ kammaṃ anubhomi.

Iti so attano mittadubbhikammaṃ vitthāretvā, “mahārāja, maññeva oloketvā evarūpaṃ kammaṃ na kenaci kattabban”ti vatvā “**taṃ vo**”ti-ādimāha. Tattha **tanti** tasmā. Yasmā evarūpaṃ kammaṃ evaṃ dukkhavipākaṃ, tasmāti attho.

223. “Kuṭṭhī kilāsī bhavati, yo mittānidha dubbhati;

kāyassa bhedaṃ mittaddu, nirayaṃ sopapajjati”ti.-

Ayaṃ abhisambuddhagāthā. Bhikkhave, yo idha loke mittāni dubbhati hiṃsati, so evarūpo hotīti attho.

Tassapi purisassa raññā saddhiṃ kathentasseva pathavī vivaraṃ adāsi. Taṅkhaṇaṇṇeva cavitvā avīcimhi nibbatto. Rājā tasmīṃ pathaviṃ pavitṭhe uyyānā nikkhamitvā nagaraṃ pavitṭho.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi devadatto mayhaṃ silaṃ paṭivijjhiyevā”ti vatvā jātakaṃ samodhānesi- “tadā (5.0078) mittadubbhī puriso devadatto ahosi, kapiṛājā pana ahameva ahosi”ti.

Mahākapijātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

[517] 7. Dakarakkhasajātakavaṇṇanā

224-257. **Sace vo vuyhamānānanti** dakarakkhasajātakaṃ. Taṃ sabbaṃ mahā-umaṅgajātaka āvi bhavissatīti.

Dakarakkhasajātakavaṇṇanā sattamā.

[518] 8. Paṇḍaranāgarājātakavaṇṇanā

Vikiṇṇavācanti idaṃ satthā jetavane viharanto musāvādaṃ katvā devadattassa pathavippavesanaṃ ārabha kathesi. Tadā hi satthā bhikkhūhi tassa avaṇṇe kathite “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi

devadatto musāvādaṃ katvā pathaviṃ pavitṭhoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente pañcasatavāṇijā nāvāya samuddaṃ pakkhanditvā sattame divase atīradassaniyā nāvāya samuddapiṭṭhe bhinnāya ṭhapetvā ekaṃ avasesā macchakacchapabhakkhā ahesuṃ, eko pana vātavegena karampiyapaṭṭanaṃ nāma pāpuṇi. So samuddato uttaritvā nagga bhogo tasmim paṭṭaneyeva bhikkhāya cari. Tameṇaṃ manussā “ayaṃ samaṇo appiccho santuṭṭho”ti sambhāvetvā sakkāraṃ karimṃsu. So “laddho me jīvikūpāyo”-ti tesu nivāsanapārūpanaṃ dentesupi na icchi. Te “natthi ito uttari appiccho samaṇo”ti bhiyyo bhiyyo pasīditvā tassa assamaṇaṃ katvā tattha naṃ nivāsāpesuṃ. So “karampiya-acelo”ti paññāyi. Tassa tattha vasantassa mahālābhasakkāro udapādi.

Eko (5.0079) nāgarājāpissa supaṇṇarājā ca upaṭṭhānaṃ āgacchanti. Tesu nāgarājā nāmena paṇḍaro nāma. Athekadivasaṃ supaṇṇarājā tassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinna evamāha- “bhante, amhākaṃ ñātakā nāge gaṇhantā bahū vinassanti, etesaṃ nāgānaṃ gahaṇaniyāmaṃ mayaṃ na jānāma, guyhakāraṇaṃ kira tesāṃ atthi, sakkuṇeyyātha nu kho tumhe ete piyāyamānā viya taṃ kāraṇaṃ pucchitun”ti. So “sādhū”ti sampaṭicchitvā supaṇṇarāje vanditvā pakkante nāgarājassa āgatakāle vanditvā nisinnaṃ nāgarājānaṃ pucchi- “nāgarāja, supaṇṇā kira tumhe gaṇhantā bahū vinassanti, tumhe gaṇhantā kathaṃ gaṇhituṃ na sakkonti”ti. Bhante, idaṃ amhākaṃ guyhaṃ rahassaṃ, mayā imaṃ kathentena ñātisaṅghassa maraṇaṃ āhaṭaṃ hotīti. Kiṃ pana tvaṃ, āvuso, “ayaṃ aññassa kathessati”ti evaṃsaññī hosi, nāhaṃ aññassa kathessāmi, attanā pana jānitukāmatāya pucchāmi, tvaṃ mayhaṃ saddahitvā nibbhayo hutvā kathehīti. Nāgarājā “na kathessāmi, bhante”ti vanditvā pakkāmi. Punadivasepi pucchi, tathāpissa na kathesi.

Atha naṃ tatiyadivase āgantvā nisinnaṃ, “nāgarāja, ajja tatiyo divaso, mama pucchantassa kimatthaṃ na kathesi”ti āha. “Tumhe aññassa ācikkhissathā”ti bhayena, bhanteti. Kassaci na kathessāmi, nibbhayo kathehīti. “Tena hi, bhante, aññassa mā kathayitthā”ti paṭiññaṃ gahetvā, “bhante, mayaṃ mahante mahante pāsāṇe gilitvā bhāriyā hutvā nipajjitvā supaṇṇānaṃ āgamanakāle mukhaṃ nibbāhetvā dante vivaritvā supaṇṇe ḍaṃsituṃ acchāma, te āgantvā amhākaṃ sīsaṃ gaṇhanti, tesāṃ amhe garubhāre hutvā nipanne uddharitū vāyamantānaññeva udakaṃ ottharati. Te sīdantā anto-udakeyeva maranti, iminā kāraṇena bahū supaṇṇā vinassanti, tesāṃ amhe gaṇhantānaṃ kiṃ sīsenā gahitena, bālā naṅguṭṭhe gahetvā amhe heṭṭhāsīsake katvā gahitaṃ gocaraṃ mukhena chaḍḍāpetvā lahuke katvā gantuṃ sakkonti”ti so attano rahassakāraṇaṃ tassa dussīlassa kathesi.

Atha tasmim pakkante supaṇṇarājā āgantvā karampiya-acelaṃ vanditvā “kiṃ, bhante, pucchitaṃ te nāgarājassa guyhakāraṇaṃ”ti āha. So “āmāvuso”ti (5.0080) vatvā sabbaṃ tena kathitaniyāmeneva kathesi. Taṃ sutvā supaṇṇo “nāgarājena ayuttaṃ kataṃ, ñātīnaṃ nāma nassananiyāmo parassa na kathetabbo, hotu, ajjeva mayā supaṇṇavātaṃ katvā paṭhamaṃ etameva gahetuṃ vaṭṭati”ti supaṇṇa-

vātaṃ katvā paṇḍaranāgarājānaṃ naṅguṭṭhe gahetvā heṭṭhāsisaṃ katvā gahitago-
caram chaḍḍāpetvā uppativā ākāsaṃ pakkhandi. Paṇḍaro ākāse heṭṭhāsisaṃ
olambanto “mayāva mama dukkhaṃ ābhataṃ” ti paridevanto āha-

258. “Vikiṇṇavācaṃ aniguyhamantaṃ, asaṅṅataṃ aparicakkhitāraṃ;

bhayaṃ tamanveti sayaṃ abodhaṃ, nāgaṃ yathā paṇḍarakaṃ supaṇṇo.

259. “Yo guyhamantaṃ parirakkhaṇeyyaṃ, mohā naro saṃsati hāsamāno;

taṃ bhinnamantaṃ bhayamanveti khippaṃ, nāgaṃ yathā paṇḍarakaṃ
supaṇṇo.

260. “Nānumitto garuṃ atthaṃ, guyhaṃ veditumarahati;

sumitto ca asambuddhaṃ, sambuddhaṃ vā anattavā.

261. “Vissāsamāpajjimahaṃ acelaṃ, samaṇo ayaṃ sammato bhāvitatto;

tassāhamakkiṃ vivariṃ guyhamatthaṃ, atītamattho kapaṇaṃ rudāmi.

262. “Tassāhaṃ paramaṃ brahme guyhaṃ, vācaṃ himaṃ nāsakkiṃ saṃya-
metuṃ;

tappakkhato hi bhayamāgataṃ mamaṃ, atītamattho kapaṇaṃ rudāmi.

263. “Yo ve naro suhadaṃ maṅṅamāno, guyhamatthaṃ saṃsati dukkulīne;

dosā bhayā athavā rāgarattā, pallatthito bālo asaṃsayāṃ so.

264. “Tirokkhavāco (5.0081) asataṃ pavitṭho, yo saṅgatisu mudireti vākyāṃ;

āsiviso dummukhotyāhu taṃ naraṃ, ārā ārā saṃyame tādisamhā.

265. “Annaṃ pānaṃ kāsikacandanaṅca, manāpitthiyo mālamucchādanaṅca;

ohāya gacchāmaṃ sabbakāme, supaṇṇa pāṇūpagatāva tyamhā” ti.

Tattha **vikiṇṇavācanti** patthaṭavacanaṃ. **Aniguyhamantanti** appaṭicchanna-
mantaṃ. **Asaṅṅatanti** kāyadvārādīni rakkhituṃ asakkontaṃ. **Aparicakkhitāraṃ**
“ayaṃ mayā kathitamantaṃ rakkhituṃ sakkhissati, na sakkhissati” ti puggalaṃ olo-
ketuṃ upaparikkhituṃ asakkontaṃ. **Bhayaṃ tamanveti** ti taṃ imehi catūhi aṅgehi
samannāgataṃ abodhaṃ duppaṅṅaṃ puggalaṃ sayamkatameva bhayaṃ anveti,
yathā maṃ paṇḍarakanāgaṃ supaṇṇo anvāgatoti. **Saṃsati hāsamānoti** rakkhituṃ
asamatthassa pāpapurisassa hāsamāno katheti. **Nānumittoti** anuvattanamattena
yo mitto, na hadayena, so guyhaṃ atthaṃ jānituṃ nārahatīti paridevati. **Asambu-
ddhanti** asambuddhanto ajānanto, appaṅṅoti attho. **Sambuddhanti** sambuddhanto
ajānanto, sappāṅṅoti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti- “yopi suhadayo mitto vā amitto vā
appaṅṅo sappāṅṅopi vā yo anattavā anattacaro, sopi guyhaṃ vedituṃ nāraha-
te” ti.

Samaṇo ayanti ayaṃ samaṇoti ca lokasammattoti ca bhāvitattoti ca maṅṅa-
māno ahaṃ etasmiṃ vissāsamāpajjiṃ. **Akkhinti** kathesiṃ. **Atītamatthoti** atītattho,
atikkantattho hutvā idāni kapaṇaṃ rudāmīti paridevati. **Tassāti** tassa acelakassa.
Brahmeti supaṇṇaṃ ālapati. **Saṃyametunti** imaṃ guyhavācaṃ rahassakāraṇaṃ
rakkhituṃ nāsakkiṃ. **Tappakkhato hīti** idāni idaṃ bhayaṃ mama tassa acela-
kassa pakkhato koṭṭhāsato santikā āgataṃ, iti atītattho (5.0082) kapaṇaṃ rudā-
mīti. **Suhadanti** “suhado mama ayaṃ” ti maṅṅamāno. **Dukkulīneti** akulaje nīce.
Dosāti etehi dosādīhi kāraṇehi yo evarūpaṃ guyhaṃ saṃsati, so bālo asaṃsayāṃ
pallatthito parivattetvā pāpito, hatoyeva nāmāti attho.

Tirokkhavācoti attano yaṃ vācaṃ kathetukāmo, tassā tirokkhakatattā paṭicchannavāco. **Asataṃ pavitṭhoti** asappurisānaṃ antaraṃ pavitṭho asappurisesu pariyāpanno. **Saṅgatisu mudiretīti** yo evarūpo paresaṃ rahassaṃ sutvāva parisamajjhesu “asukena asukaṃ nāma kataṃ vā vuttaṃ vā”ti vākyam udireti, taṃ naraṃ “āsiviso dummukho pūtimukho”ti āhu, tādisamhā purisā **ārā ārā saṃyame**, dūrato dūratova virameyya, parivajjeyya nanti attho. **Mālamucchādanañcāti** mālañca dibbaṃ catujjātiyagandhañca ucchādanañca. **Ohāyāti** ete dibba-annādayo sabbakāme ajja mayaṃ ohāya chaḍḍetvā gamissāma. **Supaṇṇa, pāṇūpagatāva tyamhāti**, bho supaṇṇa, pāṇehi upagatāva te amhā, saraṇaṃ no hohīti.

Evaṃ paṇḍarako ākāse heṭṭhāsīsako olambanto aṭṭhahi gāthāhi paridevi. Supaṇṇo tassa paridevanasaddaṃ sutvā, “nāgarāja attano rahassaṃ acelakassa kathetvā idāni kimatthaṃ paridevasī”ti taṃ garahitvā gāthamāha-

266. “Ko nīdha tiṇṇaṃ garaḥaṃ upeti, asmim̐dha loke pāṇabhū nāgarāja;
samaṇo supaṇṇo athavā tvameva, kiṃkāraṇā paṇḍarakaggahīto”ti.

Tattha **ko nīdhāti** idha amhesu tīsu janesu ko nu. **Asmim̐dhāti** ettha **idhāti** nipātamattaṃ, asmim̐ loketi attho. **Pāṇabhūti** pāṇabhūto. **Athavā tvamevāti** udāhu tvameveva. Tattha samaṇaṃ tāva mā garaḥa, so hi upāyena taṃ rahassaṃ pucchi. Supaṇṇampi mā garaḥa, ahañhi tava paccatthikova. **Paṇḍarakaggahītoti**, samma paṇḍaraka, “ahaṃ kiṃkāraṇā supaṇṇena gahito”ti cintetvā ca pana attānameva garaḥa, tayā hi rahassaṃ kathentena attanāva attano anatto katoti ayamettha adhippāyo.

Taṃ (5.0083) sutvā paṇḍarako itaraṃ gāthamāha-

267. “Samaṇoti me sammatatto ahoṣi, piyo ca me manasā bhāvitatto;
tassāhamakkhiṃ vivariṃ gūyhamatthaṃ, atītamatto kapaṇaṃ rudāmī”ti.

Tattha **sammattoti** so samaṇo mayhaṃ “sappuriso ayaṃ”ti sammatabhāvo ahoṣi. **Bhāvitattoti** sambhāvitabhāvo ca me ahoṣīti.

Tato supaṇṇo catasso gāthā abhāsi-

268. “Na catthi satto amaro pathabyā, paññāvidhā natthi na ninditabbā;
Saccena dhammena dhitiyā damena, alabbhamabyāharatī naro idha.

269. “Mātā pitā paramā bandhavānaṃ, nāssa tatiyo anukampakatthi;
tesampi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse, mantassa bhedaṃ parisaṅkamāno.

270. “Mātā pitā bhaginī bhātaro ca, sahāyā vā yassa honti sapakkhā;
tesampi gūyhaṃ paramaṃ na saṃse, mantassa bhedaṃ parisaṅkamāno.

271. “Bhariyā ce purisaṃ vajjā, komārī piyabhāṇinī;
puttarūpayasūpetā, ñātisaṅghapurakkhatā;

tassāpi guyhaṃ paramaṃ na saṃse, mantassa bhedaṃ parisaṅkamāno”ti.

Tattha **amaroti** amaraṇasabhāvo satto nāma natthi. **Paññāvidhā natthīti na-kāro** padasandhikaro, paññāvidhā atthīti attho. Idaṃ vuttaṃ hoti- nāgarāja (5.0084), loke amaropi natthi, paññāvidhāpi atthi, sā aññesaṃ paññākoṭṭhāsasaṅkhātā paññāvidhā attano jīvitahetu na ninditabbāti. Atha vā **paññāvidhāti** paññāsadisā na ninditabbā nāma aññā dhammajāti natthi, taṃ kasmā nindasīti. Yesaṃ pana “paññāvidhānampi na ninditabban”tipi pāṭho, tesam ujukameva. **Saccenāti**-ādīsu vacīsaccena ca sucaritadhammena ca paññāsaṅkhātāya dhitiyā ca indriyadammena ca **alabbhaṃ** dullabhaṃ aṭṭhasamāpattimagghalanibbānasaṅkhātampi visesaṃ **abyāharati** āvahati taṃ nipphādeti naro idha, tasmā nārahasi acelaṃ nindituṃ, attānameva garaha. Acelena hi attano paññavantatāya upāyakusala-tāya ca vañcetvā tvaṃ rahassaṃ guyhaṃ mantam pucchitoti attho.

Paramāti ete ubho bandhavānaṃ uttamabandhavā nāma. **Nāssa tatiyoti** assa puggalassa mātāpitūhi añño tatiyo satto anukampako nāma natthi, mantassa bhedaṃ parisaṅkamāno paṇḍito tesam mātāpitūnampi paramaṃ guyhaṃ na saṃseyya, tvaṃ pana mātāpitūnampi akathetabbaṃ acelakassa kathesīti attho. **Sahāyā vāti** suhadayamittā vā. **Sapakkhāti** petteyyamātulapitucchādayo samānapakkhā ñātayo. **Tesampīti** etesampi ñātimittānaṃ na katheyya, tvaṃ pana acelakassa kathesi, attanova kujjhassūti dīpeti. **Bhāriyā ceti** komārī piyabhāṇinī puttehi ca rūpena ca yasena ca upetā evarūpā bhāriyāpi ce “ācikkhāhi me tava guṇ”ti vadeyya, tassāpi na saṃseyya.

Tato parā-

272. “Na guyhamatthaṃ vivareyya, rakkheyya naṃ yathā nidhiṃ;
na hi pātukato sādhu, guyho attho pajānatā.

273. “Thiyā guyhaṃ na saṃseyya, amittassa ca paṇḍito;
yo cāmisena saṃhīro, hadayattheno ca yo naro.

274. “Guyhamatthaṃ asambuddhaṃ, sambodhayati yo naro;
mantabhedabhayā tassa, dāsabhūto titikkhati.

275. “Yāvanto (5.0085) purisassatthaṃ, guyhaṃ jānanti mantinaṃ;
tāvanto tassa ubbegā, tasmā guyhaṃ na vissaje;

276. “Vivicca bhāseyya divā rahassaṃ, rattiṃ giraṃ nātivelam pamañce;
upassutikā hi suṇanti mantam, tasmā manto khippamupeti bhedaṃ”ti.-

Pañca gāthā umaṅgajātaka pañcapaṇḍitapañhe āvi bhavissanti.

Tato parāsu-

277. “Yathāpi assa nagaram mahantaṃ, advārakaṃ āyasaṃ bhaddasālam;
samantakhātāparikhā-upetaṃ, evampi me te idha guyhamantā.

278. “Ye guyhamantā avikiṇṇavācā, daḥhā sadatthesu narā dujivha;
ārā amittā byavajanti tehi, āsivisā vā riva sattusaṅghā”ti.-

Dvīsu gāthāsu **bhaddasālanti** āpaṇādihi sālāhi sampannaṃ. **Samantakhātāparikhā-upetanti** samantakhātāhi tīhi parikhāhi upagataṃ. **Evampi meti** evampi mayhaṃ te purisā khāyanti. Katare? Ye idha guyhamantā. Idaṃ vuttaṃ hoti-yathā advārakassa ayomayanagarassa manussānaṃ upabhogaparibhogo antova

hoti, na abbhantarimā bahi nikkhamanti, na bāhirā anto pavisanti, aparāparam sañcāro chijjati, guyhamantā purisā evarūpā honti, attano guyham attano anto-yeva jīrāpentī, na aññassa kathentīti. **Daḷhā sadatthesūti** attano atthesu thirā. **Dujivhāti** paṇḍarakanāgaṃ ālapati. **Byavajantīti** paṭikkamanti. **Āsivīsā vā riva sattusaṅghāti** ettha **vāti** nipātamattaṃ, āsivīsā sattusaṅghā rivāti attho. Yathā āsivīsato sattusaṅghā jīvitukāmā manussā (5.0086) ārā paṭikkamanti, evaṃ tehi guyhamantehi narehi ārā amittā paṭikkamanti, upagantum okāsaṃ na labhantīti vuttaṃ hoti.

Evaṃ supaṇṇena dhamme kathite paṇḍarako āha-

279. “Hitvā gharaṃ pabbajito acelo, naggo muṇḍo carati ghāsahetu;

tamhi nu kho vivariṃ guyhamatthaṃ, atthā ca dhammā ca apaggatāmhā.

280. “Kathaṃkaro hoti supaṇṇarāja, kiṃsīlo kena vatena vattaṃ;

samaṇo caraṃ hitvā mamāyitāni, kathaṃkaro saggamupeti ṭhānan”ti.

Tattha **ghāsahetūti** nissiriko kucchipūraṇatthāya khādaniyabhojanīye pariye-santo carati. **Apaggatāmhāti** apagatā parihināmhā. **Kathaṃkaroti** idaṃ nāgarājā tassa naggassa samaṇabhāvaṃ ṇatvā samaṇapaṭipattiṃ pucchanto āha. Tattha **kiṃsīloti** katarena ācārena samannāgato. **Kena vatenāti** katarena vatasamādā-nena vattanto. **Samaṇo caranti** pabbajjāya caranto taṇhāmamāyitāni hitvā kathaṃ samitapāpasamaṇo nāma hoti. **Sagganti** kathaṃ karonto ca suṭṭhu aggaṃ devana-garaṃ so samaṇo upetīti.

Supaṇṇo āha-

281. “Hiriyā titikkhāya damenupeto, akkodhano pesuṇiyaṃ pahāya;

samaṇo caraṃ hitvā mamāyitāni, evaṃkaro saggamupeti ṭhānan”ti.

Tattha **hiriyāti**, samma nāgarāja, ajjhatabahiddhāsamuṭṭhānehi hirottappehi titi-kkhāsaṅkhātāya adhvāsānakhantiyā indriyadāmena ca upeto akujjhanasīlo pisu-ṇavācaṃ pahāya taṇhāmamāyitāni ca hitvā pabbajjāya caranto (5.0087) samaṇo nāma hoti, evaṃkaroyeva ca etāni hirī-ādīni kusalāni karonto saggamupeti ṭhānanti.

Idaṃ supaṇṇarājassa dhammakathaṃ sutvā paṇḍarako jīvitaṃ yācanto gāthamāha-

282. “Mātāva puttaṃ taruṇaṃ tanujjaṃ, samphassatā sabbagattaṃ phareti;

evampi me tvaṃ pāturahu dijinda, mātāva puttaṃ anukampamāno”ti.

Tassattho- yathā mātā **tanujaṃ** attano sarīrajātaṃ taruṇaṃ puttaṃ sampha-ssataṃ disvā taṃ ure nipajjāpetvā thaññaṃ pāyenti puttāsamphassena sabbaṃ attano gattaṃ phareti, napi mātā puttato bhāyati napi putto mātito, evampi me tvaṃ **pāturahu** pātubhūto **dijinda** dijarāja, tasmā mātāva puttaṃ mudukena hadayena anukampamāno maṃ passa, jīvitaṃ me dehīti.

Athassa supaṇṇo jīvitaṃ dento itaraṃ gāthamāha-

283. “Handajja tvaṃ muñca vadhā dujivha, tayo hi puttā na hi añño atthi;

antevāsī dinnako atrajo ca, rajjassu puttaññataro me ahoṣī”ti.

Tattha **muñcāti** mucca, ayameva vā pāṭho. **Dujivhāti** taṃ ālapati. **Aññoti** añño catuttho putto nāma natthi. **Antevāsīti** sippaṃ vā uggaṇhamāno pañhaṃ vā suṇanto santike nivuttho. **Dinnakoti** “ayaṃ te putto hotū”ti parehi dinno. **Rajja-**

ssūti abhiramassu. **Aññataroti** tīsu puttesu aññataro antevāsī putto me tvam jātoti dīpeti.

Evañca pana vatvā ākāsā otarivā taṃ bhūmiyaṃ patiṭṭhāpesi. Tamatthaṃ pakā-sento satthā dve gāthā abhāsi-

284. “Icceva (5.0088) vākyam visajjī supaṇṇo, bhumiyaṃ patiṭṭhāya dijo dujivhaṃ;

muttajja tvam sabbabhayātivatto, thalūdake hohi mayābhigutto.

285. “Ātañkinaṃ yathā kusalo bhisakko, pipāsītānaṃ rahadova sīto;

vesmaṃ yathā himasītaṭṭitānaṃ, evampi te saraṇamahaṃ bhavāmi” ti.

Tattha **icceva vākyanti** iti evaṃ vacanaṃ vatvā taṃ nāgarājaṃ vissajji.

Bhumiyaṃ so sayampi bhūmiyaṃ patiṭṭhāya dijo taṃ dujivhaṃ samassāsento mutto ajja tvam ito paṭṭhāya sabbabhayāni ativatto thale ca uduke ca mayā abhi-gutto rakkhito hohīti āha. **Ātañkinanti** gilānānaṃ. **Evampi teti** evaṃ ahaṃ tava saraṇaṃ bhavāmi.

Gaccha tvanti uyyojesi. So nāgarājā nāgabhavanaṃ pāvisi. Itaropi supaṇṇabhava-naṃ gantvā “mayā paṇḍarakanāgo sapaṭhaṃ katvā saddahāpetvā vissajjito, kīdisaṃ nu kho mayi tassa hadayaṃ, vīmaṃsissāmi naṃ” ti nāgabhavanaṃ gantvā supaṇṇavātaṃ akāsi. Taṃ disvā nāgo “supaṇṇarājā maṃ gahetuṃ āgato bhavi-ssati” ti maññamāno byāmasahassamattaṃ attabhāvaṃ māpetvā pāsāṇe ca vālu-kañca gilitvā bhāriyo hutvā naṅguṭṭhaṃ heṭṭhākatvā bhogamatthake phaṇaṃ dhārayamāno nipajjitvā supaṇṇarājānaṃ ḍaṃsitukāmo viya ahosi. Taṃ disvā supaṇṇo itaraṃ gāthamāha-

286. “Sandhiṃ katvā amittena, aṇḍajena jalābuja;

vivariya dāṭhaṃ sesi, kuto taṃ bhayaṃ āgatan” ti.

Taṃ sutvā nāgarājā tisso gāthā abhāsi-

287. “Saṅketheva amittasmim, mittasmimpi na vissase;

abhayā bhayamuppannaṃ, api mūlāni kantati.

288. “Kathaṃ nu vissase tyamhi, yenāsi kalaho kato;
niccayattena ṭhātabbaṃ, so disabbhi na rajjati.

289. “Vissāsaye (5.0089) na ca taṃ vissayeyya, asaṅkito saṅkito ca bhaveyya;
tathā tathā viññū parakkameyya, yathā yathā bhāvaṃ paro na jaññā”ti.

Tattha **abhayāti** abhayaṭṭhānabhūtā mittamhā bhayaṃ uppannaṃ jīvitasāṅkhā-
tāni mūlāneva kantati. **Tyamhīti** tasmim. **Yenāsīti** yena saddhiṃ kalaho kato ahosi.
Niccayattenāti niccapaṭiyattena. **So disabbhi na rajjatīti** yo niccayattena abhiti-
ṭṭhati, so attano sattūhi saddhiṃ vissāsavasena na rajjati, tato tesam yathākāma-
kaṇṇiyo na hotīti attho. **Vissāsayeti** paraṃ attani vissāsaye, taṃ pana sayam na
vissaseyya. Parena asaṅkito attanā ca so saṅkito bhaveyya. **Bhāvaṃ paroti** yathā
yathā paṇḍito parakkamati, tathā tathā tassa paro bhāvaṃ na jānāti, tasmā paṇḍi-
tena vīriyaṃ kātabbamevāti dīpeti.

Iti te aññamaññaṃ sallapitvā samaggā sammodamānā ubhopi acelakassa
assamaṃ agamiṃsu. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha-

290. “Te devavaṇṇā sukhumālarūpā, ubho samā sujayā puññakhandhā;
upāgamuṃ karampiyaṃ acelaṃ, missībhūtā assavāhāva nāgā”ti.

Tattha **samāti** samānarūpā sadisasaṅṭhānā hutvā. **Sujayāti** suvayā parisuddhā,
ayameva vā pāṭho. **Puññakhandhāti** katakusalatāya puññakkhandhā viya. **Missī-
bhūtāti** hatthena hatthaṃ gahetvā kāyamissībhāvaṃ upagatā. **Assavāhāva
nāgāti** dhure yuttakā rathavāhā dve assā viya purisanāgā tassa assamaṃ aga-
miṃsu.

Gantvā ca pana supaṇṇarājā cintesi- “ayaṃ nāgarājā acelakassa jīvitaṃ na
dassati, etaṃ dussīlaṃ na vandissāmī”ti. So bahi ṭhatvā nāgarājānameva tassa
santikaṃ pesesi. Taṃ sandhāya satthā itaraṃ gāthamāha.

291. “Tato (5.0090) have paṇḍarako acelaṃ, sayamevupāgamma idaṃ avoca;
muttajahaṃ sabbabhayātivatto, na hi nūna tuyhaṃ manaso piyamhā”ti.

Tattha **piyamhāti** dussīlanaggabhoggamusāvādi nūna mayaṃ tava manaso na
piyā ahumhāti paribhāsi.

Tato acelo itaraṃ gāthamāha-

292. “Piyo hi me āsi supaṇṇarājā, asaṃsayam paṇḍarakena saccaṃ;
so rāgarattova akāsimeṭaṃ, pāpakammaṃ sampajāno na mohā”ti.

Tattha **paṇḍarakenāti** tayā paṇḍarakena so mama piyataro ahosi, saccameṭaṃ.
Soti so ahaṃ tasmim supaṇṇe rāgena ratto hutvā etaṃ pāpakammaṃ jānantova
akāsīm, na mohena ajānantoti.

Taṃ sutvā nāgarājā dve gāthā abhāsi-

293. “Na me piyaṃ appiyaṃ vāpi hoti, sampassato lokamimaṃ parañca;
susaññatānañhi viyañjanena, asaññato lokamimaṃ carāsi.

294. “Ariyāvakaśosi anariyovāsi, asaññato saññatasannikāso;
kaṇḥābhijātikosi anariyarūpo, pāpaṃ bahuṃ duccharitaṃ acārī”ti.

Tattha **na meti** ambho dussīlanaggamusāvādi pabbajitassa hi imañca parañca
lokaṃ sampassato piyaṃ vā me appiyaṃ vāpi meti na hoti, tvaṃ pana **susañña-**

tānaṃ sīlavantānaṃ byañjanaena pabbajitaliṅgena asaññato hutvā imaṃ lokamañ cento carasi. **Ariyāvakaśosīti** ariyapaṭirūpakosi. **Asaññatoti** (5.0091) kāyādīhi asaññatosi. **Kaṇhābhijātikoti** kāḷakasabhāvo. **Anariyarūpoti** ahirikasabhāvo. **Acārīti** akāsi.

Iti taṃ garahitvā idāni abhisapanto imaṃ gāthamāha-

295. “Aduṭṭhassa tuvaṃ dubbhi, dubbhī ca piṣuṇo caṣi; etena saccavajjena, muddhā te phalatu sattadhā”ti.

Tassattho- ambho dubbhi tvamaṃ aduṭṭhassa mittassa dubbhī cāsi, piṣuṇo cāsi, etena saccavajjena muddhā te sattadhā phalatūti.

Iti nāgarājassa sapantasseva acelakassa sīsaṃ sattadhā phali. Nisinnaṭṭhāneyevassa bhūmi vivaraṃ adāsi. So pathaviṃ pavisitvā avīcimhi nibbatti, nāgarājasupaṇṇarājānopi attano bhavanameva agamaṃsu. Satthā tassa pathaviṃ pavitṭhabhāvaṃ pakāśento osānagāthamāha-

296. “Tasmā hi mittānaṃ na dubbhitabbaṃ, mittadubbhā pāpiyo natthi añño; āsittasatto nihato pathabyā, indassa vākyena hi saṃvaro hato”ti.

Tattha **tasmāti** yasmā mittadubbhikammassa pharuso vipāko, tasmā. **Āsittasattoti** āsittavisena satto. **Indassāti** nāgindassa vākyena. **Samvaroti** “ahamaṃ saṃvare ṭhitosmī”ti paṭiññāya evamaṃ paññāto ājīvako hatoti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi devadatto musāvādaṃ katvā pathaviṃ pavitṭhoyevā”ti vatvā jātakamaṃ samodhānesi- “taḍā acelako devadatto ahosi, nāgarājā sārīputto, supaṇṇarājā pana ahameva ahosin”ti.

Paṇḍaranāgarājajātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

[519] 9. Sambulājātakavaṇṇanā

Kā (5.0092) **vedhamānāti** idaṃ satthā jetavane viharanto mallikamaṃ devimaṃ ārabha kathesi. Vatthu **kummāsapiṇḍijātike** (jā. 1.7.142 ādayo) vitthāritameva. Sā pana tathāgatassa tiṇṇamaṃ kummāsapiṇḍikānaṃ dānānubhāvena taṃ divasaññeva rañño aggamaheśibhāvaṃ patvā pubbuṭṭhāyitādīhi pañcahi kalyāṇadhammehi samannāgatā ṇāṇasampannā buddhupaṭṭhāyikā patidevatā ahosi. Tassā patidevatābhāvo sakalanagare pākaṭo ahosi. Athekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ- “āvuso, mallikā devī kira vattasampannā ṇāṇasampannā patidevatā”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”- ti pucchitvā “imāya nāma”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepesā vattasampannā patidevatāyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadattassa rañño sotthiseno nāma putto ahosi. Taṃ rājā vayappattaṃ uparajje patitṭhapesi, sambulā nāmassa aggamaheśi ahosi uttamarūpadharā sarīrappabhāsampannā, nivāte jalamānā dīpasikhā viya khāyati. Aparabhāge sotthisenassa sarīre kuṭṭhamaṃ uppajjati, vejjā tikicchitumaṃ nāsakkhimaṃsu. So bhijjamāne kuṭṭhe paṭikūlo hutvā vippaṭisāraṃ patvā “ko me rajjena attho,

araññe anāthamaraṇaṃ marissāmi”ti rañño ārocāpetvā itthāgāraṃ chaḍḍetvā nikkhami. Sambulā bahūhi upāyehi nivattiyamānāpi anivattitvāva “ahaṃ taṃ sāmikaṃ araññe paṭijaggissāmi”ti vatvā saddhiññeva nikkhami. So araññaṃ pavisitvā sulabhamūlaphalāphale chāyūdakasampanne padese paṇṇasālaṃ katvā vāsaṃ kappesi. Rājadhītā taṃ paṭijaggi. Kathaṃ? Sā hi pāto vuṭṭhāya assama-padaṃ sammajjitvā pānīyaparibhojanīyaṃ upaṭṭhapetvā dantakaṭṭhañca mukha-dhovanañca upanāmetvā mukhe dhote nānā-osadhāni pisitvā tassa vaṇe makkhetvā madhuramadhurāni phalāphalāni khādāpetvā mukhaṃ vikkhāletvā hatthesu dhotesu “appamatto hohi devā”ti vatvā vanditvā pacchikhaṇṭhi-aṅkusake ādāya phalāphalathāya araññaṃ pavisitvā phalāphalāni āharitvā ekamante ṭhapetvā ghaṭena udakaṃ āharitvā nānācuṇṇehi ca mattikāhi ca sotthisenaṃ nhāpetvā puna (5.0093) madhuraphalāphalāni upanāmeti. Paribhogāvasāne vāsita-pānīyaṃ upanetvā sayāṃ phalāphalāni paribhuñjitvā padarasantharaṃ saṃvidahitvā tasmīṃ tattha nipanne tassa pāde dhovitvā sīsaparikkammaṃ piṭṭhiparikkamma-pādaparikkammāni katvā sayanapassaṃ upagantvā nipajjati. Etenupāyena sāmikaṃ paṭijaggi.

Sā ekadivasāṃ araññe phalāphalaṃ āharantī ekaṃ girikandaraṃ disvā sīsato pacchiṃ otāretvā kandaratīre ṭhapetvā “nhāyissāmi”ti otarivā haliddāya sarīraṃ ubbaṭṭetvā nhatvā sudhotasarīrā uttarivā vākacīraṃ nivāsetvā kandaratīre aṭṭhāsi. Athassā sarīrappabhāya vanaṃ ekobhāsaṃ ahosi. Tasmīṃ khaṇe eko dānavo gocarathāya caranto taṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā gāthādvayaṃ āha-

297. “Kā vedhamānā girikandarāyaṃ, ekā tuvaṃ tiṭṭhasi saṃhitūru;
puṭṭhāsi me pāṇipameyyamajjhe, akkhāhi me nāmañca bandhave ca.

298. “Obhāsayaṃ vanaṃ rammaṃ, sīhabyagghanisevitaṃ;
kā vā tvamasi kalyāṇi, kassa vā tvaṃ sumajjhime;
abhivādemī taṃ bhadde, dānavāhaṃ namatthu te”ti.

Tattha **kā vedhamānā**ti nhānamattatāya sītabhāvena kampamānā. **Samhitūrūti** sampiṇḍitūru uttama-ūrulakkhaṇe. **Pāṇipameyyamajjheti** hatthena minitabbamajjhe. **Kā vā tvanti** kā nāma vā tvaṃ bhavasi. **Abhivādemīti** vandāmi. **Dānavāhanti** ahaṃ eko dānavo, ayaṃ namakkāro tava atthu, añjalim te paggaṇhāmīti avaca.

Sā tassa vacanaṃ sutvā tisso gāthā abhāsi-

299. “Yo putto kāsirājassa, sotthisenoti taṃ vidū;
tassāhaṃ sambulā bhariyā, evaṃ jānāhi dānava;
abhivādemī taṃ bhante, sambulāhaṃ namatthu te.

300. “Vedehaputto bhaddante, vane vasati āturo;

tamahaṃ rogasammattaṃ, ekā ekaṃ upaṭṭhahaṃ.

301. “Ahañca (5.0094) vanamuñchāya, madhumaṃsaṃ migābilaṃ;
yadāharāmi taṃ bhakkho, tassa nūnaja nādhati” ti.

Tattha **vedehaputtoti** vedeharājadhītāya putto. **Rogasammattanti** rogapīḷitaṃ.

Upaṭṭhahanti upaṭṭhahāmi paṭijaggāmi. “Upaṭṭhitā” tipī pāṭho. **Vanamuñchāyāti** vanaṃ uñchetvā uñchācariyaṃ caritvā. **Madhumaṃsanti** nimmakkhikaṃ madhuñca migābilamaṃsañca sīhabyagghamigeḥi khāditamaṃsato atirittakoṭṭhāsaṃ. **Taṃ bhakkhoti** yaṃ ahaṃ āharāmi, taṃ bhakkhova so mama sāmiko. **Tassa nūnajjāti** tassa maññe ajja āhāraṃ alabhamānassa sarīraṃ ātape pakkhittapadumaṃ viya **nādhati** upatappati milāyati.

Tato paraṃ dānavassa ca tassā ca vacanapaṭivacanagāthāyo honti-

302. “Kiṃ vane rājaputtena, āturena karissasi;

sambule pariciṇṇena, ahaṃ bhattā bhavāmi te.

303. “Sokaṭṭāya durattāya, kiṃ rūpaṃ vijjate mama;

aññaṃ pariyesa bhaddante, abhirūpataraṃ mayā.

304. “Ehimaṃ girimāruya, bhariyā me catussatā;

tāsaṃ tvaṃ pavarā hohi, sabbakāmasamiddhinī.

305. “Nūna tārakavaṇṇābhe, yaṃ kiñci manasicchasi;

sabbaṃ taṃ pacuraṃ mayhaṃ, ramassvajja mayā saha.

306. “No ce tvaṃ maheseyyaṃ, sambule kārayissasi;

alaṃ tvaṃ pātarāsāya, paṇhe bhakkhā bhavissasi.

307. “Tañca sattajaṭo luddo, kaḷāro purisādako;

vane nāthaṃ apassantiṃ, sambulaṃ aggahī bhujje.

308. “Adhipannā pisācena, luddenāmisacakkhunā;

sā ca sattuvaṃsaṃ pattā, patimevānusocati.

309. “Na (5.0095) me idaṃ tathā dukkhaṃ, yaṃ maṃ khādeyya rakkhaso;

yañca me ayyaputtassa, mano hessati aññathā.

310. “Na santi devā pavasanti nūna, na hi nūna santi idha lokapālā;

sahasā karontānamasaññatānaṃ, na hi nūna santi paṭisedhitāro” ti.

Tattha **pariciṇṇenāti** tena āturena pariciṇṇena kiṃ karissasi. **Sokaṭṭāyāti** sokātu-

rāya. “Sokaṭṭhāyā” tipī pāṭho, soke ṭhitāyāti attho. **Durattāyāti** duggatakapaṇabhā-

vappattāya attabhāvāya. **Ehimanti** mā tvaṃ durattāmhīti cintayi, etaṃ mama

girimhi dibbavimānaṃ, ehi imaṃ giriṃ āruha. **Catussatāti** tasmiṃ me vimāne apa-

rāpi catussatā bhariyāyo atthi. **Sabbaṃ tanti** yaṃ kiñci upabhogaaparibhogavatthā-

bharaṇādikaṃ icchasi, sabbaṃ taṃ nūna mayhaṃ pacuraṃ bahuṃ sulabhaṃ,

tasmā mā kapaṇāmhīti cintayi, ehi mayā saha ramassūti vadati.

Maheseyyanti, “bhadde, sambule no ce me tvaṃ mahesibhāvaṃ kāressasi,

pariyattā tvaṃ mama pātarāsāya, tena taṃ balakkārena vimānaṃ nessāmi, tatra

maṃ asaṅgaṇhantī mama sve pātova bhakkhā bhavissasi” ti evaṃ vatvā so

sattahi jaṭāhi samannāgato luddako dāruṇo nikkhantadanto taṃ tasmiṃ vane

kiñci attano nāthaṃ apassantiṃ sambulaṃ bhujje aggahesi. **Adhipannāti** ajjho-

tthaṭā. **Āmisacakkhunāti** kilesalolena. **Patimevāti** attano acintetvā patimeva anuso-

cati. **Mano hessatīti** maṃ cirāyantim viditvā aññathā cittaṃ bhavissati. **Na santi devāti** idaṃ sā dānavena bhujе gahitā devatujjhāpanaṃ karontī āha. **Lokapālāti** evarūpanaṃ silavantīnaṃ patidevatānaṃ pālakā lokapālā nūna idha loke na santīti paridevati.

Athassā silatejеna sakkassa bhavanaṃ kampi, paṇḍukambalasilāsaṇaṃ uṇhā-kāraṃ dassesi. Sakko āvajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā vajiraṃ ādāya vegena gantvā dānavassa matthake ṭhatvā itaraṃ gāthamāha-

311. “Itthīnamesā (5.0096) pavarā yasassinī, santā samā aggirivuggatejā;
tañce tuvaṃ rakkhasādesi kaññaṃ, muddhā ca hi sattadhā te phaleyya;
mā tvaṃ dahī muñca patibbatāyā” ti.

Tattha **santāti** upasantā, atha vā paṇḍitā ñāṇasampannā. **Samāti** kāyavisamādivirahitā. **Adesīti** khādasi. **Phaleyyāti** iminā me indavajirena paharivā muddhā bhijjetha. **Mā tvaṃ dahīti** tvaṃ imaṃ patibbataṃ mā tāpeyyāsīti.

Taṃ sutvā dānavo sambulaṃ vissajjesi. Sakko “punapi esa evarūpaṃ kareyyā”-ti cintetvā dānavaṃ devasaṅkhalikāya bandhitvā puna anāgamanāya tatiye pabbatantare vissajjesi, rājadhītaraṃ appamādena ovaditvā sakaṭṭhānameva gato. Rājadhītāpi atthaṅgate sūriye candālokena assamaṃ pāpuṇi. Tamatthaṃ pakāsento satthā aṭṭha gāthā abhāsi-

312. “Sā ca assamamāgacchi, pamuttā purisādakā;
nīlaṃ paḷinaṃ sakuṇīva, gatasiṅgaṃva ālayaṃ.

313. “Sā tattha paridevesi, rājaputtī yasassinī;
sambulā utumattakkhā, vane nāthaṃ apassantī.

314. “Samaṇe brāhmaṇe vande, sampannacaraṇe ise;
rājaputtaṃ apassantī, tumhaṃmhi saraṇaṃ gatā.

315. “Vande sihe ca byagghe ca, ye ca aññe vane migā;
rājaputtaṃ apassantī, tumhaṃmhi saraṇaṃ gatā.

316. “Tiṇā latāni osajho, pabbatāni vanāni ca;
rājaputtaṃ apassantī, tumhaṃmhi saraṇaṃ gatā.

317. “Vande indivarīsāmaṃ, rattiṃ nakkhattamāliniṃ;
rājaputtaṃ apassantī, tumhaṃmhi saraṇaṃ gatā.

318. “Vande (5.0097) bhāgīrathiṃ gaṅgaṃ, savantīnaṃ paṭiggahaṃ;
rājaputtaṃ apassantī, tumhaṃmhi saraṇaṃ gatā.

319. “Vande ahaṃ pabbatarājasetṭhaṃ, himavantaṃ siluccayaṃ;
rājaputtaṃ apassantī, tumhaṃmhi saraṇaṃ gatā” ti.

Tattha **nīlaṃ paḷinaṃ sakuṇīvāti** yathā sakuṇikā mukhatuṇḍakena gocaraṃ gahetvā kenaci upaddavena sakuṇapotakānaṃ paḷinattā paḷinaṃ sakuṇinīlaṃ āgaccheyya, yathā vā **gatasiṅgaṃ** nikkhantavacchakaṃ **ālayaṃ** suññaṃ vacchakasālaṃ vacchagiddhinī dhenu āgaccheyya, evaṃ suññaṃ assamaṃ āgacchīti attho. Tadā hi sotthiseno sambulāya ciramānāya “itthiyo nāma lolā, paccāmitampi me gahetvā āgaccheyyā” ti parisāṅkanto paṇṇasālato nikkhamitvā gacchantaraṃ pavisitvā nisīdi. Tenetaṃ vuttaṃ. **Utumattakkhāti** sokavegasañjātena uṇhena utunā mandalocanā. **Apassantīti** tasmim vane nāthaṃ attano patiṃ apa-

ssantī ito cito ca sandhāvamānā paridevesi.

Tattha **samaṇe brāhmaṇeti** samitapāpabāhitapāpe samaṇe brāhmaṇe. **Sampannacaraṇeti** saha sīlena aṭṭhannaṃ samāpattinaṃ vasena ca sampannacaraṇe ise vandeti evaṃ vatvā rājaputtaṃ apassantī tumhākaṃ saraṇaṃ gatā amhi. Sace me sāmikassa nisinnaṭṭhānaṃ jānātha, ācikkhathāti paridevesīti attho. Sesagāthāsupi eseva nayo. **Tiṇā latāni osajhoti** antopheggubahisāratiṇāni ca latāni ca antosāra-osadhiyo ca. Imaṃ gāthaṃ tiṇādīsu nibbattadevatā sandhāyāha. **Indīvarīsā-manti** indīvarīpupphasamānavaṇṇaṃ. **Nakkhattamālininti** nakkhattapaṭipāṭisamānnāgataṃ. **Tumhaṃmhīti** rattiṃ sandhāya tampi amhīti āha. **Bhāgīrathim ganṅanti** evaṃpariyāyanāmikaṃ gaṅgaṃ. **Savantinanti** aññasaṃ bahūnaṃ nadīnaṃ paṭiggāhikaṃ. Gaṅgāya nibbattadevataṃ sandhāyevamāha. Himavantepe eseva nayo.

Taṃ evaṃ paridevamānaṃ disvā sotthiseno cintesi- “ayaṃ ativiya paridevati, na kho panassā bhāvaṃ jānāmi, sace mayi sinehena evaṃ karoti (5.0098), hadayampissā phaleyya, pariggaṇhissāmi tāva nan”ti gantvā paṇṇasāladvāre nisīdi. Sāpi paridevamānāva paṇṇasāladvāraṃ gantvā tassa pāde vanditvā “kuhiṃ gatosi, devā”ti āha. Atha naṃ so, “bhadde, tvaṃ aññesu divasesu na imāya velāya āgacchasi, ajja atisāyaṃ āgatāsī”ti pucchanto gāthamāha-

320. “Atisāyaṃ vatāgañchi, rājaputti yasassini;
kena nuja samāgacchi, ko te piyataro mayā”ti.

Atha naṃ sā “ahaṃ, ayyaputta, phalāphalāni ādāya āgacchantī ekaṃ dānavaṃ passiṃ, so mayi paṭibaddhacitto hutvā maṃ hatthe gaṇhitvā ‘sace mama vacanaṃ na karosi, khādissāmi tan’ti āha, ahaṃ tāya velāya taññeva anusocantī evaṃ paridevin”ti vatvā gāthamāha-

321. “Idaṃ khoṃ tadāvocaṃ, gahitā tena sattunā;
na me idaṃ tathā dukkhaṃ, yaṃ maṃ khādeyya rakkhaso;
yañca me ayyaputtassa, mano hessati aññathā”ti.

Athassa sesampi pavattiṃ ārocentī “tena panāhaṃ, deva, dānavena gahitā attānaṃ vissajjāpetuṃ asakkontī devatujjhāpanakammaṃ akāsiṃ, atha sakko vajirahattho āgantvā ākāse ṭhito dānavaṃ santajjetvā maṃ vissajjāpetvā taṃ devasaṅkhalikāya bandhitvā tatiye pabbatantare khipitvā pakkāmi, evāhaṃ sakkam nissāya jīvitaṃ labhin”ti āha. Taṃ sutvā sotthiseno, “bhadde, hotu, mātu-gāmassa antare saccaṃ nāma dullabhaṃ, himavante hi bahū

vanacarakatāpasavijjādharādayo santi, ko tuyhaṃ saddahissatī”ti vatvā gāthamāha-

322. “Corīnaṃ bahubuddhīnaṃ, yāsu saccaṃ sudullabhaṃ;
thīnaṃ bhāvo durājāno, macchassevodaye gatan”ti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā, “ayyaputta, ahaṃ taṃ asaddahantaṃ mama saccabaleveva tikicchissāmi”ti udakassa kalasaṃ pūretvā saccakiriyaṃ katvā tassa sīse udakaṃ āsiñcantī gāthamāha-

323. “Tathā (5.0099) maṃ saccaṃ pāletu, pālayissati ce mamaṃ;
yathāhaṃ nābhijānāmi, aññaṃ piyataraṃ tayā;
etena saccavajjena, byādhi te vūpasammatū”ti.

Tattha tathā-saddo “ce maman”ti iminā saddhiṃ yojetabbo. Idaṃ vuttaṃ hoti-yathāhaṃ vadāmi, tathā ce mama vacanaṃ saccaṃ, atha maṃ idānipi pāletu, āyatiṃpi pālessati, idāni me vacanaṃ suṇātha “yathāhaṃ nābhijānāmi”ti. Potthakesu pana “tathā maṃ saccaṃ pāletī”ti likhitaṃ, taṃ aṭṭhakathāyaṃ natthi.

Evaṃ tāya saccakiriyaṃ katvā udake āsittamatteyeva sotthisenassa kuṭṭhaṃ ambilena dhotam viya tambamalaṃ tāvadeva apagacchi. Te katipāhaṃ tattha vasitvā arañña nikkhamma bārāṇasiṃ patvā uyyānaṃ pavasiṃsu. Rājā tesam āgatabhāvaṃ ṇatvā uyyānaṃ gantvā tattheva sotthisenassa chattaṃ ussāpetvā sambulaṃ aggamaheṣiṭṭhāne abhisiñcāpetvā nagaraṃ pavesetvā sayam isipabbajjaṃ pabbajitvā uyyāne vāsaṃ kappesi, rājanivesaneyeva ca nibaddhaṃ bhuñji. Sotthisenopi sambulāya aggamaheṣiṭṭhānamattameva adāsi, na punassā koci sakkāro ahosi, atthibhāvampissā na aññāsi, aññāheva itthi saddhiṃ abhirami. Sambulā sapattidosavasena kisā ahosi upaṇḍupaṇḍukajātā dhamanisanthatagattā. Sā ekadivasaṃ sokavinodanattaṃ bhuñjituṃ āgatassa sasuratāpasassa santikaṃ gantvā taṃ katabhattakiccaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. So taṃ milāti-ndriyaṃ disvā gāthamāha-

324. “Ye kuñjarā sattasatā uḷārā, rakkhanti rattindivamuyyutāvudhā;
dhanuggahānañca satāni soḷasa, kathaṃvidhe passasi bhadde sattavo”ti.

Tassattho- bhadde, sambule ye amhākaṃ sattasatā kuñjarā, tesaññeva khandhagatānaṃ yodhānaṃ vasena uyyuttāvudhā, aparāni ca soḷasadhanuggahasatāni rattindivaṃ bārāṇasiṃ rakkhanti. Evaṃ surakkhite nagare kathaṃvidhe tvaṃ sattavo passasi. Bhadde, yassā tava sāsaṅkā sappatibhayā (5.0100) arañña āgatakālepi pabhāsammaṃ sarīraṃ, idāni pana milātā paṇḍupalāsavaṇṇā ativiya kilantindriyāsi, kassa nāma tvaṃ bhāyasī”ti pucchi.

Sā tassa vacanaṃ sutvā “putto te, deva, mayi na purimasadiso”ti vatvā pañca gāthā abhāsi-

325. “Alaṅkatāyo padumuttarattacā, virāgitā passati haṃsagaggarā;
tāsaṃ suṇitvā mitagītavāditaṃ, na dāni me tāta tathā yathā pure.

326. “Suvaṇṇasaṃkaccadharā suviggahā, alaṅkatā mānusiyaṃccharūpamā;
senopiyā tāta aninditaṅgiyo, khattiyakaññā paṭilobhayanti naṃ.

327. “Sace ahaṃ tāta tathā yathā pure, patiṃ tamuñchāya punā vane bhare;
sammānaye maṃ na ca maṃ vimānaye, itopi me tāta tato varaṃ siyā.

328. “Yamannapāne vipulasmi ohite, nārī vimaṭṭhābharaṇā alaṅkatā;
sabbaṅgupetā patino ca appiyā, abajjha tassā maraṇaṃ tato varaṃ.

329. “Api ce daliddā kapaṇā anāḷhiyā, kaṭādutiyā patino ca sā piyā;
sabbaṅgupetāyapi appiyāya, ayameva seyyā kapaṇāpi yā piyā” ti.

Tattha **padumuttarattacā**ti padumagabbhasadisa-uttarattacā. Sabbāsaṃ sarī-
rato suvaṇṇapabhā niccharantīti dīpeti. **Virāgitā**ti vilaggarārā, tanumajjhāti attho.
Haṃsagaggarāti evarūpā haṃsā viya madhurassarā nāriyo passati. **Tāsanti** (5.0101
so tava putto tāsāṃ nārīnaṃ mitagītavāditādīni suṇitvā idāni me, tāta, yathā pure,
tathā na pavattatīti vadati. **Suvaṇṇasaṃkaccadharā**ti suvaṇṇamayasaṃkaccāla-
ṅkāradharā. **Alaṅkatā**ti nānālaṅkārapaṭimaṇḍitā. **Mānusiya**cccharūpamāti mānu-
siyo accharūpamā. **Senopiyā**ti sothisenassa piyā. **Paṭilobhayanti** nanti naṃ tava
puttaṃ paṭilobhayanti.

Sace ahanti, tāta, yathā pure sace ahaṃ punapi taṃ patiṃ tatheva kuṭṭharo-
gena vanaṃ pavittāhaṃ uñchāya tasmīṃ vane bhareyyaṃ, punapi maṃ so sammā-
neyya na vimāneyya, tato me itopi bārāṇasirajjato taṃ araṇṇameva varaṃ siyā
sapattidosena sussantiyāti dīpeti. **Yamannapāneti** yaṃ annapāne. **Ohite**ti ṭhapite
paṭiyatte. Iminā bhunnapānagharaṃ dasseti. Ayaṃ kirassā adhippāyo- yā nārī
vipulannapāne ghare ekikāva asapatti samānā vimaṭṭhābharaṇā nānālaṅkārehi
alaṅkatā sabbehi guṇaṅgehi upetā patino ca appiyā hoti, abajjha gīvāya vallyā vā
rajjuyā vā bandhitvā tassā tato gharāvāsato maraṇameva varataranti. **Anāḷhiyā**ti
anāḷhā. **Kaṭādutiyā**ti nipajjanakaṭasārakadutiyā. **Seyyā**ti kapaṇāpi samānā yā
patino piyā, ayameva uttamāti.

Evam tāya attano parisussanakāraṇe tāpasassa kathite tāpaso rājānaṃ pakko-
sāpetvā “tāta, sothisenā tayi kuṭṭharogābhibhūte araṇṇaṃ pavisante tayā saddhiṃ
pavisitvā taṃ upaṭṭhahantī attano saccabalena tava rogaṃ vūpasametvā yā te
rajje paṭiṭṭhānakāraṇamakāsi, tassā nāma tvaṃ neva ṭhitatṭhānaṃ, na nisinna-
ṭṭhānaṃ jānāsi, ayuttaṃ te kataṃ, mittadubbhikammaṃ nāmetaṃ pāpakaṃ” ti
vatvā puttaṃ ovadanto gāthamāha-

330. “Sudullabhitthī purisassa yā hitā, bhattitthiyā dullabho yo hito ca;
hitā ca te sīlavatī ca bhariyā, janinda dhammaṃ cara sambulāyā” ti.

Tassattho (5.0102)- tāta, yā purisassa hitā muducittā anukampikā itthī, yo ca
bhattā itthiyā hito kataguṇaṃ jānāti, ubhopete sudullabhā. Ayaṅca sambulā
tuyhaṃ hitā ceva sīlasampannā ca, tasmā etissā dhammaṃ cara, kataguṇaṃ
jānitvā muducitto hohi, cittamassā paritosehīti.

Evam so puttassa ovādaṃ datvā uṭṭhāyāsanaṃ pakkāmi. Rājā pitari gate
sambulaṃ pakkosāpetvā, “bhadde, ettakaṃ kālaṃ mayā kataṃ dosaṃ khama, ito
paṭṭhāya sabbissariyaṃ tuyhameva dammī” ti vatvā osānagāthamāha-

331. “Sace tvaṃ vipule laddhabhoge, issāvatiṇṇā maraṇaṃ upesi;
ahaṅca te bhadde imā rājakaṅṅā, sabbe te vacanakarā bhavāmā” ti.

Tassattho- bhadde, sambule sace tvaṃ ratanarāsīmhi ṭhapetvā abhisittā agga-
mahesiṭṭhānavasena vipule bhoge labhitvāpi issāya otiṇṇā maraṇaṃ upesi,
ahaṅca imā ca rājakaṅṅā sabbe tava vacanakarā bhavāma, tvaṃ yathādhippāyaṃ

imaṃ rajjaṃ vicārehīti sabbissariyaṃ tassā adāsi.

Tato paṭṭhāya ubho samaggavāsaṃ vasantā dānādīni puññāni karitvā yathā-kammaṃ gamiṃsu. Tāpaso jhānābhīññāyo nibbattetvā brahmalokūpago ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi mallikā patidevatāyevā”ti vatvā jātakaṃ samodhānesi “tadā sambulā mallikā ahosi, sotthiseno kosalarājā, pitā tāpaso pana ahameva ahosin”ti.

Sambulājātakavaṇṇanā navamā.

[520] 10. Gandhatindukajātakavaṇṇanā

Appamādoti (5.0103) idaṃ satthā jetavane viharanto rājovādaṃ ārabha kathesi. Rājovādo heṭṭhā vitthāritova. Atīte pana kapilaraṭṭhe uttarapañcālanagare pañcālo nāma rājā agatigamane ṭhito adhammena pamatto rajjaṃ kāresi. Athassa amaccādayo sabbepi adhammikāva jātā. Balipīlitā raṭṭhavāsino puttadāre ādāya araññe migā viya cariṃsu, gāmaṭṭhāne gāmo nāma nāhosi. Manussā rājapuri-sānaṃ bhayena divā gehe vasituṃ asakkontā gehāni kaṇṭakasākhāhi parikkhipitvā gehe rattim vasiṭvā aruṇe uggacchanteyeva araññaṃ pavisanti. Divā rājapurisā vilumpanti, rattim corā. Tadā bodhisatto bahinagare gandhatindukarukkhe devatā hutvā nibbatti, anusaṃvaccharaṃ rañño santikā sahasagghanakaṃ bali-kammaṃ labhati. So cintesi- “ayaṃ rājā pamatto rajjaṃ kāreti, sakalaraṭṭhaṃ vina-ssati, ṭhapetvā maṃ añño rājānaṃ patirūpe nivesetuṃ samattho nāma natthi, upa-kārako cāpi me anusaṃvaccharaṃ sahasagghanakabalinā pūjeti, ovaḍissāmi nan”ti.

So rattibhāge rañño sirigabbhaṃ pavasiṭvā ussīsakapasse ṭhatvā obhāsaṃ vissajjetvā ākāse aṭṭhāsi. Rājā taṃ bālasūriyaṃ viya jalamānaṃ disvā “kosi tvaṃ, kena vā kāraṇena idhāgatosī”ti pucchi. So tassa vacanaṃ sutvā, “mahārāja, ahaṃ gandhatindukadevatā, ‘tuyhaṃ ovādaṃ dassāmi’ti āgatomhī”ti āha. “Kiṃ nāma ovādaṃ dassasi”ti evaṃ vutte mahāsatto, “mahārāja, tvaṃ pamatto hutvā rajjaṃ kāresi, tena te sakalaraṭṭhaṃ hataviluttaṃ viya vinaṭṭhaṃ, rājāno nāma pamādena rajjaṃ kārentā sakalaraṭṭhassa sāmīno na honti, diṭṭheva dhamme vināsaṃ patvā samparāye puna mahāniraye nibbattanti. Tesu ca pamādaṃ āpannesu antojanā bahijanāpissa pamattāva honti, tasmā raññā atirekena appamattena bhavitabban”-ti vatvā dhammadesanaṃ paṭṭhapento imā ekādasa gāthā āha-

332. “Appamādo amatapadaṃ, pamādo maccuno padaṃ;

appamattā na miyanti, ye pamattā yathā matā.

333. “Madā (5.0104) pamādo jāyetha, pamādā jāyate khayō;

khayā padosā jāyanti, mā mado bharaṭūsabha.

334. “Bahū hi khattiyā jīnā, atthaṃ raṭṭhaṃ pamādinō;

athopi gāmino gāmā, anagārā agārino.

335. “Khattiyassa pamattassa, raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaḍḍhana;
sabbe bhogā vinassanti, rañño taṃ vuccate aghaṃ.

336. “Nesa dhammo mahārāja, ativelaṃ pamajjasi;
iddhaṃ phītaṃ janapadaṃ, corā viddhaṃsayanti naṃ.

337. “Na te puttā bhavissanti, na hiraññaṃ na dhāniyaṃ;
raṭṭhe viluppamānamhi, sabbabhogehi jīyasi.

338. “Sabbabhogā pariḷḷhaṃ, rājānaṃ vāpi khattiyaṃ;
ñātimittā suhajjā ca, na taṃ maññanti māniyaṃ.

339. “Hatthārohā anīkaṭṭhā, rathikā pattikārakā;
tamevamupajivāntā, na taṃ maññanti māniyaṃ.

340. “Asaṃvihitakammantaṃ, bālaṃ dummantimantinaṃ;
sirī jahati dummedhaṃ, jīṇaṃva urago tacamaṃ.

341. “Susaṃvihitakammantaṃ, kāluṭṭhāyiṃ atanditaṃ;
sabbe bhogābhivaḍḍhanti, gāvo sa-usabhāmiva.

342. “Upassutiṃ mahārāja, raṭṭhe janapade cara;
tatha disvā ca sutvā ca, tato taṃ paṭipajjasi” ti.

Tattha **appamādoti** satiyā avippavāso. **Amatapadanti** amatassa nibbānassa

padaṃ adhigamakāraṇaṃ. **Maccuno padanti** maraṇassa kāraṇaṃ. Pamattā hi

vipassanaṃ avaḍḍhetvā appaṭisandhikabhāvaṃ pattuṃ asakkontā punappunaṃ

saṃsāre jāyanti ceva miyanti ca, tasmā pamādo maccuno padaṃ nāma (5.0105).

Na miyantīti vipassanaṃ vaḍḍhetvā appaṭisandhikabhāvaṃ pattā puna saṃsāre

anibbattatā na miyanti nāma. **Ye pamattāti**, mahārāja, ye puggalā pamattā, te

yathā matā, tatheva daṭṭhabbā. Kasmā? Akiccasādhanatāya. Matassapi hi “ahaṃ

dānaṃ dassāmi, sīlaṃ rakkhissāmi, uposathakammaṃ karissāmi, kalyāṇa-

kammaṃ pūressāmi” ti ābhogo vā patthanā vā pariyuṭṭhānaṃ vā natthi apagatavi-

ññāṇatā, pamattassapi appamādābhāvāti tasmā ubhopete ekasadisāva.

Madāti, mahārāja, ārogyayobbanajīvitamadasaṅkhātā tividhā madā pamādo

nāma jāyati. So madappatto pamādāpanno pāṇātipātādīni pāpakammāni karoti.

Atha naṃ rājāno chindāpentī vā hanāpentī vā, sabbaṃ vā dhanamassa haranti,

evamassa pamādā ñātidhanajīvitakkhaya jāyati. Puna so dhanakkhayaṃ vā yasa-

kkhayaṃ vā patto jīvitum asakkonto jīvitavuttatthāya kāyaduccaritādīni karoti,

iccassa khayā padosā jāyanti, tena taṃ vadāmi **mā mado bharatūsabhāti**, raṭṭha-

bhārakajeṭṭhaka bharatūsabha mā pamādamāpajjīti attho. **Atthaṃ raṭṭhanti** janapa-

davāsīnaṃ vuddhiñceva sakalaraṭṭhañca bahū pamādino jīnā. Tesam āvibhāva-

tthāya khantivādijātaka-mātaṅgajātaka-bharujātaka-sarabhaṅgajātaka-cetiyajāta-

kāni kathetabbāni. **Gāminoti** gāmabhojakāpi te gāmāpi bahū pamādadoseṇa jīnā

parihīnā vinaṭṭhā. **Anagārā agārinoti** pabbajitāpi pabbajitapaṭipattito, gihīpi gharā-

vāsato ceva dhanadhaññādīhi ca bahū jīnā parihīnāti vadati. **Taṃ vuccate**

aghanti, mahārāja, yasabhogaparihāni nāmetaṃ rañño dukkhaṃ vuccati. Bhogā-

bhāvena hi niddhanassa yaso hāyati, hīnayasa mahantaṃ kāyikacetāsikadukkhaṃ

pāpuṇāti.

Nesa dhammoti, mahārāja, esa porāṇakarājūnaṃ dhammo na hoti. **Iddhaṃ phītaṃ** annapānādīnā samiddhaṃ hiraññasuvaṇṇādīnā phītaṃ pupphitaṃ. **Na te puttāti**, mahārāja, paveṇipālakā te puttā na bhavissanti. Raṭṭhavāsino hi “adhammikarañño esa putto, kiṃ amhākaṃ vuḍḍhiṃ karissati, nāssa chattaṃ dassāmā”-ti chattaṃ na denti. Evametesam paveṇipālakā puttā na honti nāma. **Parijjānti** parihiṇaṃ. **Rājānaṃ vāpīti** sacepi so rājā hoti, atha naṃ rājānaṃ samānampi. **Māniyanti** “ayaṃ rājā”ti garucittena (5.0106) sammānetabbaṃ katvā na maññanti. **Upajīvanti** upanissāya jīvanti epe ettakā janā garucittena maññitabbaṃ na maññanti. Kiṃkāraṇā? Adhammikabhāvena.

Sirīti yasavibhavo. **Tacanti** yathā urago jīṇatacaṃ jigucchanto jahati, na puna oloketi, evaṃ tādīsaṃ rājānaṃ sirī jahati. **Susaṃvihitakammanti** kāyadvārādīhi pāpakammaṃ akarontaṃ. **Abhivaḍḍhanti** abhimukhaṃ gacchantā vaḍḍhanti. **Sa-usabhānivāti** sa-usabhā iva. Appamattassa hi sa-usabhajetṭhako gogaṇo viya bhogā vaḍḍhanti. **Upassutanti** janapadacārittasavanāya cārikaṃ attano sakalaraṭṭhe ca janapade ca cara. **Tatthāti** tasmīṃ raṭṭhe caranto daṭṭhabbaṃ disvā sotabbaṃ sutvā attano guṇāguṇaṃ paccakkaṃ katvā tato attano hitapaṭipattiṃ paṭipajjissasīti.

Iti mahāsatto ekādasahi gāthāhi rājānaṃ ovaditvā “gaccha papañcaṃ akatvā pariggaṇha raṭṭhaṃ, mā nāsaya”ti vatvā sakaṭṭhānameva gato. Rājāpi tassa vacanaṃ sutvā saṃvegappatto punadivase rajjaṃ amacce paṭicchāpetvā purohitena saddhiṃ kālasseva pācīnadvārena nagarā nikkhamitvā yojanamattaṃ gato. Tattheko gāmaṃ mahallako aṭavito kaṇṭakasākaṃ āharitvā gehadvāraṃ parikkhipitvā pidahitvā puttadāraṃ ādāya araṇṇaṃ pavisitvā sāyaṃ rājapurisesu pakkantesu attano gharaṃ āgacchanto gehadvāre pāde kaṇṭakena viddho ukkuṭikaṃ nisīditvā kaṇṭakaṃ nīharanto-

343. “Evaṃ vedetu pañcālo, saṅgāme saramappito;
yathāhamajja vedemi, kaṇṭakena samappito”ti.-

Imāya gāthāya rājānaṃ akkosi. Taṃ panassa akkosanaṃ bodhisattānubhāvena ahoṣi. Bodhisattena adhiggaṇhitova so akkosīti veditabbo. Tasmīṃ pana samaye rājā ca purohito ca aññātakavesena tassa santikeva aṭṭhaṃsu. Athassa vacanaṃ sutvā purohito itaraṃ gāthamāha-

344. “Jiṇṇo dubbalacakkhūsi, na rūpaṃ sādhu passasi;
kiṃ tattha brahmadattassa, yaṃ taṃ maggeyya kaṇṭako”ti.

Tattha (5.0107) **maggeyyāti** vijjheyya. Idaṃ vuttaṃ hoti- yadi tvaṃ attano abyattatāya kaṇṭakena viddho, ko ettha rañño doso. Yena rājānaṃ akkosi, kiṃ te raññā kaṇṭako oloketvāva ācikkhitabboti.

Taṃ sutvā mahallako tisso gāthā abhāsi-

345. “Bahvettha brahmadattassa, sohaṃ maggasmi brāhmaṇa;
arakkhitā jānapadā, adhammabalinā hatā.

346. “Rattiñhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā;
raṭṭhasmiṃ kūṭarājassa, bahu adhammiko jano.

347. “Etādise bhaye jāte, bhayaṭṭā tāta māṇavā;

nillenkāni kubbanti, vane āhatva kaṇṭakan”ti.

Tattha **bahvetthā**ti, brāhmaṇa, sohaṃ sakaṇṭake magge patito sannisinno, bahu ettha brahmadattassa doso, tvaṃ ettakaṃ kālaṃ rañño dosena mama sakaṇṭake magge vicaraṇabhāvaṃ na jānāsi. Tassa hi arakkhitā jānapadā ...pe... kaṇṭakanti. Tattha **khādanti**ti vilumpanti. **Tuṇḍiyā**ti vadhabandhādīhi piḷetvā adhammena balisādhakā. **Kūṭarājassā**ti pāparañño. **Adhammikoti** paṭicchannakammanto. **Tātā**ti purohitaṃ ālapati. **Māṇavā**ti manussā. **Nillenkānī**ti nilīyanatṭhānāni. **Vane āhatva kaṇṭakanti** kaṇṭakaṃ āharitvā dvārāni pidahitvā gharaṃ chaḍḍetvā puttadāraṃ ādāya vanaṃ pavisitvā tasmiṃ vane attano nilīyanatṭhānāni karonti. Atha vā vane yo kaṇṭako, taṃ āharitvā gharāni parikkhipanti. Iti rañño dosenevamhi kaṇṭakena viddho, mā evarūpassa rañño upatthambo hohīti.

Taṃ sutvā rājā purohitaṃ āmantetvā, “ācariya, mahallako yuttaṃ bhaṇati, amhā-kameva doso, ehi nivattāma, dhammena rajjaṃ kāressāmā”ti āha. Bodhisatto purohitassa sarīre adhimuccitvā purato gantvā “pariggaṇhissāma tāva, mahārājā”-ti āha. Te tamhā gāmā aññaṃ gāmaṃ gacchantā antarāmagge ekissā mahallikāya saddaṃ assosum. Sā kirekā dalidditthī dve dhītaro vayappattā rakkhamānā (5.0108) tāsāṃ araṇṇaṃ gantuṃ na deti. Sayaṃ araṇṇato dārūni ceva sākāṅca āharitvā dhītaro paṭijaggati. Sā taṃ divasaṃ ekaṃ gumbaṃ āruya sākāṃ gaṇhanti pavaṭṭamānā bhūmiyaṃ patitvā rājānaṃ maraṇena akkosanti gāthamāha-

348. “Kadāssu nāmayaṃ rājā, brahmadatto marissati;
yassa raṭṭhamhi jiyanti, appatikā kumārikā”ti.

Tattha **appatikā**ti assāmikā. Sace hi tāsāṃ sāmikā assu, maṃ poseyyuṃ. Pāparañño pana rajje ahaṃ dukkhaṃ anubhomi, kadā nu kho esa marissatīti.

Evaṃ bodhisattānubhāveneva sā akkosi. Atha naṃ purohito paṭisedhento gāthamāha-

349. “Dubbhāsitañhi te jammi, anattapadakovide;
kuhiṃ rājā kumārīnaṃ, bhattāraṃ pariyesatī”ti.

Taṃ sutvā mahallikā dve gāthā abhāsi-

350. “Na me dubbhāsitaṃ brahme, kovidatthapadā ahaṃ;
arakkhitā jānapadā, adhammabalinā hatā.

351. “Rattiñhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā;
raṭṭhasmiṃ kūṭarājassa, bahu adhammiko jano;
dujjīve dubbhare dāre, kuto bhattā kumāriyo”ti.

Tattha **kovidatthapadā**ti ahaṃ atthapade kāraṇapade kovidā chekā, mā tvaṃ etaṃ pāparājānaṃ pasaṃsi. **Dujjīveti** dujjīve raṭṭhe dubbhare dāre jāte manussesu bhītatasitesu araṇṇe vasantesu **kuto bhattā kumāriyo**, kuto kumāriyo bhattāraṃ labhissantīti attho.

Te tassā vacanaṃ sutvā “yuttaṃ sā kathetī”ti tato paraṃ gacchantā ekassa kassakassa saddaṃ assosum. Tassa kira kasantassa sāliyo (5.0109) nāma balibaddo phālena pahaṭo sayi. So rājānaṃ akkosanto gāthamāha-

352. “Evaṃ sayatu pañcālo, saṅgāme sattiyā hato;
yathāyaṃ kapaṇo seti, hato phālena sāliyo” ti.

Tattha **yathāti** yathā ayaṃ vedanāppatto sāliyabalibaddo seti, evaṃ sayatūti attho.

Atha naṃ purohito paṭisedhento gāthamāha-

353. “Adhammena tuvaṃ jamma, brahmadattassa kujjhasi;
yo tvaṃ sapasi rājānaṃ, aparajjhivāna attano” ti.

Tattha **adhammenāti** akāraṇena asabhāvena.

Taṃ sutvā so tisso gāthā abhāsi-

354. “Dhammena brahmadattassa, ahaṃ kujjhāmi brāhmaṇa;
arakkhitā jānapadā adhammabalinā hatā.

355. “Rattiñhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā;
raṭṭhasmiṃ kūṭarājassa, bahu adhammiko jano.

356. “Sā nūna puna re pakkā, vikāle bhattamāhari;
bhattahāriṃ apekkhanto, hato phālena sāliyo” ti.

Tattha **dhammenāti** kāraṇeneva, akāraṇena akkosatīti saññaṃ mā kari. **Sā nūna puna re pakkā, vikāle bhattamāharīti**, brāhmaṇa, sā bhattahārikā itthi pātova mama bhattaṃ pacitvā āharanti adhammabalisādhakehi brahmadattassa dāsehi palibuddhā bhavissati, te parivisitvā puna mayhaṃ bhattaṃ pakkaṃ bhavissati, tena kāraṇena vikāle bhattaṃ āhari, “ajja vikāle bhattaṃ āhari” ti cintetvā chāta-jjhatto ahaṃ taṃ bhattahāriṃ olokento goṇaṃ aṭṭhāne patodena vijjhiṃ, tenesa pādaṃ ukkhipitvā phālaṃ paharanto hato phālena sāliyo. Tasmā “esa mayā hato” - ti saññaṃ mā kari, pāparaññoyeva hato nāmesa, mā tassa vaṇṇaṃ bhaṇīti.

Te (5.0110) purato gantvā ekasmiṃ gāme vasiṃsu. Punadivase pātova ekā kūṭadhenu godohakaṃ pādena paharitvā saddhiṃ khīrena pavaṭṭesi. So brahmadattaṃ akkosanto gāthamāha-

357. “Evaṃ haññatu pañcālo, saṅgāme asinā hato;
yathāhamajja pahato, khīrañca me pavaṭṭitan” ti.

Taṃ sutvā purohito paṭisedhento gāthamāha-

358. “Yaṃ pasu khīraṃ chaḍḍeti, pasupālaṃ vihiṃsati;
kiṃ tattha brahmadattassa, yaṃ no garahate bhavan” ti.

Brāhmaṇena gāthāya vuttāya puna so tisso gāthā abhāsi-

359. “Gārayho brahme pañcālo, brahmadattassa rājino;
arakkhitā jānapadā, adhammabalinā hatā.

360. “Rattiñhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā;
raṭṭhasmiṃ kūṭarājassa, bahu adhammiko jano.

361. “Caṇḍā aṭanakā gāvī, yaṃ pure na duhāmase;
taṃ dāni ajja dohāma, khīrakāmehupaddutā” ti.

Tattha **caṇḍāti** pharusā. **Aṭanakāti** palāyanasīlā. **Khīrakāmehīti** adhammika-rañño purisehi bahuṃ khīraṃ āharāpentehi upaddutā duhāma. Sace hi so dhammena rajjaṃ kāreyya, na no evarūpaṃ bhayaṃ āgaccheyyāti.

Te “so yuttaṃ katheti” ti tamhā gāmā nikkhamma mahāmaggaṃ āruyha nagarā-

bhimukhā gamiṃsu. Ekasmiñca gāme balisādhakā asikosatthāya ekaṃ taruṇaṃ kabaravacchakaṃ māretvā cammaṃ gaṇhiṃsu. Vacchakamātā dhenu puttaso-kena tiṇaṃ na khādanti pāṇiyaṃ na pivati, paridevamānā āhiṇḍati. Taṃ disvā gāmadārakā rājānaṃ akkosantā gāthamāhaṃsu-

362. “Evaṃ kandaṭṭu pañcālo, viputto vippasukkhatu;
yathāyaṃ kapaṇā gāvī, viputtā paridhāvati” ti.

Tattha **paridhāvati**ti paridevamāno dhāvati.

Tato (5.0111) purohito itaraṃ gāthamāha-

363. “Yaṃ pasu pasupālassa, sambhameyya raveyya vā;
konīdha aparādhatti, brahmadattassa rājino” ti.

Tattha **sambhameyya raveyya vā**ti bhameyya vā viraveyya vā. Idaṃ vuttaṃ hoti- tātā, pasu nāma pasupālassa rakkhantasseva dhāvati pi viravati pi, tiṇampi na khādanti pāṇiyampi na pivati, idha rañño ko nu aparādhoti.

Tato gāmadārakā dve gāthā abhāsiṃsu-

364. “Aparādhho mahābrahme, brahmadattassa rājino;
arakkhitā jānapadā, adhammabalinā hatā.

365. “Rattiñhi corā khādanti, divā khādanti tuṇḍiyā;
raṭṭhasmiṃ kūṭarājassa, bahu adhammiko jano;
kathaṃ no asikosatthā, khīrapā haññate pajā” ti.

Tattha **mahābrahmeti** mahābrāhmaṇa. **Rājino**ti rañño. **Kathaṃ noti** kathaṃ nu kena nāma kāraṇena. **Khīrapā haññate pajāti** pāparājassa sevakehi khīrapako vacchako haññati, idāni sā dhenu puttaso-kena paridevati, sopi rājā ayaṃ dhenu viya paridevatūti rājānaṃ akkosimsuyeva.

Te “sādhu vo kāraṇaṃ vadathā” ti vatvā pakkamiṃsu. Athantarāmagge ekissā sukkhapokkharāṇiyā kākā tuṇḍehi vijjhivā maṇḍūke khādanti. Bodhisatto tesu taṃ ṭhānaṃ sampattesu attano ānubhāvena maṇḍūkena-

366. “Evaṃ khajjatu pañcālo, hato yuddhe saputtako;
yathāhamajja khajjāmi, gāmikehi araññaṃ” ti.-

Rājānaṃ akkosāpesi.

Tattha **gāmikehī**ti gāma vāsīhi.

Taṃ (5.0112) sutvā purohito maṇḍūkena saddhiṃ sallapanto gāthamāha-

367. “Na sabbabhūtesu vidhenti rakkhaṃ, rājāno maṇḍūka manussaloke;
nettāvatā rājā adhammacārī, yaṃ tādisaṃ jīvamadeyyu dhaṅkā” ti.

Tattha **jīvanti** jīvantaṃ. **Adeyyunti** khādeyyuṃ. **Dhaṅkā**ti kākā. Ettāvatā rājā adhammiko nāma na hoti, kiṃ sakkā araññaṃ pavisitvā raññā taṃ rakkhantena caritunti.

Taṃ sutvā maṇḍūko dve gāthā abhāsi-

368. “Adhammarūpo vata brahmacārī, anuppiyaṃ bhāsasi khattiyassa;
viluppamānāya puthuppajāya, pūjesi rājāṃ paramappamaḍaṃ.

369. “Sace idaṃ brahme surajjakaṃ siyā, phītaṃ raṭṭhaṃ muditaṃ vippasannaṃ;

bhuttvā baliṃ aggapiṇḍaṅca kākā, na mādisaṃ jīvamadeyyu dhaṅkā” ti.

Tattha **brahmacārī**ti purohitaṃ garahanto āha. **Khattiyassā**ti evarūpassa pāpa-rañño. **Viluppamānāyā**ti vilumpamānāya, ayameva vā pāṭho. **Puthuppajāyā**ti vipulāya pajāya vināsiyamānāya. **Pūjesī**ti pasaṃsi. **Surajjakanti** chandādivasena agantvā dasa rājadhamme akopentena appamattena raññā rakkhiyamānaṃ sace idaṃ surajjakaṃ bhaveyya. **Phī**tanti devesu sammādhāraṃ anuppaveccantesu sampannasassaṃ. **Na mādisanti** evaṃ sante mādisaṃ jīvamānaññeva kākā na khādeyyuṃ.

evaṃ chasupi ṭhānesu akkosanaṃ bodhisattasseva ānubhāvena ahosi;

Taṃ sutvā rājā ca purohito ca “araññavāsiṃ tiracchānagataṃ maṇḍūkaṃ upādāya sabbe amheyyeva akkosanti”ti vatvā tato nagaraṃ (5.0113) gantvā dhammena rajjaṃ kāretvā mahāsattassovāde ṭhitā dānādīni puññāni kariṃsu.

Satthā kosalarañño imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā, “mahārāja, raññā nāma agatigamaṃ pahāya dhammena rajjaṃ kāretabban”ti vatvā jātaṃ samodhānesi “tadā gandhatindukadevatā ahameva ahosin”ti.

Gandhatindukajātakavaṇṇanā dasamā.

Jātakuddānaṃ

Kimchanda kumbha jayaddisa chaddanta, atha paṇḍitasambhava sirakapi;
dakarakkhasa paṇḍaranāgavaro, atha sambula tindukadevasutoti.

Tiṃsanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.